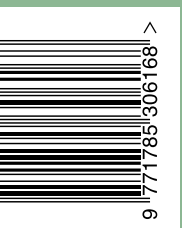

ARTMAGAZIN

nyári különszám

97

980 Ft

15. évfolyam 2017 / 5. szám

nka

GILBERT & GEORGE: NETOVÁBB / KYBOSH, 2013

COURTESY GALERIE THADDAEUS ROPAC, LONDON • PARIS • SALZBURG

LUDWIG MÚZEUM

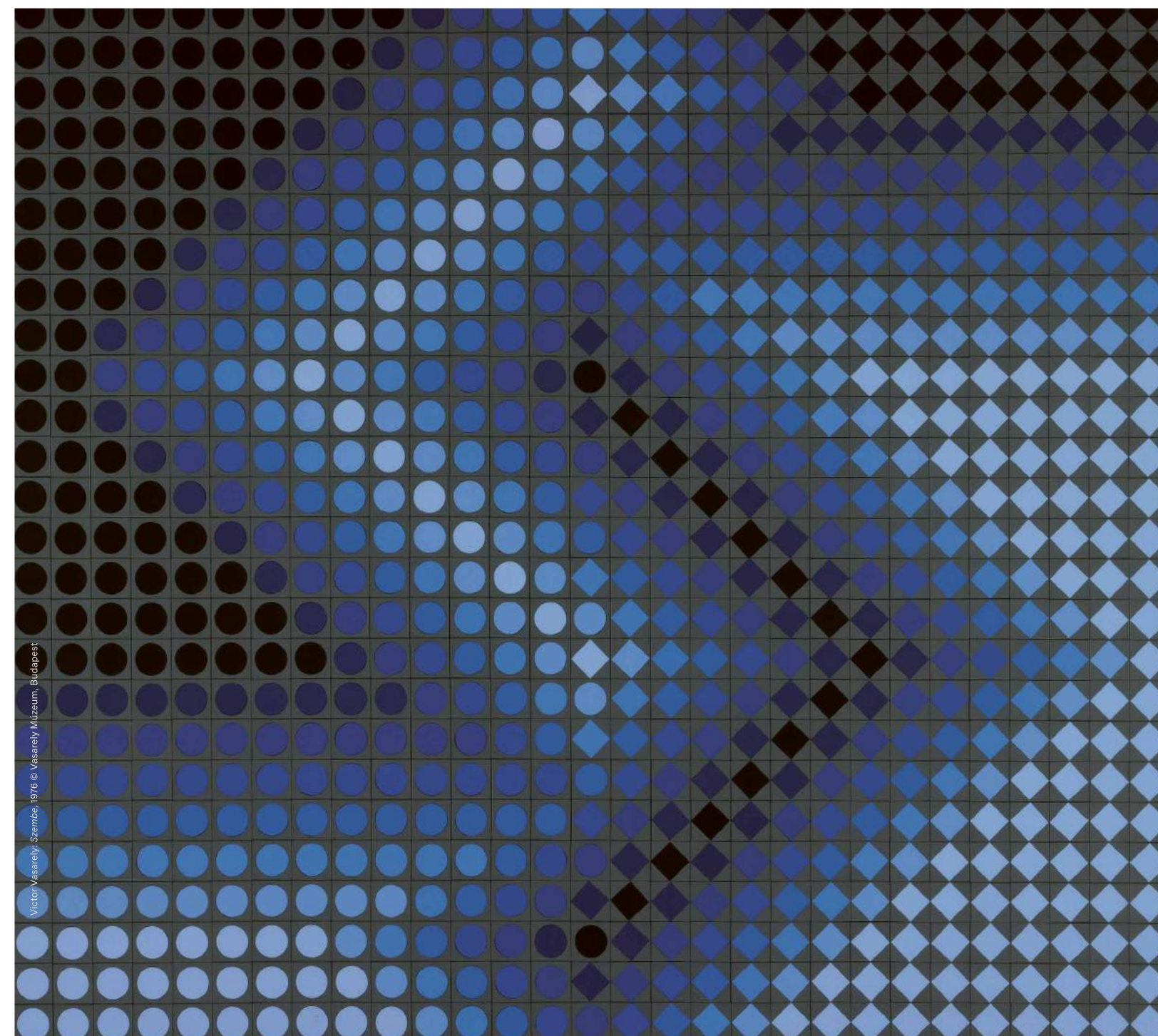
GILBERT & GEORGE

BŰNBAK KÉPEK BUDAPESTNEK

2017. JÚLIUS 8 – SZEPTEMBER 24.

LUDWIG MÚZEUM
Kortárs Művészeti Múzeum
Museum of Contemporary Art
www.ludwigmuseum.hu

Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum | Művészetek Palotája
1095 Budapest, Komor Marcell u. 1. | www.ludwigmuseum.hu
info@ludwigmuseum.hu | +36 1 555 3444
Nyitva tartás: kedd–vasárnap: 10.00–18.00
Opening hours: Tuesday–Sunday: 10.00–18.00

**VASARELY
MÚZEUM**

**ÚJRARENDEZETT
ÁLLANDÓ
KIÁLLÍTÁS**

VASARELY
MÚZEUM BUDAPEST

1033 BUDAPEST,
SZENTLÉLEK TÉR 6.
VASARELY.HU

TÁMOGATÓ:

Nyári különszámunk tekintettel a vakáció-ra, a várva várt szabadtéri programokra kívül-belül zöld! Címlapunkon életerős nőalak, aki fél kézzel virgonc gyermekét emeli, másikkal pedig egy frissen plántált facsemetét serkent növekedésre. (A kanna sem véletlenül ilyen hangsúlyos, de erről később.) A Nemzeti Múzeum egyik freskó-jának kortárs átírata címét tekintve *A jövőbe vetett hit allegóriája* egyben lapszámunk esszenciája. Gyerekek, kertek és a művészet különböző kombinációi bukkannak fel cikkeinkben akár a múltba, akár a jövőbe tekintünk. A kortárs holland kertprojektek láttán inkább optimistán tekintünk, mint aggódóan, mert azt látjuk, hogy a fiatalok a tudomány és művészet erőit egyesítve meglepően kreatív megoldásokat talál-nak olykor akut ökológiai problémákra is, más kertekből pedig együtt érző, befo-gadó közösségi teret alakítanak ki, hogy helyrebillentsék testi-lelki egyensúlyunkat. A kasseli Documenta 14 zöld/öko installá-ciói sötétebb scenáriót vázolnak fel, miként számos kérdést vet fel tudós és művész felelősségéről a művészeti projektként géntechnikai laborban született, halvány-zölden fluoreszkáló nyúl, Alba élettörté-ne is. Címlapunkhoz kapcsolódó témánk még a Múzeumkert idén esedékes rekonst-rukciója, aminek kapcsán nemcsak előre nézünk, hanem a kert eseménydús múltját

is felidézzük. Forradalmi nemzetgyűlés, légómedence, 56-os szovjet tankok, fák odvában évtizedekig lapuló pöttyös labdák árnyalják a nemzeti közadakozásból ültetett park (itt kerül elő majd a kanna!) történetét. A tudomány és művészet eme „szent lige-tében” a gyerekek is mindig otthon érezték magukat, a *Pál utcai fiúk* kortársai Muzinak, sőt Muzicskának becézték birodalmukat. Ha minden a tervek szerint alakul, akkor jövő tavasszal a sokat látott faóriásokat példás módon megőrző, az eredeti, 19. századi tervekhez hű angolpark nyitja majd meg kapuit, ami a mai igényeket kávézóval, ját-szótérrel, sok paddal és persze teljes wifi-lefedettséggel elégíti ki. Addig kárpótoljon bennünket egy képzeletbeli séta Joséphine Bonaparte egykor világhírű rózsakertjében és üvegházában. A császárné botanika (és vásárlás) iránti elkötelezettségének horri-bilis árát természetesen a férj, Napóleon állta. A malmaisoni kert története kapcsán sző esik egzotikus növények felkutatására indult életveszélyes expedíciókról (Alexan-der Humboldtéről letehetetlenül izgalmas könyvet is ajánlunk), dáliahisztériáról és arról, hogyan robbantott piacot 1809-ben a kantoni sárga rózsza. Az Európába érkezett egzotikus növények azóta annyira asszimi-lálódtak, hogy sokat közülük őshonosnak hiszünk, mint az egyébként Észak-Ameriká-ból betelepített akácot, amit nálunk hol

kegyetlenül irtanak, hol hungarikummá nyilvánítanak. Nemcsak az akácméz rajon-góinak ajánljuk a növények politikai szem-pontú fel- és kihasználását érdekes meg-közelítésben tálaló *Magyar akác* előadást a Trafóban, melyben maga az Akácfa is szót kér. Kertművészeti körképünk után megnéz-zük, mit kezdenek a gyerekek a művészettel, különösen az iskolából kiszabadulva, nyáron, amikor mi is jobban ráérünk szórakoztatni és persze (művészetre) nevelni őket. Lapunk állandó szerzői, foglalkozásukat tekintve is érintett anyukák (és egy apuka) tesztelték saját gyerekeiket múzeumi környezetben, megosztva velünk a tesztalanyok őszinte és néha könyörtelen ítéletét. Hogy mit szeret, mit bír és mit utál egy múzeumban az új generáció, nem lehet mindegy a hazai művészeti intézményeknek sem, hiszen jövőjük függ attól, hogy felnőttként is visz-szatérnek-e hozzájuk a mostani gyerekek. De aki csak nyári programajánlatra vágyik, az sem csalódik, mert ez a pár hónap nem is elég ahhoz, hogy a tesztelők által leg-izgalmasabbnak talált helyeket végigjár-juk. Bónuszként Kotsis Iván korszerű bala-toni nyaralóit bemutató cikkünket ajánljuk, a strandra pedig egy aggódó kertész okos és érzékeny meglátásait, Rozsika Parker (nomen est omen) regényes élettörténetét.

(Sz. R. – az Artmagazin zöldreferense)

4 – 7	ARTANZIX
8 – 15	Jövőkép Szalipszki Judit: TENGERSZINT ALATTI KERTEK Kortárs holland kertkörkép
16 – 17	Bioművészet Szilágyi Róza Tekla: KIUGRASZTANI A NYULAT A BOKORBÓL Eduardo Kac: Alba
18 – 20	Tudósítás Mucsi Emese: NÖVÉNYEKRŐL JÓT ÉS ROSSZAT Válogatás a kasseli Documenta 14 zöld projektjeiből
22 – 29	Interjú Szikra Renáta: MAGYAR NEMZETI HELYTÖRTÉNET Interjú Debreczeni-Droppán Bélával
32 – 36	Építészet Sebestyén Ágnes Anna: KORSZERŰ NYARALÁS Kotsis Iván és a Balaton-parti nyaralás építészeti keretei az 1930-as években
40 – 43	Kertész/Nő Szikra Renáta: A KARIBI RÓZSA Joséphine császárné egzotikus kertje
44 – 54	Körkérdés TESZT – GYEREK – TESZT – Gyerekek a múzeumban Berényi Marianna: A múzeum visszaüt? Budai Rita: Rómaiak kint és bent Gréczi Emőke: Kincstárak, ha megmaradtak Lázár Eszter: Egyszemélyes szerepjáték Révész Emese: Kristóf a digitális édenben Szikra Renáta: Fehérvári kalandok Szipőcs Krisztina: Biennálé óvodától iskoláig Szoboszlai János: Megszokásból, megszökésből Topor Tünde: Helyesen
56 – 58	Színház Gosztola Kitti: FAFAJ A VILÁGOT JELENTŐ DESZKÁKON Magyar akác a Trafóban
60 – 63	Gutenberg-galaxis Révész Emese: HOGYAN CSINÁLJUNK POSZTMODERN GYEREKKÖNYVET? Dániel András: És most elmondom, hogyan lifteztem
	Gellér Judit: KORÁBBAN SENKI NEM LÉLEGZETT BE MÉG ENNYIRE RITKA LEVEGŐT Andrea Wulf: A természet feltalálója – Alexander von Humboldt kalandos élete
	Winkler Nóra: ROTHSCILDOK A RÓZSAKERTBEN Rozsika Parker: Az aggódó kertész

> 4

> 20

> 24

> 33

> 40

> 48

> 56

Impresszum

Főszerkesztő: Topor Tünde topor@artmagazin.hu	Lapunk szerzői: Berényi Marianna Budai Rita Gellér Judit Gosztola Kitti Gréczi Emőke Lázár Eszter Mucsi Emese Révész Emese Sebestyén Ágnes Anna Szalipszki Judit Szikra Renáta Szilágyi Róza Tekla Szipőcs Krisztina Szoboszlai János Topor Tünde Vizi Katalin Winkler Nóra	Felelős kiadó: Einspach Gábor einspach@artmagazin.hu
Szerkesztő és különszámunk felelős szerkesztője: Szikra Renáta szikra@artmagazin.hu		Stratégia: Winkler Nóra
Olvasószerkesztő: Lukács Annabella		Kiadja az Artmagazin Kft. 1061 Budapest, Paulay Ede u. 55. +36 30 560 93 29 info@artmagazin.hu
Lapigazgató: Tormási Anita tormasi@artmagazin.hu		Alapították: Einspach Gábor Topor Tünde Winkler Nóra
Lapterv: Horváth Csilla		Megjelenik havonta.
		Nyomdai munkák: Pauker Nyomdaipari Kft.
		CTP szaktanácsadás: Miklós Árpád

Layout: de_form	A címlapon: A 22. Múzeumok Majálisa arculata Than Mór <i>A jövőbe vetett hit allegóriája</i> (1874–1876) című freskója alapján © Vári Ágnes / Magyar Nemzeti Múzeum
Artmagazin Online: Mucsi Emese Szilágyi Róza Tekla	Cikkünk a 22. oldalon.

MINDENNEL TELI

Első ránézésre mindenmentes biofinomságnak tűnik, valójában azonban környezettudatos-ságra nevel: mi az? Hung I-chen, Guo Yi-hui és Cheng Yu-ti, a tajvani művészeti egyetem hallgatóinak *Polluted Water Popsicles* (Szennyezett vízű jégkrémek) című projektje. A hallgatók 100 tajvani helyszínről gyűjtöttek szennyvízmintákat, hogy azokat jégkrémtartóban lefagyasszák. A hagyományos pálcikás „jégkrémet” végül poliészter műgyantába öntötték és a kézműves étel-trendeknek megfelelő designnal ellátott műanyag zacskókba rejtették. Az egészségesnek és trendinek tűnő édesség kibontásakor nagy a meglepetés: hol egy műanyagkupak-darab, hol egy nejlonzacskó-csücsök, hol pedig más azonosíthatatlan, de ijesztő hulladék bukkan elő a kásásra, tejszínűre, foltos szürkére vagy akár olajsárgára mocskolódott jégből. Az ínycsiklandóan esztétikus külső és az egészségre ártalmas adalékanyagok arsenálja ma már számos, tömegesen fogyasztott és népszerű műételre jellemző, de a fogyasztásra teljesen alkalmatlan vizes jégkrémek leginkább arra a tényre hívják fel a figyelmet, hogy közeleg az idő, amikor a tiszta víz is aranyat ér majd. (Sz. R. T.)

Hung I-chen, Guo Yi-hui és Cheng Yu-ti 2017-es *Polluted Water Popsicles* (Szennyezett vízű jégkrémek) című projektje: elsőre jó ötletnek tűnne megköstolni, annál nagyobb lenne azonban a csalódás
© PollutedWaterPopsicles

MIGRÁNS NÖVÉNYEK

Hogyan lép be a kert a művészetbe vagy esetleg megfordítva: a művészet a kertbe? A lotaringiai Pompidou Központ nyári kiállítása zavarba ejtően nagyszámú művészt és műalkotást sorakoztat fel, és a választott cím – *Végtelen kert* – is azt sugallja, hogy szinte számbavehetetlenek a megtermékenyítő inspirációk. Givernytől Amazóniáig, azaz a rendezett európai kertektől és rendszerező kényszerüinktől a trópusi őserdő önszabályozó és még mindig csak nyomokban feltárt fantasztikus organizmusáig széles a skála. A szába szökkenő élet, a különböző létformák metamorfózisa, növényi motívumok, formák tárháza, bonyolult és lenyűgöző rendszerek jelennek meg hagyományosnak mondható festői átiratban, tudományos kutatásban és azok leképezésében, közösségi projektekből vagy olyan épületnyi installációkban, mint amilyen Ernesto Neto a központi csarnokot belakó biológiai tájképe vagy függőkertje (*Leviathan-main-toth*, 2006–7). A kiállítás, hogy csak egy markáns témát emeljünk ki, mélyrehatóan foglalkozik a biodiverzitás kérdésével. A fajok sokféleségének megőrzése ökológiai létkérdés, ugyanakkor aktuális társadalmi problémáink modellezésére is kiválóan alkalmas. Az őshonos és betelepülő növények között zajló folyamatok tanulmányozásával a túlélés, együttélés lehetőségeinek feltérképezése pedig szintén messze túlmutat a kert határain.

Végtelen kert. Givernytől Amazóniáig, Centre Pompidou-Metz, Metz, 2017. augusztus 28-ig.

Ernesto Neto: *Virágkristályos erő*
2014, installáció, részlet
(az Aspen Art Museum, Aspen jóvoltából)
© A művész és a Tanya Bonakdar Gallery jóvoltából
Fotó: Tony Prikryl

Geoffroy Mottart virágszakállal ellátott szobra
Forrás: www.asakestraw.com és
www.instagram.com/~geoffroymottart

Enteriőrészlet az Izraeli Pavilon *Sun Stand Still* című kiállításából az 57. Velencei Képzőművészeti Biennálén
© Fotó: Francesco Galli, a kép a La Biennale di Venezia tulajdona

PENÉSZVIRÁG

Az idei Velencei Biennálé Izraeli Pavilonjában hirtelen úgy érezhetjük magunkat, mintha egy föld alatti pinceklubba vagy kevésbé szerencsés adottságú nonprofit galériatérbe lépnénk. A falakat és a padlót zöldesbarna penész és rozsdá borítja. Akiket nem nyugóznak le különösebben a természet ezen önmaguktól fejlődő, terjedő és alakuló organizmusai, hamar felismerik, hogy az így létrehozott faktúrák rendezett mintát alkotnak a falakon. A művész, Gal Weinstein helyspecifikus installációja elhagyatott helyé változtatja a pavilont, melynek emelete felé véve az irányt szokatlan látvánnyal szembesülünk. A látogatóktól elkerített részre letekintve mintha mezőgazdasági telkek raszterét látnánk madártávlatból. A négyzet-rácsos szerkezetet feltöltő és idővel színét váltó kávéüledék a mezőgazdasági munkálatokra jellemző gondosság helyett az elhanyagoltságot szimbolizálja. Az emeleti részen egy gomolygó füstöt idéző, álomszerű textúrájú (akrilrostból készült) hatalmas szobor fogad bennünket. A szántóföldek és a rakétakilövés, vagyis a fejlődést és a rombolást, az alkotó és a felépített értékeket elhanyagoló magatartást párhuzamba állító kiállítás értelmezhető Izrael történetének metaforájaként is, ugyanakkor komoly elkötelezettséget mutat mind a művész, mind pedig a nemzeti pavilon kiállításait válogató zsűri részéről: vajon milyen technikai apparátus áll rendelkezésükre, ami megakadályozza, hogy a pavilonban most otthonra lelt penészgombák ne keserítsék meg az elkövetkező évtized kiállítóinak munkáját? (Sz. R. T.)

57. Velencei Képzőművészeti Biennálé, 2017. november 23-ig.

Farkas Zsófia: *Nagy halak emlékezete*, installáció a Dunán (látványterv)
© A művész jövőtából

A Martsa-műteremház kertje
© MARTSA műterem és művészkert Fotó: Nagy Zita

Nosztalgibuszok szállítják az utasokat
Agatha Christie devoni kertjébe
Fotó: Vízi Katalin

NAGY HALAK

Öt hónapon át három hatalmas narancsvörös hal fickándozik majd a budapesti Műegyetem rakpart előtti vízfelületen. Az ember és a nagy hal misztikus kapcsolata évezredekre tekint vissza, ahogy azt az ókori mítoszok, a bibliai Leviatán és Jónás történe vagy a népmesék sorsfordító hatalommal bíró (és többnyire beszélő) csodahalai bizonyítják. Az éppen a pesti nagyhallal, a „Cettel” szemben lebegő hat-, négy- és háromméteres amorf forma a Dunából mára már kiveszett hajdani legendás halfaj, a viza és más tokfélék, óriás harcsák szellemét idézi meg. Farkas Zsófia *Nagy halak emlékezete* címet viselő pályamunkája nyerte el ugyanis a BTM – Budapest Galéria nyilvános művészeti pályázatát, melyet a Fővárosi Önkormányzat és a Pro Cultura Urbis Közalapítvány megbízásából írtak ki kifejezetten dunai vízi installációra. A másfél mázsás poliuretán habbal bevont acél csontvázú halak a budai parttól mindössze 20-25 méterre lebegnek majd júliustól az őszi fagyok beálltáig a Dunán.

Farkas Zsófia: *Nagy halak emlékezete*, Budapest, Műegyetem rakpart, 2017. július 10-től.

Richard Barnes: *Férfi bölénnyel*, 2007, print, 137,16 x 167,64 cm
© A művész jövőtából

DIORÁMA

Louis Daguerre nevéhez nemcsak a dagerrotípus, de számos egyéb optikai újdonság is fűződik. Kreativitását jó üzleti érzékkel kamatoztatta, amikor 1822-ben bemutatta mozgóképet megelőlegező dioráma színpadát, ahol színezett vékony selyemszűrőkkel és trükkös megvilágítással hozta mozgásba az áttetsző anyagra festett képet. Balzac is lelkesedett érte, pedig ez még csak a kezdete volt az optikai látványosságok fantasztikus sorának, mellyel a 19. század örvendeztette meg a közönséget. A természeti tüneményeket és történelmi eseményeket háromdimenziós makett formájában megjelenítő látványvilág valójában az első virtuálisvalóság-kísérlet, de erősen érződik rajta még a felvilágosodás hite, hogy a világ lemodellezhető és ilyen kicsiben kontrollálható is. Ma a dioráma szó hallatán inkább a természettudományi és etnográfiai gyűjtemények kissé avított kiállítási módszere jut az eszünkbe, rosszabb esetben a molyette rókák és az üvegtavon, zörgőszre száradt sás között ötven éve úszkáló tőkes récék lelombozó látványa, jobb esetben az *Éjszaka a múzeumban* című filmbeli dioráma életre kelt lakói, a miniatűr római hadvezérek és cowboyok, rég kihalt állatok. A Palais de Tokyo kiállításán kortárs művészek reflektálnak a láttatás régi-új eszközére.

***Diorámák*, Palais de Tokyo, Párizs, 2017. szeptember 10-ig.**

A József utca 37. szám alatt hangulatos belső kert rejtőzik terebélyes fügefával, fűszerkerttel, madáritatóval és nyújtózkodó, térdelő, pihenő nőalakok fehérén világító szobraival. De vajon meddig még? A szép kis kertet André Kertész is érdemesnek találta megőrkíteni, amikor 1984-ben Budapesten járva meghívást kapott az 1949-től itt élő Martsa művészcsaládtól. Valaha Seenger Béla kőfaragó mester műhelye és lerakata volt a többemeletes bérház mellett utcahosszan elnyúló, akkortájt igencsak sivár telek. Ott faragták a számos reprezentatív épület, például a Bazilika építéséhez használt köveket, és még a kötömbök mozgatószárhoz használt sínpár egy darabját is feltárták nemrég a kert végében. Az örökös azonban a 19. század végén felszámolta az üzemet és művészeknek adta ki a műhelyeket. A most 118 éves Művészházba elsőként Maróti Géza költözött, aki Róth Miksaival itt készítette a mexikói operaház üvegkapolájának terveit, de dolgozott itt többek között Kós Károly és Pátzay Pál is. Martsa István meghívására mestere, Ferenczy Béni 1956-ig használta az egyik műtermet, szobrászköpenye ma is ott lóg a fogason, falra skiccelt vázlatát pedig üveglap alatt őrzik az utókornak. Nemcsak Martsa kisplasztikai és felesége, a művészkertet építő M. Szücs Ilona festményei, hanem kollégák és pályatársak művei és személyes tárgyai mesélnek és mesélnék továbbra is az egyébként helyi védeltséget élvező Művészház történetét, ha nem kellene attól tartaniuk, hogy a szomszéd telekre tervezett hétemeletes épületmonstrum mind a műtermek, mind a kert hatalmas akácfáinak sorsát megpecsételi.

www.martsamuterem.hu

MI VIRÍT A A KERTEDBEN?

Agatha Christie sikeres és tehetős íróként vásárolta meg a hatalmas devoni Greenway-birtokot, ahová második férjével, a régészprofesszor Max Mallowannel vonult vissza pihenni, amikor éppen nem valamelyik közel-keleti ásatáson dolgoztak együtt. Az otthon töltött napok sem teltek azonban mindig békés nyugalomban, a II. világháború idején például az amerikai parti őrség katonái kvártélyozták be magukat a nyaralóba, amit Christie-éknek ideiglenesen el kellett hagyniuk. Ennek a rövid közjátéknak az emlékét őrzik a könyvtárszoba repülősfal-freskói, a látogatók által otthagytott „graffitik”. Agatha György-korabeli álmházának többi szobája zsúfolásig tele van a világ minden tájáról összegyűjtött kedves tárgyakkal, régészeti leletekkel, a mindig indulásra kész, soha el nem pakolt kopottas bőröndökkel és természetesen a megannyi nyelvre lefordított detektív-regényekkel, jól ismert Remington írógépe is ott áll az asztalon. A birtokon sétálva – mert bejárni egy látogatás alatt szinte lehetetlen – könnyen egy Agatha Christie-krimibe képzelhetjük magunkat. A nyugagyakban vagy árnyas padokon olvasgatni is lehet, remekül odalátni a kiváló gyilkossági helyszíneket inspiráló kerti lakba, csónakházba, pagonyba – hátha most is történik valami... Az óriási kertet Christie lánya, Rosalind Hicks alakította ki, aki számos ritka virág- és gyümölcsfélével nevelt az üvegházakban és a szabadban. Greenwaybe, amely minden évszakban gyönyörű, kiadós erdei sétával juthatunk el. Ha erre nem vállalkoznánk, akkor gőzmozdonyos vonattal, hajóval vagy épp korabeli busszal; pont olyannal, mint amilyen Miss Marple látogatta a híres kastélykerteket a *Nemesis* filmfeldolgozásában. (V. K.)

Agatha Christie háza és kertje, Greenway, Devon, 2017. október 29-ig mindennap 10.30–17.00 között.

Szalipszki Judit

TENGERSZINT ALATTI KERTEK

Zeger Reyers *Kemény víz* című installációja túlnőtt a Mediamaticen – a kert felszökött a homlokzatra és magával sodort pár száz tányért. Háttérben a Renzo Piano által tervezett NEMO Tudományos Múzeum magaslik

Fotó: Anisa Xhomaqi

A magyar intézményrendszerhez szokott szemmel és elmével jogosan merülhet fel a kérdés: vajon mit keres egy laboratóriumhoz hasonlító, halastavat veteménnyel kombináló kert egy művészeti intézmény háza táján? Hogy jut eszükbe sört főzni, majd a sörfőzés hulladékanyagát gombaszövedéssel beoltva szigetelőpaneleket készíteni? Mi viszi őket arra, hogy a vízelésre alkalmas köztéri installáció „tartalmával” trágyázzák a kertet? Hogy fér meg egymás mellett egy mesterséges intelligenciával közösen jegyzett neofuturista vacsora és egy emberi könnyből kristályszerkezeteket tenyésztő projekt? Hollandiában mind a kulturális intézmények, mind az önkormányzatok nyitottak a kísérleti kertmegoldásokra, ösztönzik létrejöttüket. Szubjektív körképünkben ezekből a határátlépő projektekből mutatunk be egy csokorra valót.

A Mediamatic épületei korábban az amszterdami hidfenntartó vállalatnak adtak otthont, egykor csatornazsilipeket készítettek és szervizeltek ebben a raktárépületben, most eseményhelyszínként működik. Előtérben Diana Scherer *Spektrum termények* című projektje: hat színes üvegház sorakozik a csatorna partján

Fotó: Chiara Barraco

Bár a legismertebb holland turistacsalogató kert minden bizonnyal a 2017-es szezonjában egymillió-négyszázezer látogatót vonzó, tulipánban tobzódó *Keukenhof*, a kortárs holland kertkultúra ennél sokkal többet tartogat a zöld jövőben hívók számára. Az amszterdami pályaudvar szomszédságában, páratlan vízparti panorámával rendelkező *Mediamatic* a nyolcvanas években még csak egy művészeti folyóirat címeként volt ismert, majd gyors intézményesülést követően különböző helyszíneken különböző fókusszal működött és működik a mai napig. Míg a kétezres évek elejéig főként net arttal kapcsolatos projektek

platformja volt, addig ma elsősorban bioarttal és biodesignnal kapcsolatos műveknek és kezdeményezéseknek ad otthont. A kiállításokat, installációkat, laborokat, egy vegán éttermet és egy akvapónikus kertet is magában foglaló hely a művészet, a design és a tudomány határterületén billegő, főként élő organizmusokkal, botanikával, mikrobiológiával és biomérnökséggel kapcsolatos gyakorlatokra fókuszál. Két évvel ezelőtt költöztek az akkor kissé elhanyagolt környéknek számító helyszínükre, és a terület rehabilitációját rögtön egy kert létrehozásával indították. A sívár betonfelületekre a közeli kulturális és szabadidős intézmények

kel karöltve magasságyásokat telepítettek, így egyszerre létesült közösségi tér és sütögetőhely, mini tankert a környékbeli óvodásoknak, valamint az intézményt bőséges természettel ellátó konyhakert. A helyképző (placemaking) stratégia részeként a járókelőket különféle installációkkal igyekeznek becsalogatni: az első pillantásra is hívogató, színpompás üvegházak (Diana Scherer), Bahia Shehab libanoni-egyiptomi street art művész kalligrafikus graffitije mellett videoinstallációval kombinált köztéri piszoárok (Kamiel Rongen) sora és egy kizöldült infografika vonja magára az épület mellett elhaladók figyelmét.

Önismereti-botanikai kérdezz-felelek. Jasmin Moeller és Masha Ru *Kétség-keltető* című interaktív köztéri installációja (2015 óta)

Fotók: Xiang Yu Yeung

Aki kérdez: Jasmin Moeller

A német származású, de jelenleg Hollandiában élő Jasmin Moeller Masha Ruval közösen hozta létre *Kétség-felvető* vagy – szabadfordításban és inkább a kertasszociációkat erősítve – *Kétség-keltető* (*Raising Doubts*) című interaktív land art installációját. A kurátorként is aktív művészeteoretikus, Camiel van Winkel három művészarchetípust különböztet meg; a klasszikust, a romantikust és a modernt; az installáció pedig lehetővé teszi bárki számára, hogy kipuhatolja, vajon ő melyik csoportba tartozna, ha művészként keresné kenyerét és boldogulását.

A *Kétség-keltető* csupa nehezen eldönthető kérdéssel szembesít. Hiszel a generációk közötti tudásátadásban? Jellemző rád a kritikai távolságtartás? Tudod kommunikálni az érzelmeidet? Magányos típus vagy? Vagy tabudöntőgető? Golyóstollas ikszelgetés helyett azonban itt performatív módon, egy magkártya-lapból egy-egy vetőmagot tartalmazó korongot az ágyásokba juttatva voksolhatunk. Az idén harmadik éve működő installáció így néhány hét alatt – ha az időjárás is úgy akarja – organikus infografikává burjánzik majd. A növények kiválasztását komoly kutatómunka előzte meg: nemcsak az adott növény

szimbolikáját, kultúrtörténetét, fizikai sajátosságait (színét, illatát, méretét), de esetleges gyógyító potenciálját is figyelembe vették, és igyekeztek a kérdésnek konceptuálisan megfeleltethető magokat használni. Miután minden ágyásba belepottyantottuk a válaszunknak megfelelő magocskát, a lyukkártya beszkenelését követően tudhatjuk meg, melyik karakter áll hozzánk a legközelebb. Ha filozofikus sétánkat követően mind a harminc kérdésre feleltünk, akkor még mindig maradt 30 magkorongunk, amiket hazavihetünk, vagy a városi magültetés-től felfokozott hangulatban gerilla módszerrel útközben is szétszórhatunk.

A virágágyásokból álló, pszeudo-tudományos módszerrel operáló kérdőív eredményein a természet is alakít – akit a pontos adatok érdekelnek, ellátogathat a projekt honlapjára, ahol minden korábbi válasz hozzáférhető: www.raisingdoubts.nl

Fotó: Xiang Yu Yeung

A Mediamaticben a néhány állandó munkatárs mellett elsősorban gyakornokok dolgoznak, ők szervezik és kommunikálják a programokat, kutatnak és fejlesztenek a laborokban, étetnek és szüretelnek az akvapónikus kertben. Így akinek kedve támad a csatornaparton elmélyülni a bioart és -design aktuális tendenciáiban, bátran jelentkezzen náluk

Fotó: Anisa Xhomaqi

A „ha az időjárás is úgy akarja” visszatérő fordulat a Mediamatic háza táján, ugyanis nem a *Kétség-keltető* az egyetlen munka, amely a napos és esős órák függvényében alakul – kókadozik vagy virít. Az organikus installációiról ismert Zeger Reyers közel ezer tányért épített be a *Kemény víz* (*Hard water*) című félig ember, félig időjárás alkotta installációjába. Az épületre kvázi bioparazitaként felkúszó monstumba sárkányfű és élő díszgyertya mellett virághagymákat is ültetett, így tavasztól őszig havonta más arcát mutatja a mű. Reyers nem először vállalt közös szerzőséget a természeti erőkkal és élő organizmusokkal, erre kiváló példa korábbi ikonikus munkája, a *Kagylószék* (*Mosselstoel*, 2000). Két évre a tengerbe eresztett egy széket, majd miután az üllőalkalmatosságot teljesen belakták a kagylók, kiemelte, és egy speciálisan erre az alkalomra tervezett párolószerezettel elkészítette az objektet: vacsorára (!).

Haladó kert, eheto virágokkal

A szeszélyes holland időjárásnak ennél egy fokkal kevésbé kiszolgáltatott a Mediamatic talán leglátványosabb és legszokatlanabb kertje, a már említett, növények és halak szimbiózisán alapuló, ciklikus, ökológiailag fenntartható és barátságos társulás. Hogy is működik az akvapónikus rendszer? Az akvapóniában a víztartályokban élő halak ásványi anyagokban gazdag táplálékot kapnak. A táplálék elfogyasztása után a halak salakanyagával szennyezett, ammóniádús víz fizikai szűrést követően egy szivattyú segítségével átfolyik a különféle, elsősorban eheto növényeknek otthont adó agyaggolyó-ágyon. Tehát a növények nem földben növekednek, csak a tápanyagdús vízből táplálkoznak (amiben az ammóniát a baktériumok nitráltá alakították). A növények által megszárt víz pedig visszakerül a haltartályba. Így az akvapónikus kert egy zárt rendszer:

csupán az elpárolgott vizet szükséges pótolni, további öntözésre, vízcserére optimálisan működő szisztéma esetében nincs szükség. Az akvapónia másik nagy előnye, hogy nem foglal sok helyet, a növényládák az állandó meleget biztosító üvegházban akár egymás fölött is elhelyezhetők. A növény- és haltermelést egyező technológia nemcsak utópisztikus kísérlet vagy látványosság, valóban alkalmas élelmiszer előállítására. Burjánzik a menta, az oregánó, a zsásza, a citromfű, a kakukkfű, a saláta, a spenót, az eheto begóniavirág és a sárgáspiros, enyhén csípős ízű vizitorma. A növények íze és illata egyaránt intenzív, és a tévhitkel ellentétben egyáltalán nem halízú! Olyannyira nem, hogy a Mediamatic éttermében a vendégek mind az akvapónikus növényeket, zöldfűszereket, mind a vegán étlapon kivételként szereplő, itt gyarapodó törpeharcsákat fogyasztják. Az étterem nem elsősorban etikai, sokkal inkább ökológiai okokból alakított ki vegán

Diana Scherer: *Szővedék I3 (Interwoven I3)*, 2016
Fotó: Diana Scherer / A művész jóvoltából

Diana Scherer: *Spektrum termények* (balra) és egy hágai mentálhigiénés kertben embereknek, növényeknek és madaraknak egyaránt menedéket adó *Sokszínűség óvóhelye*, Kaszás Tamás üvegháza (jobbra)

Fotó: Chiara Barraco, Szalipszki Judit

profil – a klímaválság vészjósló következményei fényében elengedhetetlen az élelmiszeink ökológiai lábnyomának tudatosítása. Az étterem koncepciójában egyébként is szorosan együttműködik az intézmény más programjaival. Az évszakonként változó menüben nagy hangsúllyal vannak jelen a fermentált, azaz erjesztett ételek, a Mediamatic Clean Labjében főzött sört csapolnak, a salátát és a levest pedig a lupinlencséből készült, szintén fermentált, ehető tempeltálkákban is mérik. A tálkák két nap alatt „nőnek” meg a laborban: a gombarostoknak (mycelium) ugyanis csupán ennyi időre van szükségük ahhoz, hogy a lencseszemcséket körbeszóják. Fontos megjegyezni, hogy sem az akvapónikus rendszer, sem a sörfőzés vagy a mycelium-lehetőségek módszerét és titkát nem őrzik hét lakat alatt, havi rendszeresű workshopokon és előadásokon bárki megtanulhatja, és később saját boldogulására alkalmazhatja az őt érdeklő technológiát. Ebből is látszik, hogy a Mediamatic folyamatosan változó, alakuló, fejlődő, minden tekintetben organikus intézmény, „hub”, tudásplatform, laboratórium, a diszciplínák közötti átjárást ösztönző iskola, ahol különböző művészeti és tudományágak képviselői tanulhatnak egymástól, a természettől és élő organizmusoktól.

Színerő

A Mediamatic egyik legfrissebb bioart/bio-design projektje Diana Scherer *Spektrum termények* (*Spectrum crops*) című installációja. Scherer az utóbbi éveket a növényi intelligencia

tanulmányozásának szentelte, érdeklődésének középpontjában azonban sokkal inkább a növények talaj alatti részei állnak. Föld alatti sablonok elhelyezésével irányította a gyökérzet viselkedését és növekedési nyomvonalát, mely így a mintát megerősítve szövet-, illetve szőnyegszerű anyaggá kuszálódott. A legutóbbi holland Design Héten a New Material Award kutatói ösztöndíjával jutalmazott projekt a nijmegeni egyetemmel együttműködésben zajlik, a kutatásban pedig biológusok és ökológusok is részt vesznek. A *Spektrum termények* installáció azonban a teljes növénytestre fókuszál, a színek, pontosabban a különféle hullámhosszú fény növények növekedésére, ízére, illatára gyakorolt hatását követi nyomon. A kísérlet nem is történhetne adekvátabb helyen, hiszen Hollandiában több mint 60 négyzetkilométernyi üvegház alatt növekednek a jelentős exportpotenciállal bíró virágok, gyümölcsök és zöldségek. Ki tudja, lehetséges, hogy Scherer következtései felforgatják majd az oldschool, átlátszó üvegházrendszereket, és a repülőről is tisztán megfigyelhető üvegházhatók rasztere a jövőben óriási Mondrian-festményekre emlékeztet majd sárga-vörös-kék (lila) téglalapjaival. Scherer munkájának felvetései ismerősnek tűnhetnek az *Artmagazin*-olvasók számára, mert egy másik, szintén a különböző rezgésszámú fény hatását kutató installációról már olvashattak a Kaszás Tamás képzőművésszel készült interjúban (Szikra Renáta: Miénk a jövő, mert hiszünk az utópiában, *Artmagazin*, 2013/8. 30–37. o.). A *Sokszínűség óvóhelye* című munka 2009 óta Hollandiában látható. Kaszást hosszú idő óta foglalkoztatják a színes ablakos

üvegházak – a Loránt Anikóval jegyzett ex-artists’ collective gyakorlatát ismerve nem túl zavaros kijelenteni, hogy a spirituális konnotációk mellett a színpompás üvegház felkészülésként is értelmezhető egy jövőbeli összeomlást követő élelmiszerválságra. A munka első verziója 2007 nyarán a Műcsarnok *Projection* kiállításán szerepelt, akkor a tér közepén a végül 2009-ben, Utrechtben a KAAP fesztiválon megvalósult üvegháznak még csak a makettje volt látható. A ház szerencsére a fesztivált követően nem semmisült meg; jelenleg a Hága déli részén szinte észrevétlenül rejtőző *Mens en Tuin*, vagyis *Ember és kert* nevet viselő szelíd kertben található.

Ember és kert

A *Mens en Tuin* a szó szoros értelmében véve óvó hely: az idén harmincegy éve működő kert Rudolf Steiner antropozófikus filozófiáján és biodinamikus kertgazdálkodási módszerén, a ritmusok és a ciklusok követésén alapszik. A természet, a táj és az ember közötti harmóniát holisztikus és etikus módszerekkel építő és fenntartó, a spirituális-kozmikus benyomások iránt is érzékeny szemlélettel működő kert több kisebb zónára oszlik: a méhek és pillangók kertjére, a rózsakertre, a madárkertre, a gyümölcskertre, a fűszerkertre, a vízikertre és a közösségi rítusok helyszínéül is szolgáló spirálra. Mindenki számára nyitott és ingyenesen látogatható, noha főként mentális betegségekkel, pszichoszociális/pszichoszomatikus problémákkal küzdők, illetve függőség vagy betegség utáni rehabilitációban részt vevők

A Cure Park projekt az egyén fizikai és mentális egészségével kapcsolatban kezdeményez párbeszédet

Fotó: Jasper Griepink

Rotterdamse Munt urbánus fűszerkertet a társadalmi kohézió és a kerti munkán keresztül megvalósuló kapcsolatteremtés igénye hívta életre

Fotó: Rotterdamse Munt

dolgoznak és töltenek időt itt. Kaszás üvegházának funkciója azonban az utóbbi években némiképp módosult: a növényeknek sajnos túl kevés volt a beszűrődő fény, így a pavilon jelenleg relaxációs, kontemplációs térként működik, így szolgálja a látogatók igényét. (A rekreációs használat egyébként az eredeti elképzelések között is szerepelt.) A mentálhigiénés kertben a steineri elvekhez hűen rendszereznek játékos, közösségi összejöveteleket – ezek az alkalmak a rehabilitáción részt vevőknek is lehetőséget biztosítanak a környék lakóival való kapcsolatteremtésre. Ottjártamkor földöntúli béke és nyugalom honolt mindenütt, a kertbéliek egy nagy asztal körül gyógynövényteát kortyolgattak és ribizlit szemezgettek. Ha egy darabkát haza szeretnénk vinni a Mens en Tuin idilljéből, gond nélkül megtehetjük, ugyanis a kert saját komposztját és a terápia keretében gondozott palántákat meg is lehet vásárolni – ezzel egyben hozzájárulhatunk a kert független működéséhez is.

Törődés, gondoskodás, gyógyítás, figyelem – a Cure Park

Ha a képzőművészet felől olvassuk őket, a gyógyító kertek ideája Joseph Beuys-hoz is visszavezethető. Beuys életművében a sebek, a sérülések, a szenvedés és a lelki és fizikai fájdalom vörös fonálként végighúzóódik szimbólumok. Beuys hitt a művészet mind személyes, mind társadalmi szinten megvalósuló terápiás hatásában, erejében. Kétségtelenül Beuys az egyik elméleti referenciája a július közepéig az amszterdami erdőben zajló *Cure Park* című projektnek. A Cure Park az egészség és a betegség közötti jelentésszétegeit többek között a fájdalom,

a halál, a környezet, az étel, a test és a hit kérdéseinek keresztül vizsgáló akadémiai Cure Master képzés záróeseménye. Az Európa legnagyobb városi parkjai közt is számontartott, a Central Park területénél háromszor nagyobb Amsterdamse Bos kialakítását a harmincas évek elején kezdték meg, részint a gazdasági válság okozta munkanélküliség mérséklése céljából. Az angolkertre hajazó erdő telepítésében és a park kiépítésében több mint húszezren vettek részt, de így is évtizedeken át folytak a munkálatok, és végül 1970-re nyerte el végső formáját.

A Cure Park programja, amely a fizikai és lelki gondoskodás, a figyelem, a gyógyítás, az önmagunkhoz és a közösséghez való kapcsolódás lehetséges alternatíváit kínálja fel, a köztéri (közparki) installációk mellett főként workshopokból és eseményekből épül fel. A Cure Park részeként részt vehetünk például egy ötnapos elvonuláson: az egykor Joseph Beuys-szal, Andy Warhollal és a dalai lámával is maraton hosszúságú interjúkat készítő Louwrien Wijers vezetésével mélyedhetünk el a művészet, a tudomány, a spiritualitás és a gazdaság nehezen szétszálazható viszonyrendszerében (miközben a testi és lelki egészséget szolgáló hindu, buddhista és jain ételeket fogyaszthatunk). Karel Winterink 2015 óta szervez halállal kapcsolatos beszélgetőköröket parkokban és idősök otthonában, amelyen meghívott vendégekkel együtt a túlvilági léttel és az arra való felkészüléssel foglalkoznak – a szeánszok szimbolikus módon éppen naplementekor, a nappal és az éjszaka közötti átmenet óráiban zajlanak. Kateřina Šedá félig műtárgy, félig designobjektje egy kapcsolatteremtést segítő játékasztal, melynek

ötlete abból a megfigyelésből táplálkozik, hogy a gyerekek az idősök otthonában lakó nagyszülők látogatása közben legtöbbször unatkoznak. A mű a két generáció közötti távolság játékos formában történő áthidalásához nyújthat segítséget. Vannak projektek, amelyek átfordítják, más nézőpontból mutatják az egészségtudatos vagy öngyógyító praktikákat: Job Koelewijn a test és az elme pallérozására is alkalmas filozofikus fitnessszerkezeteket tervezett, Shana Moulton viszont naiv hipochonder alteregóját alakítva lávalámpák és különféle kereskedelmi testjobbító kütyük segítségével harmonizálja belső szerveit. Jasper Griepink LOVE SPACE-e a szerelem temploma és egyben közösségi tér, ahol a látogatók a szexualitás, az erotika és a párkapcsolatok témakörével foglalkoznak. Griepink szerint a szexuális energia gyógyító erő, aminek életünkben központi szerepet kell játszania és amit tudatosan kell megélnünk. Az érdeklődők mindezt a gyakorlatban a helyszínen is tesztelhetik, a szerelmi fészek ugyanis privát használatra is igénybe vehető. Marjolijn Zwakman és a Cure Park egyik kurátora, Martijn Engelbregt pedig az érintés, megérintés konnotációit térképezik fel: vizsgálódásaikban kifejezetten az egészségügyre koncentrálnak, ahol a szükséges vizsgálatokon és beavatkozásokon túl a másik megérintése ellentmondásos érzéseket kelt – az elsősorban a gondoskodás és a vigasztalás gesztusaként számontartott érintés a komfortzónától és intencióktól függően pillanatok alatt kellemetlenné válhat. A főként, de nemcsak egészségügyi dolgozókat bevonó workshopjuk keretében a tapintás és a fizikai érintés, találkozás megtapasztalására és gyakorlására biztosítanak lehetőséget.

Délutáni fények a Mediamatic Haeckel-termében. Az étterem részeként működő, időnként vetítéseknél és prezentációknál is helyet adó tér Ernst Haeckel orvos-zoológus-természetfilozófusnak állít emléket, a háttérben látható tapéta Haeckel 1904-ben megjelent *Kunstformen der Natur* litográfia-kötetének felhasználásával készült. A Bernotat & Co. stúdió designlámpái a sugárállatkák formavilágából merítenek. 3D nyomtatással készültek, és villanyoltás után biolumineszcenciára emlékeztető halvány, zöldes fényt bocsátanak ki

Fotó: Anisa Xhomaqi

Me(n)tafora

Másképpen gyógyító kert a *Rotterdamse Munt*: az alulról szerveződő, közösségi, városi fűszerkert egyik önkéntese a rotterdami Titkos Kertek Hétvégéjén (ezen az eseményen a nagyközönség számára kevésbé ismert városi kertek mutatkoznak be – a szerk.) büszkén mutatja a Horvátországból néhány hete érkezett mentapalántát: úgy tűnik, hamar gyökeret eresztett a holland földben. De milyen fajta is a névadó „rotterdami menta”? A tévedések elkerülése végett ez nem egy újonnan felfedezett mentafaj, a Rotterdamse Munt kezdeményezői a mentát metaforaként választották: a város lakosságának ugyanis több mint fele, az iskoláskorú gyerekeknek pedig közel 75 százaléka bevándorló háttérrel rendelkezik. A menta pedig gyakorlatilag az egész világon

megterem, így minden nemzetnek megvan a saját „őshonos” fajtája. Az Erasmus hídtól néhány percre, Rotterdam déli részén elhelyezkedő kert vonzaskörzetében majd’ ötven különféle kultúra képviselői laknak, a számtalan mentafajt felvonultató kert pedig tér és alkalom a találkozásra, az együttlétre és a kulturális cserére. A függetlenségét saját termények árusításával és teapavilonnal biztosító kert ideiglenesen kapott letelepedési engedélyt a korábban villamossínek által övezett területen: az év végén költözniük kell, a magasságias kialakítás azonban lehetővé teszi a kert mozgatását, csak egy újabb befogadó kerületet kell találniuk. A Mediamatichez hasonlóan transzdiszciplínáris, nehezen beskatulyázható profilú intézmények (mint a rotterdami The New Institute vagy az amszterdami Waag Society) nem légyes

térben működnek: Hollandia legtöbb művészeti vagy designgyetemén már régen nem médiu-mok vagy anyaghasználat mentén határozzák meg magukat a szakok. Amint az az elnevezésükben is tükröződik, a Future Planet Studies, Man and Wellbeing, Food Non Food programokban nem válik el élesen a képzőművészeti, design, építészeti, természet-, társadalom- és bölcsészettudományi háttér és gondolkodás. Az akadémikus művészeti modellektől gyorsan távolodó paradigma társadalmilag elkötelezett képviselői a műtelfeldolgozás mellett (helyett?) egy (nem túl távoli) jövő felé tekintenek, és igyekeznek az egyelőre jobbára spekulatív elképzeléseknek tűnő víziókból széles körben alkalmazható stratégiákat alkotni.

Szilágyi Róza Tekla

KIUGRASZTANI A NYULAT A BOKORBÓL Eduardo Kac: Alba

Eduardo Kac először 2000. április 29-én Franciaországban, Jouy-en-Josas-ban tartotta kezében Albát, a zölden fluoreszkáló albínó nyulat. Az előbbi mondat második felének értelmezése közben az olvasóban felvillanó szürrealis kép – férfi, zölden világító nyúllal az ölében – könnyedén felülírja a kijelentés valóságosságára utaló pontos helyszín- és időpont-megjelölést. Pedig a szürrealisnak tűnő kép egyáltalán nem fikció. Eduardo Kac és Alba nevét bármely tetszőleges böngészőablakba beírva a meghökkenetőnek tűnő esemény több száz illusztrációjával találkozhatunk: a Brazíliában született művész göndör hajjal, flanelingben és szemüvegben, egy hatvanas éveket idéző mintájú tapéta előtt állva mosolyog, karjában Albával.

Alba egy transzgenikus, azaz géntechnológiai módszerek segítségével módosított nyúl. Laboratóriumi körülmények között juttattak be a szervezetébe egy olyan izolált gént, amit génállománya eredetileg nem tartalmazott. Ez az elem az *Aequorea victoria* nevű medúzában megtalálható, GFP-nek (Green Fluorescent Protein) nevezett, zölden fluoreszkáló fehérje szintetikus változata. Mindez nemcsak szürrealisnak, de nagyon is tudományosnak hat. Csakhogy ez a kutatáson és labormunkán alapuló, komoly biológiai és genetikai ismereteket igénylő folyamat a művészet hívószava alatt történt. Az ötletgazda, Eduardo Kac állítja, Alba születésének egyik legfontosabb célja az, hogy a projekt nyomán kialakult párbeszéd (amely inkább nevezhető heves vitának) és az állat szerető, hétköznapi környezetbe emelése, azaz háziállatként való gondozása felszínre hozza a normalitást, a másság, a hibriditás újrairásra érett fogalmait. A projekt tervezett három stádiuma – Alba megszületése, a létezéséről kialakult párbeszéd, Alba Chicagóba telepítése, ahol a Kac család háziállataként folytathatja életét – is ezt a gondolatmenetet támasztja alá. Alba fogadtatása és története azonban nem a Kac által kijelölt vagy remélt irányban alakult. Ezen a ponton érdemes egy pillanatra vissza-

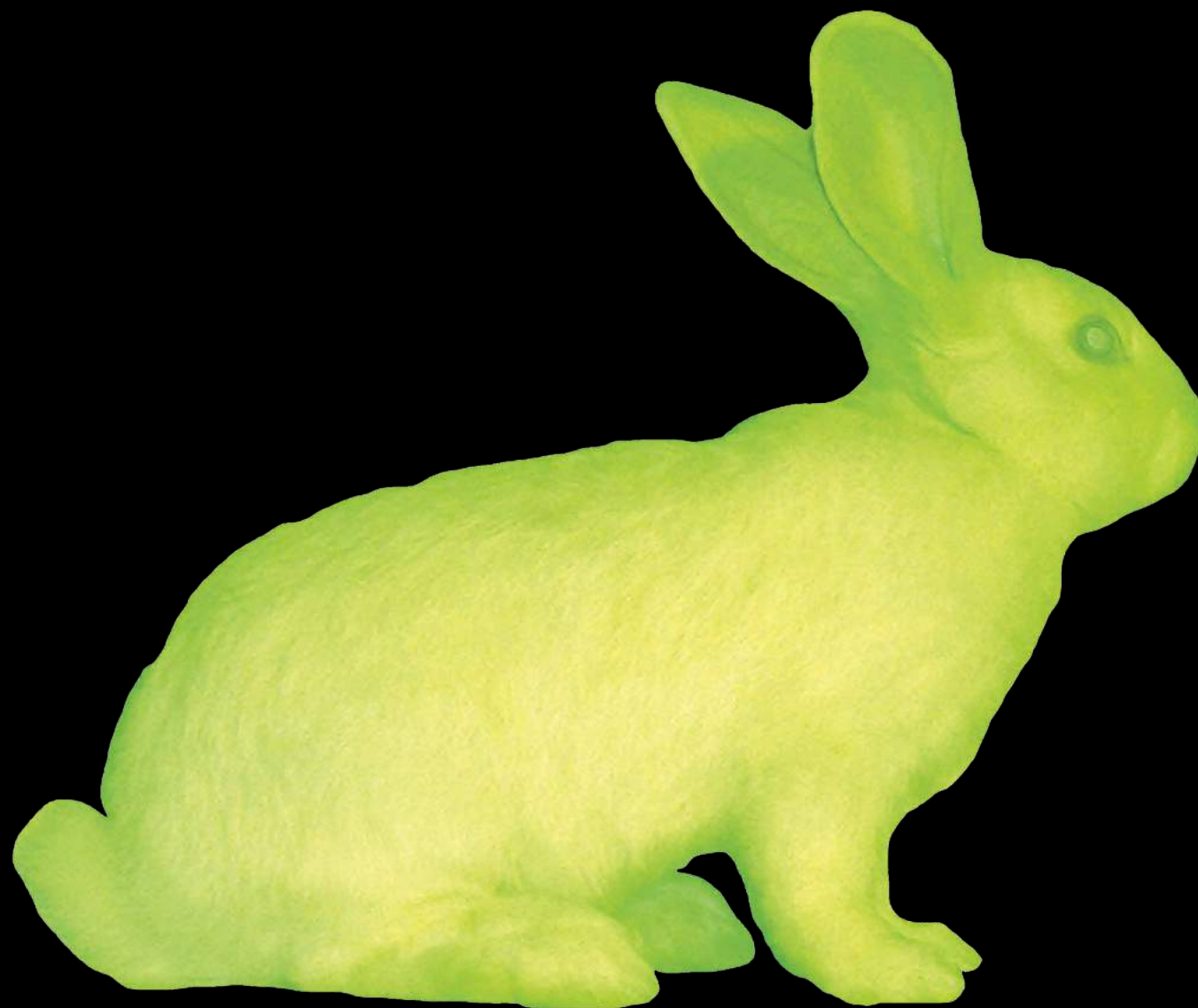
térni a nyitóképhez, mert az az állítás, miszerint Alba zölden fluoreszkál, csupán részben igaz. Az állítólag felkért francia labor, valamint a projekt megvalósításában a művész segítségére siető genetikus közreműködésével megszületett nyúl csupán megfelelő kék fényben prezentálja különleges képességét. De vajon képességnek nevezhető-e a nyúllal született szokatlan adottság, még ha az laborkörülmények között zajló módosítások következménye is? Ha adottságról van szó, akkor Albának teljesen természetes (sic!), fájdalmat nem okozó tulajdonsága az, hogy fluoreszkál, Sőt, Alba eleve albínó, mely adottság a nyulak 1400 éve zajló szelektív tenyésztési folyamatának következménye. A tenyésztés során természetesen felbukkanó genetikai variációnak nevezhető állapot, az albínóság többek között pigmenthiányt szül. Az albínó állat nehezen tud elrejtőzni, így könnyedén válik ragadozók prédájává. Hogy mégsem tűnik el gyorsan és nyomtalanul az albínó mutáció, az pont az embernek köszönhető, aki különböző hiedelmek okán gyakorlatilag őrzi, védi ezt az eltérő génállományú variációt, sőt a fehér szőrű és piros szemű nyulakhoz abszolút pozitív tulajdonságokat kapcsol (gondolunk itt például a piros tojást hozó húsvéti nyuszikra).

Tehát ahogy azt a nyúl gazdája, a művész is kijelentette: Albának nem fáj, hogy világít. Sőt, ő már eleve mássággal született, aztán fluoreszkálóvá lett, ezenfelül azonban semmilyen egészségtelen szervi elváltozást nem okozott a praktikus és konceptuális határait is feszegető transzgenikus művészeti projekt. (A másságból és reflektorfényben létezésből adódóan felmerülő stressz hatását Alba esetében mondjuk senki sem vizsgálta.)

Annak ellenére, hogy Alba megszületését többen is örömmel üdvözölték, hiszen Kac gondolatát művészeti szempontból izgalmasnak találták – például Staci Boris, a chicagói kortárs múzeum kurátora, aki már Kac eredeti terve iránt is lelkesedett, ami még egy

fluoreszkáló kutya létrehozására irányult –, a történet nem egyoldalú. Alba egy kételyekkel és a művészeti projekt etikai oldalát vizsgáló kérdésekkel tűzdelt médiabotrány tárgyává vált. Eduardo Kac hiába vázolta fel az állattenyésztés többgenerációs és standard egyedek kialakítására törekvő folyamatát és saját, nem tenyésztési, hanem művészeti projektként értelmezett, és ennek megfelelően nem genetikai kísérleti alanyt, hanem egy transzgenikus társadalmi létezőt/lényt eredményező akciója közti különbségeket, a közvélemény nagy része nem tudott megbékélni ötletével.

A történetben a valódi csavar pedig még csak most jön: az Alba megszületésében segédkező labor a korábbi egyezség alól kibújva úgy döntött, hogy a nyúl nem hagyhatja el születésének helyszínét. Véleményük szerint a sugárzó lény a folyamat során egyelőre rejtett, ám esetleg káros elváltozásokat szenvedhetett, ezért alkalmatlan arra, hogy háziállatként folytassa életútját. Kac projektjének szerves része, az Albával való együttélés így meghiúsulni látszott, ezért a művész a *Free Alba!* hívószó alatt nemzetközi kampányba kezdett. Kiállításokkal, kerekasztal-beszélgetésekkel, tévés szereplésekkel és kiadványokkal igyekezett nyomást gyakorolni a vele korábban együttműködni látszó labor vezetőségére és munkatársaira. A művészet és a tudomány vitájában mégis a tudományé lett a végső szó: mind a mai napig nem tisztázott, hogy az azóta elhunyt Alba valójában mennyi ideig fluoreszkált ezen a földön, azonban egy biztos, sosem lett belőle házinyúl – csupán az ezredforduló médiaművészetének emblematisztikus képe. Alakjának (és színének) felidézése arra is felhívhatja a figyelmet, mennyire eltűntek a génmanipuláció látványos képei; az egykori kétes reflektorfény helyett ma már a képalkotás is a tudományos szürkénában zajlik. Vagy mindez már egy átfogó kulturális szürkület része?

Eduardo Kac: *Alba*

© A Kac Studio engedélyével / Fotó: Chrystelle Fontaine

Mucsi Emese

NÖVÉNYEKRŐL JÓT ÉS ROSSZAT

Válogatás a kasseli Documenta 14 zöld projektjeiből

Agnes Denes: *The Living Pyramid [Élő piramis]*, 2015/2017, vegyes technika, Nordstadtpark, Kassel, Documenta 14

Fotó: Nils Klinger © Documenta 14

A piramis az egyik leggyakrabban ismételt forma Denes munkásságában, akár kristálytömbökből vagy 11 000 darab fenyőfából épül föl, akár vonuló madarakból vagy rájákból áll össze. A természetben előforduló analógiák létét hangsúlyozza vele, máskor viszont társadalmi struktúráként értelmezi: a virágágyás-piramis azt a mikroközösséget képezi le, amely az újjáéledést jelképező növényekért felelős.

Korábban is voltak párhuzamos rendezvényei a kasseli Documentának – legutóbb, vagyis öt évvel ezelőtt például Kabulban – és idén sincs ez másként. Ezúttal azonban nagyobb hangsúlyt kapott a másik helyszín is, hogy valóban kétpólusú legyen a show. Előző lapszámunkban már gondolatban végigcaplattunk az április óta kortárs képzőművészeti produkciókkal telített Athénon, június elején pedig végre Kasselban is megnyitlak a kiállítóterek: ex-földalattiállomás, használaton kívüli kirakatok vagy mozik kapui.

Öt évvel ezelőtt a város közepén elnyúló, másfél négyzetkilométeres Karlsaue park bejárhatatlannak tűnő, romantikus útvesztőként funkcionált. Számos kis pavilon kapott helyet benne, összhangban az amerikai Carolyn Christov-Bakargiev kurátori elképzelésével, amelyben kiemelt téma volt az ökológia. Öt évvel ezelőtt szinte az egész zöld *Artmagazin* különszámot (2012/4.) megtölthették volna az ott látott művekről készült írások. Idén a lengyel Adam Szymczyk és a keze alá dolgozó kurátori stáb által összerakott anyagból jó, ha összegyűlik egy cikknyi ökológiai vonatkozású munka, az az új összefüggérendszer azonban, amelyben megjelennek a művek, utólag a 2012-es projektekhez is új szempontokat kínál.

A 2017-es Documenta olyan kurrens, nem hagyományos esztétikai problémákkal foglalkozik, mint a gazdasági válság, a csőd, a migráció és az idegenség. A beválogatott zöld projektek is ebben az összefüggésben jelennek meg: a növekedéspárti gazdaságpolitika ellenében állnak ki, és kiemelik az egyén felelősségét az olyan mindent és mindenkit érintő folyamatokban, mint a globális felmelegedés vagy a fajok pusztulása.

A felelősségérzetet, az ezzel együtt járó kényelmetlenséget különböző szinteken aktiválják és változatos eszközökkel érik el az alkotók. Agnes Denes köztéri munkája, a *The Living Pyramid* (Az élő piramis) a könnyedebbek közé tartozik. A környezetszobrászati alkotás a nagyobb kiállításokhoz közel fekvő Karlsaue park helyett egy félreesőbb területen, a Nordstadtparkban kapott helyet. Bár Denes természet- és társadalomtudományi, filozófiai, nyelvészeti, pszichológiai, művészettörténeti tanulmányait, valamint a költészet és a zene területein végzett kutatásait szintetizálja a legtöbb művében, a *The Living Pyramid* esetében mindez csak alaposabb utánajárással mutatkozik meg, ami egy köztéri, érzékenyítésre törekvő projekt esetében problémás. Hiába szerveztek hozzá szabad beültetést, azaz bárki szabadon belepalántázgathatott a műbe június 8-án reggel – nem lett tőle hozzáférhetőbb a koncepció. A Denes által következetesen használt, az egyszerre a természeti és az épített környezetben is előforduló piramisforma összetett jelentései nem bomlanak ki, s a résztvevőkben, akik veszik a fáradságot, és elzarándokolnak a város végére, nem feltétlenül itt világosodik meg saját felelősségük

a környezetvédelmi ügyek iránt. A 2015-ben készült, kilenc méter magas munkát elsőként a New York-i Socrates Sculpture Parkban installálták, az égisz alatt mentazöld virágágyás ott is remekül mutatott, Kasselban is jó szelfihelyszín, ugyanakkor csak keveseknek jelent ennél többet is.

A kasseli Documentán nemcsak a Denes-munkát nehéz dekódolni, a művekről szinte mindenhol kevés információ áll a látogatók rendelkezésére – állítólag szándékosan. Sokszor segít az értelmezésben a bemutatás helyszíne. Ilyen például az Ottoneum, azaz a helyi természet-tudományi múzeum, amely az állandó kiállítás révén több extrát kínál, mint a Documenta más, csak ideiglenes kiállítóterként funkcionáló off-helyszínei. Az evolúcióelmélet demonstrálására kihelyezett kúszó gébek látványa például rögtön csavar egyet a londoni születésű, palesztin származású Rosalind Nashashibi *Vivian's Garden* (Vivian kertje) című filmjének jelentésén. A szemmozgáshoz hasonló, megfigyelői, szinte leskelődő pozícióból felvett filmben egy különleges visszavonultságban élő anya-lánya páros életébe pillanthatunk be. Vivian Suter absztrakt festő és szintén művész édesanyja

A Rosalind Nashashibi filmjében bemutatott festőművész munkáit a Kurt-Schumacher-Strassén lévő üvegpavilonok egyikében mutatják be: Vivian Suter: *Nisyros (Vivian's bed [Vivian ágya])*, 2016–17, vegyes technika, kiállítási nézet, Kassel, Documenta 14

Fotó: Fred Dott © Documenta 14

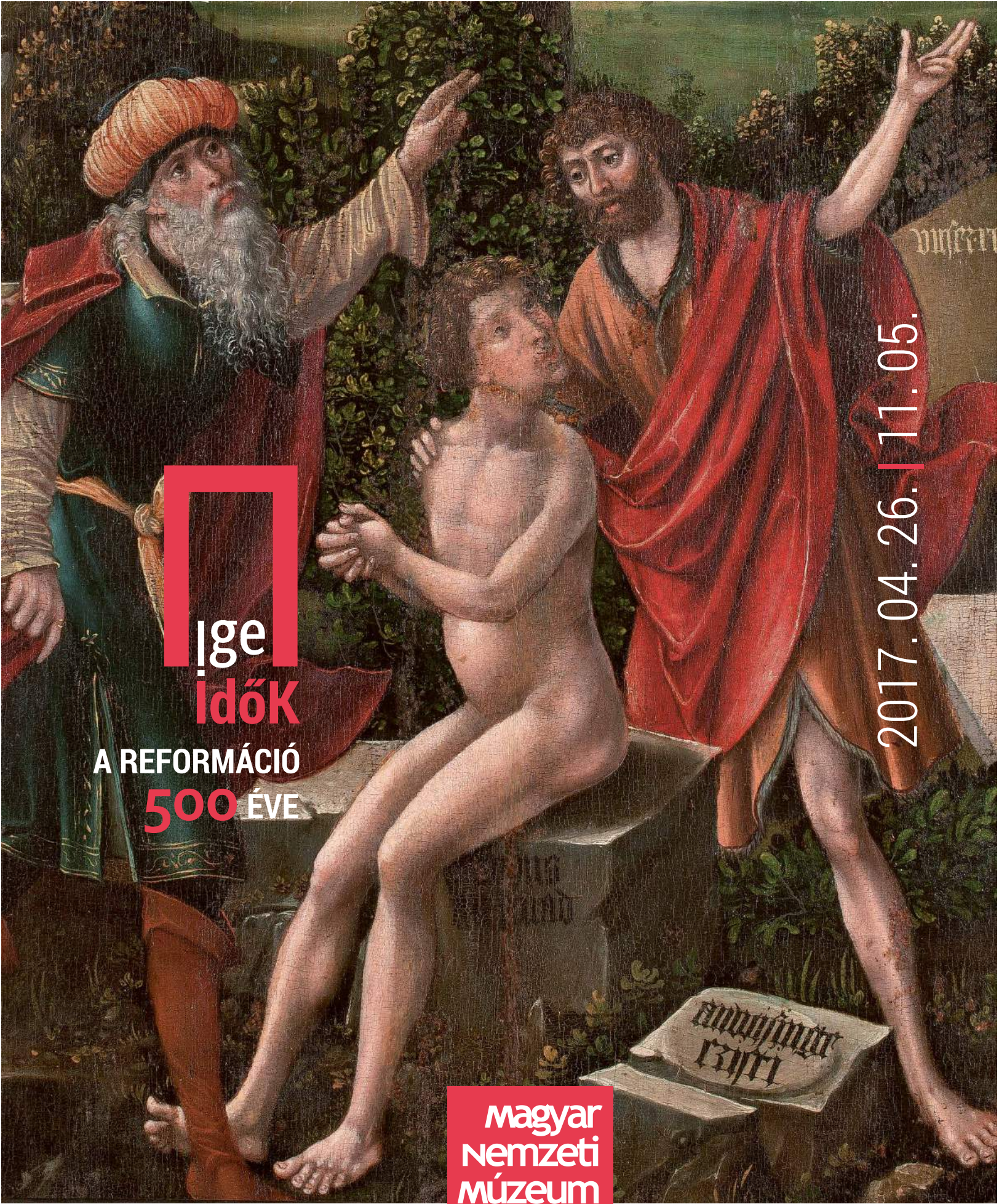

Abel Rodríguez rajzai az *Annual Cycle of the Flooded Rainforest [Az elárasztott esőerdő éves ciklusa]* című sorozatból, 2009, tinta, grafit, akvarell, papír, kiállítási nézet, Naturkundemuseum im Ottoneum, Kassel, Documenta 14
Fotó: Roman März © Documenta 14

a guatemalai Panajachelben élnek egy dús növényzetű, trópusi vadkert által övezett haciendában, ahova egy helyi férfi hordja nekik a tojást, és javítja a könnyűszerkezetű, árnyékot adó tetőt, házvezetőnő készíti az ebédet, amíg a művésznök a pálmalevével foltozott fedél alatt délutáni pihenőjüket töltik. A kert hatalmas, Vivian az éles és húsos levelek között vonul át lassan, az egyik nagy méretű absztrakt festményével; a kamera követi. A projekt festészet és film határmezsgyéjén mozog – Nashashibi kapcsolódó festménye, az *In Vivian's Garden (Vivian kertjében)* is ezt a kettősséget, a két médium közti különbséget, illetve absztrakció és dokumentáció egymást kiegészítő adottságait hangsúlyozza. A csodálatos őskertben megjelenő „két lábon járó absztrakt kép” emléke és az Ottoneum lépcsőfordulójában megfigyelt kúszó gébek látványa felveti a kérdést: vajon az absztrakt festészet értelmezhető-e úgy, mint az emberi elme evolúciós előrelépését lehetővé tévő absztrakciós képesség demonstratív megnyilvánulása?

Abel Rodríguez autodidakta művész analitikus esőerdőrajzai mellett, hogy aprólékosak, pontosak és szépek, olyan titkos tudást sejtetnek meg a nézővel, amelynek lehetséges elvesztése minden egyes erdőirtás hírével újabb és újabb szarkalábakat mélyít az arcunkba. Rodríguez valóban sokat tud. Mogaje Guihuként született az Amazonas-medence kolumbiai részén, a Cahuinari folyó forrásvidékén 1944-ben, a *sabedor* („a tudós”) unokaöccseként. Nagybátyja a növényekkel kapcsolatos minden tudását átadta neki, így került a másik meghatározó figura, a biológus Carlos Rodríguez közelébe, aki a trópusi esőerdők védelméért küzdő holland civil szervezet, a Colombian branch of Tropenbos fejeként keresett magának a helyi növénymeghatározásban jártas vezetőt. Később, a kilencvenes években Mogaje Guihu már Abel Rodríguezként települt át Bogotába, ahol új együttműködésbe kezdtek a szervezettel. Növényábrázolásai egyedülállóak, részletek, de nem olyan értelemben, ahogy például az európai herbáriumokban látható rajzok.

Munkái inkább érzéki infografikáknak tekinthetők, leolvasható róluk a növények – gyógyszerként, építőanyagként, ruhaalapanyagként való – felhasználhatósága is. Az pedig, hogy ez a tudás nemcsak természettudományos berkekben értelmezhető, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Rodríguez munkái 2008 óta képzőművészeti közegben is figyelmet keltenek. E három munka tulajdonképpen ki is rajzolja azt a három fő irányvonalat, amelybe az idei kasseli Documenta további zöld projektjei is beilleszthetők. Azaz akad látványos, de hallgatólag; a természethez szimbolikusan viszonyuló; a konkrét lokalitásokhoz köthető, ökológiai kérdésekkel foglalkozó munka, s mintha mindezek középpontjában az ismeretlen fogalma állna. Zöld szemmel végighaladva a városban azonban érzéketlenül megmutatkozik a művészek és művészetszínalók kétségbeesése is, vajon milyen módon és milyen hatásokkal szólhatnak hozzá az egyik legégetőbb kérdéshez.

2017. 04. 26. | 11. 05.

magyar
Nemzeti
Múzeum

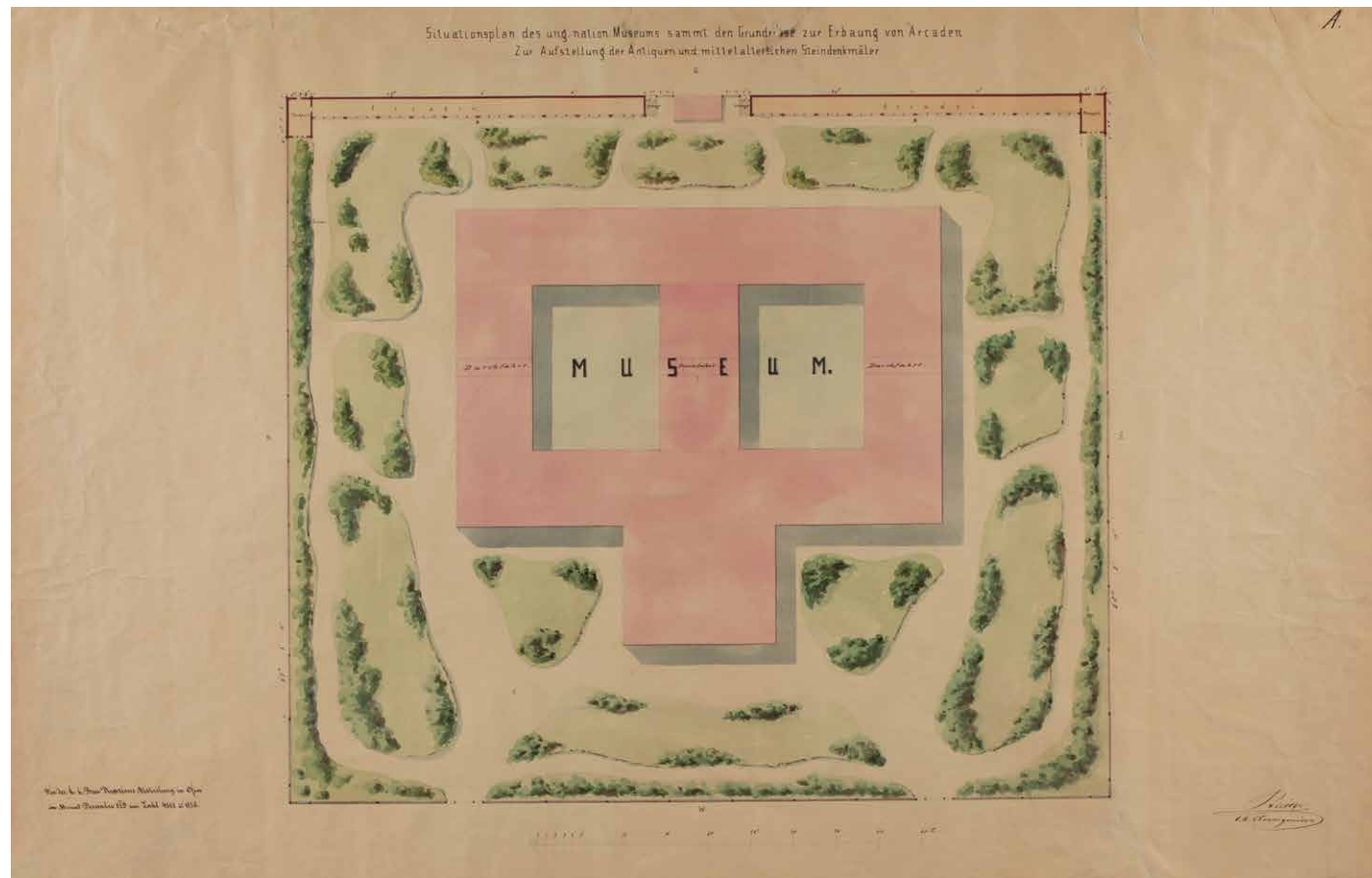

A Megváltás allegóriája (részlet)
Hans Kemmer (1495 körül – 1561)
Szépművészeti Múzeum, letét

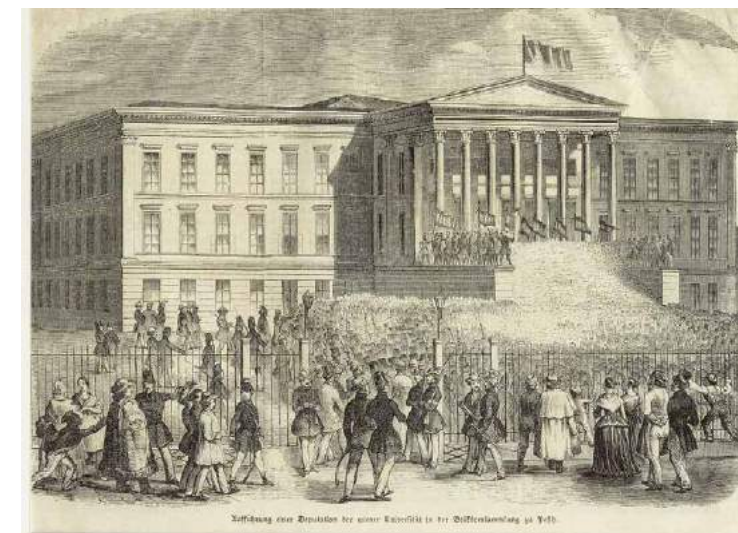
Szikra Renáta

MAGYAR NEMZETI HELYTÖRTÉNET Interjú Debreczeni- Droppán Bélával

Reitter Ferenc lapidáriumtervének 1859-ből származó helyszínrajza őrizte meg számunkra az eredeti Petz Ármin-féle angolkert struktúráját, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok
© Magyar Nemzeti Múzeum

Megújul a Nemzeti Múzeum környezete, az előkert az Arany-szoborral és a régen csak Muzicskaként emlegetett hátsó park. Miközben a múzeum történész-levéltáros főmuzeológusának segítségével végigkalauzoljuk olvasóinkat a Múzeumkerten és történetén, felidéződik, hogy a még alig befejezett építkezés után maradt buckákon állva hallgatta a tömeg a *Nemzeti dalt*, hogy '48-ban itt gyakorlatoztak a nemzetőrök, a múzeum épületében alakult meg a Magyar Filharmóniai Társulat, sokáig ebben működött az Országgyűlés, de a múzeumi lépcső és oszlopcsarnok szolgált nem egy esetben a nemzet nagy halottainak ravatalaként is. A kertrekonstrukció nemsokára indul, meglátjuk, milyen lesz a nemzeti cukrászda a kertészházban vagy a nemzeti játszótér a mostani parkoló helyén.

Népgyűlés a Nemzeti Múzeum épülete előtt 1848 áprilisában, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok
© Magyar Nemzeti Múzeum

Szikra Renáta: Mi az, ami biztos megmarad a kert jelenlegi állapotából, és mi az, ami nagyon más lesz, amitől elbúcsúzunk?

Debreczeni-Droppán Béla: Eltűnik a rendezetlenség és az elvadult és elcsúfult liget tágasabbnak és levegősebbnek hat majd, nem lesz ennyire sötéten árnyékos. Noha a szép, idős fák kevés kivétellel megmaradnak, de a sok magonc és elvadult cserje ritkításával napfényesebb lesz a kert, átláthatóbb pedig azért, mert a kertrekonstrukció során visszatérünk az eredeti angolkert-struktúrához, amit Petz Ármin álmodott meg a 19. század derekán. A múzeum kertje méreténél fogva sohasem lehetett olyan nagy kiterjedésű tájképi kert, mint amit a vidéki kastélyok köré telepítettek, bár a 18. században ez a terület még a város szélének számított, és nem volt úgy körbeépítve, mint ma. A kert eredeti külső-belső sétányos szerkezete egyébként nagyjából egészen a hetvenes évek elejéig felismerhető maradt. 1972–73-ban a Főkert végezte az utolsó nagy kertrendezést, de azóta az akkor választott mértaniasabb

kialakítás (Csorba Vera modernista átírata) is formáját veszítette és a növényállomány is elöregedett. A múzeum épületének helyreállítása is sokat rontott a dolgon, a kert Múzeum utcai fele felvonulási térré változott, aztán parkolóvá alakult. Itt és az épület mögötti, Pollack Mihály tér felőli hátsó fronton lesz a leglátványosabb változás, ahol a megújított zöldterületen játszótér és cukrászda-kávézó is helyet kap majd.

A Pollack Mihály tér felé is nyitottabb lesz a kert?

Mindenképpen. Annál is inkább, mert a tervek szerint a Nemzeti Múzeum megkapja a Pollack Mihály téren lévő Festetics- és Esterházy-palotákat, megszűnik az átmenő forgalom, és a teresedéshez hozzájárul az is, hogy az egykori Nemzeti Lovarda területén álló irodaházat és a két palota közötti Rádió-üzemépületet is elbontják a megmaradt díszkapu mögött és helyükön újabb zöldterületeket alakítanak ki. Ez azonban egyelőre még a távoli jövő,

a Nemzeti Múzeum közvetlen környezetének felújítása viszont már augusztus vége felé megkezdődhet, és a tervek szerint 2018 márciusára be is fejeződik. Jelenleg a Múzeumkert rekonstrukciójához szükséges kiviteli tervek ellenőrzése folyik és a közbeszerzési kiírás folyamata, melyek után immár elkezdődhet az a munka, amit már évtizedek óta vártunk.

Egy esetleg több évszázadot átvészelő kert esetében mindig kérdés, hogy a rekonstrukció a kert melyik korszakához igazodik, mert ugye jól sejtem, hogy a 19. század közepe előtt is volt itt valamilyen kert.

A kert történetét a 18. század közepéig vezethetjük vissza, amikor Klobusiczky Ferenc kalocsai érsek kisebb városi palotát, villát építtetett ezen a helyen, mert a legfőbb hazai bíróság tisztviselőjeként sok időt töltött Pesten. A telek akkor a városfalon kívüli első zónában terült el. Klobusiczky minden bizonnyal kialakíttatott egy kertet a palota mögött, de hogy ez milyen lehetett, arról többet tudunk, amikor már utódja

Than Mór: *A jövőbe vett hit allegóriája*, 1874-76, freskó, Magyar Nemzeti Múzeum, díszlépcsőház
© Magyar Nemzeti Múzeum

A múzeumpalota mögötti kertészház 1852-ben épült fel Wagner János tervei szerint. A fotó 1945 előtt készült az épületről és igényesen kialakított kerti előteréről, Magyar Nemzeti Múzeum Központi Adattár
© Magyar Nemzeti Múzeum

(egyben birtokainak örököse), Batthyány József, a későbbi esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás fejleszti tovább a birtokot. A nagy hatalmú főúr köztudottan szívesen foglalkozott kertekkel. Az 1780-as években mértanias kiképzésű francia kertről van tudomásunk, fasorral a keleti oldalon, míg a mai Bródy Sándor utca felé eső északi oldalon lovaglópályát alakítottak ki, ahol zenés karusszeleket, lovasbemutatókat tartottak nagyobb ünnepek idején. Batthyány koronázta meg II. Lipótot (1790) és azután I. Ferencet is (1792), és a nagyszabású koronázási ünnepségek az érseki palotát is érintették. A lovas funkció a 19. század első évtizedeiben is megmaradt azon az oldalon. A Nemzeti Lóiskola alapítását többek közt Széchenyi István kezdeményezte és az arisztokrata családok adták össze az épületre és az istállókra a pénzt. Az iskola emeletes főépületét csak az 1838-as nagy árvíz után, a múzeumépítés kezdeti időszakában bontották le. A Nemzeti Lovarda pedig Ybl Miklós tervei alapján, pont a múzeum háta mögött épült fel 1858-ban. De már jóval ezelőtt hanyatlásnak indult az érsekkert, mert az örökös unokaöcs, Batthyány Antal többet volt külföldön, mint idehaza.

Tőle vásárolták meg a múzeumalapítás szándékával a palotát és a telket?

Igen, tőle, 1813-ban és ettől kezdve negyed századon át egészen az említett nagy árvízig az egykori Batthyány-palota termeiben kapott helyet a Nemzeti Múzeum összes látogatható gyűjteménye. E palota mögött, a telek közepén épült fel aztán 1837 és 1847 között az a reprezentatív klasszicista múzeumépület, amelyben ma is megtekinthetjük hazánk történelmi emlékeit.

És mi lett a tereprendezéssel? Milyen környezetben szónokoltak a márciusi ifjak a főlépcső mellvédjén állva? Talán a tavasz keltette asszociációk miatt általában zöld ligetet képzelünk köréjük, pedig lehet, hogy Petőfi még csak a sitthalmokat látta és a tömeg a szakadó esőben a sarat dagasztotta?

Pollack az épülethez méltó és a legújabb divat szerinti angolkertet álmodott a múzeum köré, és tudjuk azt is, hogy '48 elején Muszely Károly pesti műkertész adott is be e célból terveket, ám ezek sajnos nem maradtak fenn. Tehát 1848-ban itt még javában felvonulási terület volt, taposni való hepehupás, gazos telek, amelyen fa is már csak elvétve akadhatott. Kerítés csak a homlokzat felől volt a mai Múzeum körút (akkor Országút) felé, a többi oldalról deszkapalánk határolta még több mint másfél évtizedig. A múzeumi könyvtárat vezető Mátray Gábor írja visszaemlékezéseiben, hogy „a küludvar terét homokbuckák, dudva, kóro és vadnövények undokíták. Ott tarták csaknem naponkint hadgyakorlataikat a nemzetőrök; annak s névszerint az épület homlokzata előtti pompás lépcső s oszlopzat körét használták föl népgyűlések s több más, többnyire zajjal kísért czélokra.” A magyar nemzetőrség valójában itt a leendő Múzeumkertben alakult meg, és a toborzásra, kiképzésre éppen ezt a rendezetlen és tágas területet találták a legalkalmasabbnak a városban. Közben itt egymást érték a népgyűlések, ahol Petőfítől kezdve Wesselényiig mindenki felszólalt. A forradalmi nagygyűlések után később kormányellenes tüntetésre is sor került. Ezek mellett zászlószentelési ünnepségeket is tartottak a múzeum előtt, például a lengyel légióét. Az osztrák

katonák bevonulása után táborhelylé alakult a terület, Kubinyi Ágoston múzeumigazgató tehát nemigen tudott a környezetszépítéssel foglalkozni, már csak azért sem, mert minden erejével a gyűjtemények megőrzését és védelmét szervezte, egyébként sikeresen. Meg kell még említenünk, hogy 1849-ben, Pest osztrák megszállása után két szabadságharcos katonát itt a múzeum küludvarán végeztek ki. Ebből a szomorú emlékü és állapotú küludvarból kellett aztán Kubinyinek a szabadságharc leverése után kertet varázsolni.

Milyen segítségre számíthatott?

1851-től kezdve bombázta kérvényekkel a Helytartóságot. Pénzt ugyan nem kapott, de engedélyezték, hogy gyűjtőíveket indítson és a múzeum dísztermében filharmóniai koncerteket rendezhessen, amelyeknek a bevétele részben a kertépítésre folyt be. Az első úgynevezett „kerti hangversenyt” 1852 márciusában tartották. A múzeum díszterme számított akkoriban Pest első számú koncerttermének, miután még '49-ben bombatalálat érte a pesti Vigadót. Tulajdonképpen itt alakult meg a Magyar Filharmóniai Társulat 1853-ban, hiszen itt tartotta első hangversenyeit (sőt évadjait) Erkel Ferenc vezényletével. Mindenki fellépett, aki a korszak zenei életében számított, köztük Liszt Ferenc is. Így fonódott össze a magyar zenetörténet egyik fontos fejezete a Múzeumkert építésének ügyével. Idővel azonban az Országgyűlés kiszorította a hangversenyeket a díszteremből, mivel 1861-ben és 1865–66-ban, majd a kiegyezéstől kezdve évtizedeken át itt ülésezett. Időközben azonban már kezdett zöldülni a terület. Az összegyűlt pénzből első körben felépült az

épület háta mögötti kis klasszicista kertészház, ami a mostani kertrendezés során kap majd új közösségi funkciót, a tervek szerint ebből alakítanak ki cukrászda-kávézót a parkban. Az első kertész, Kallina Henrik elkezdte betelepíteni az ország sok megyéjéből és főúri birtokáról érkező adományfákat a kertbe. József nádor, aki mindig nagyon pártolta a múzeum ügyét, nem érthette meg, hogy a kertben is gyönyörködhesse, de fia, József főherceg például platánokat küldetett a margitszigeti csemetekertből. Egressy Sámuel kiskunlacházi birtokáról 12 társzekérrel hozták a csemetéket, Gödöllőről Sina Simon jóvoltából hársfák érkeztek, úgyhogy bátran kijelenthetjük, hogy a Múzeumkert létrehozása nemzeti ügygé vált.

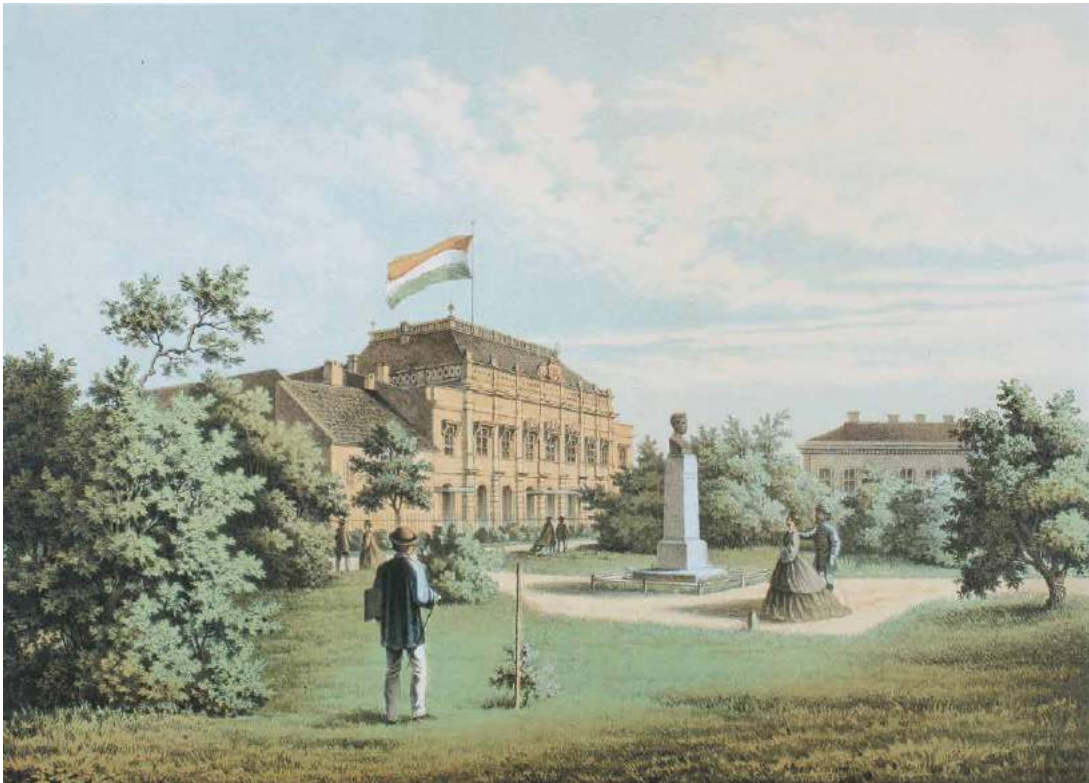
Kinek a tervei alapján valósult meg végül a kerttelepítés?

Ekkor a már említett Petz Ármin terveit használták, aki nemcsak Kubinyi igazgató jó barátja volt, hanem az Orczy-kert főkertésze, a Ludoviceum körüli terület kialakítója és felügyelője, tehát a kor egyik legfelkészültebb és legelismertebb szakembere. Sajnos az ő eredeti terve sem maradt ránk, de az biztos, hogy Pollack eredeti elképzeléseit vette figyelembe. Pollack Mihály tervezte a Ludovika épületét is, de a Dégen és Alcsúton épített kastélyok körül

is az angol tájképi kertek kialakítását szorgalmazta. Reitter Ferencről maradt a telepítést követő évekből egy helyszínrajz, ami sok mintát rögzít, köztük egy-egy olyan elemet is, ami sosem épült meg (mint például a múzeumépület mögé tervezett lapidárium), de azért a kertstruktúra a külső-belső sétányokkal, kanyargós ösvényekkel, füves mezőkkel jól kivehető. Pollack sajnos nem érte meg, hogy elkezdődhesse a kertépítési munkálatok. A sajtó viszont élénk figyelemmel kísérte a kertépítés ügyét, és a közfigyelem nyomására, a planírozás után végül 1855 novemberében ünnepélyes keretek közt elültették a feldíszített „három első fát”, amit Kubinyi Ágoston oldalán a jeles vendégek, köztük Eötvös József és Podmaniczky Frigyes is meglocsoltak, a Kortsák József pesti bádogosmester által külön erre az alkalomra készített öntözőkannával.

Csak nem ez az a kanna, amit a főlépcsőházban, a kupolaterem bejárata melletti Than Mór-festményen látunk? A jövőbe vetett hit allegóriáján egy meglehetősen modern vonalú, praktikus öntözőkanna áll a karján gyermeket tartó nőalak és egy optimistán zöldellő kis facsemete mellett. Ez a motívum többször feltűnt a múzeum mostani kiadványaiban. Netán megvan még ez a kanna mint a kertalapítás egyik tárgyi tanúja?

Nincs rá bizonyítékunk, hogy ez ugyanaz a kanna lenne, mert a valódi tárgy sajnos nincs már meg, pedig magam is sokat kutattam utána. Egy darabig meglehetett, talán használták később is, de idővel elkeveredett. Viszont ami biztos, hogy a kertet már az első faültetés után birtokba vették a környékeliek, annál is inkább, mert ez volt az egyetlen zöld közterület a városfalnak ezen a felén. A Múzeum körülatt átellenes oldalán akkori-ban emeletes kőházak, bérházak álltak, míg a múzeumépület mögött a nagy árvíz után hozott kőházépítésre vonatkozó rendeletig egy határozottan lepusztult, vályogviskókkal teleszórt terület húzódott. Igazi lökést az adott a területfejlesztésnek, értsd akkor lett a környékből palotanegyed, amikor a (ma Bródy) Sándor utcai oldalon 1865-ban felépült a Képviselőház (*ma az Olasz Intézet épülete – szerk.*), és a Főrendi Ház a múzeum dísztermében kezdett ülésezni. A politikai és kulturális központtá váló környéken a tüntetések ismét a múzeum körüli szabad területen összpontosultak, onnan igyekeztek megzavarni az üléseket. A Múzeumkert fáin csüngő, bekiabáló tüntetőkről a képviselő Mikszáth Kálmán is megemlékezik, akit én egyébként felismerni vélek az egyik archív képen, amint egy múzeumkerti padon üldögl. A képviselők is átjártak a kertbe, sok kérdés dőlhetett el már akkor is a plenáris üléseken

Slowikowsky Ádám: *Az ideiglenes Magyar Képviselőház Pesten, 1865*, színezett metszet, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok
© Magyar Nemzeti Múzeum

kívül, akár éppen az árnyas fák alatti padokon. Akkoriban a Sándor utcai bejárat volt a múzeum látogatók számára a főbejárat, a főlépcsőt és a homlokzati bejáratot csak a képviselőház tagjai, a főrendiek használták egészen 1902-ig, a Parlament felépítéséig, amikor az ülések átköltöztek a Steindl-féle épületbe. 1861-ből van egy olyan ábrázolásunk a Nemzeti Múzeumról, amelyen a következő felirat olvasható: „Magyar Országháza Pesten”, ami tehát a múzeumépület másik funkcióját hangsúlyozza.

Lehet, hogy még arra sem figyelt fel mindenki, hogy a mostani húszezer forintos papírpénzen is a Múzeumkert akkori állapotát láthatjuk. Slowikowsky Ádám az ideiglenes Magyar Képviselőházzal 1865-ben készített, színezett metszetén, az ábrázolt épület előterében a múzeum kertjének már fákkal és bokrokkal sűrűbben teleültetett sarkát ábrázolta. A képen jól felismerhető az 1861-ben felállított Kazinczy-szobor és van néhány, a kanyargós ösvényeken sétálgató pár is. A park ugyanis hamar az irodalomban is megörökített szerelmi találkahelyé vált. Az újsághirdetésekből, párkereső rovatokban is egyre gyakoribb helyszín vagy jelige lett a Múzeumkert. A kert e funkciója ihlette *A Múzeumkert előtt várlak én...* c. egykori slágert. De persze nemcsak a szerelmesek találkahelye volt, mert Edvi Illés Aladárt idézve a millennium idején „a Nemzeti Múzeum parkja a belső körúton való-

ságos áldás a belváros és Józsefváros gyermekvilága számára”. Ne feledjük, hogy tényleg ez volt messze s távol az egyetlen közpark a környéken (a Károlyi-kert akkor még a palota belső, magánkertje volt, csak a húszas évek végén vásárolta meg a főváros és tette látogathatóvá). 1856-tól invalidus 48-as honvédek, később a solferinói vagy königgräzi veteránokat fogadtak fel pár krajcárért parkörnek, ők vigyáztak a rendre. A bicegő „csöszöket” persze könnyedén kijátsozták a gyerekek, és ha valami balul sült el, akkor leadták a drótot, és az egész csapat a hátsó kapukon át menekült.

A Pál utcai fiúk például?

Ők a leghíresebb gyerekek, akik a kertészház körüli, akkor már otthonosan csak Muzinak (később Muzicskának) becézett hátsó, kevésbé reprezentatív kertrészt tekintették saját birodalmuknak. A regény külön megemlíti a sok akác- és ecetfát, ami szinte vadonná állt össze. Nem volt kiépített játszóterük, csak később, az 1950-es években kaptak homokozót és mászókákat, hagyományos vasból hajlítottat. Molnár Ferenc, akkor még Neumann Feri, legjobb barátjaival, a Pásztor gyerekekkel labdázott és persze golyózott a Muziban, elég csak a híres „einstand” jelenetet felidézni, ami épp itt játszódik. Pásztor Árpád is jó tollú újságíró lett és ő is írt egy gyerekregényt *Muzi* címmel 1930-ban,

amelyben kifejezetten a nyolcvanas-kilencvenes évek múzeumkerti gyerekvilágának állított emléket. Körjátékokat, futóversenyt is játszhattak a gyerekek, de labdázni például tilos volt a kertben. Azért ezt a szabályt gyakran megszegték, amivel sok kárt is okoztak, egyrészt a betört ablakokkal, másrészt azzal, hogy zavarták a múzeum tudományos tevékenységét, hiszen a munkaszobák nagy része az épület földszinti részén volt elhelyezve, ahol manapság is. A hetvenes évek elején éppen ezért telepítettek az épület hátsó frontja mentén a fal közelében egy tiszafa-sövénykort védő sávként, kicsit eltolva a sétányt az épülettől. Ezzel, azaz a labdázással kapcsolatosan még egy érdekes dolgot említenék: amikor néhány éve egy-két nagyon öreg, odvas fát vágtak ki, a kidöntött fák odvaiból kigurultak az elmúlt ötvenhatvan év alatt a lombok között nyomtalanul eltűnt labdák. Ezeket legutóbb a Múzeumok Majálisán ki is állítottuk a múzeumban.

A korabeli fényképeken rengeteg babakocsit is látunk a parkban. Akkor még nem volt ilyen forgalom, legfeljebb a körüti lóvasút, így a dadák, nőrszók ide hozták ki levegőzni a kisebbeket és persze maguk is szívesen pletykálgattak a zöldben.

A 19. század vége felé nemcsak séta-, levegőző-, találkahely volt a kert, hanem újra nagyobb tömegeseményeknek is helyet adott.

A Múzeum körút a Magyar Nemzeti Múzeum díszes előkertjével és Stróbl Alajos Arany János-szobrával, 1893 után, képeslap, Magyar Nemzeti Múzeum
© Magyar Nemzeti Múzeum

Futóverseny a Muziban, az épület háta mögötti sétányon, 1895 és 1905 között, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
© Magyar Nemzeti Múzeum

Dajkák és gyerekek a Berzsényi-szobor környékén, 1940 körül, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
© Magyar Nemzeti Múzeum

A Nemzeti Múzeum feketével bevont oszlop-csarnoka és a főlépcső kegyeleti helyé is vált, a lépcsőt teljesen beborították a koszorúk, ilyen alkalmakkor a gyászoló tömeg nemcsak az épület előtti részt, a kertet, hanem a körutat is teljesen elfoglalta. Az első ilyen kegyeleti aktusra 1861-ben került sor, Palóczy László korelnök, majd nem egészen két héttel később az ellenzéki politikus, az öngyilkos Teleki László temetésén, melyen 100 ezres tömeg gyűlt össze a múzeum előtt. De ennél is nagyobb mozgulás volt Kossuth Lajos temetése 1894-ben. Ezen és tíz évvel később az írófejedelem, Jókai Mór temetésén már csak belépőjeggyel lehetett részt venni. Később többek között Görgey Artúrt, Eötvös Lorándot, Ady Endrét, Bem apót vagy Klebelsberg Kunót is innen kísérték utolsó útjára.

Sírkert viszont sosem lett a Múzeumkert, igaz?

De, sajnos arra is sor került. Szovjet és német katonákat temettek ide a második világháború alatt, az ostrom idején. 1945 elején komoly harcok folytak a parkban, vagy inkább a park maradványai között. A homlokzati díszkert helyén '44 óta óriási légómedence éktelenedett, amit használtak is, mert az épület sok, 72 találatot kapott. A Múzeum utcai oldalon egy csata is kibontakozott, a nagyobb fákat kivágták,

az orosz aknavetőök optimális működtetése érdekében. A szovjet katonákat ünnepélyes keretek között Arany János szobránál temették el, míg a németeket csak később földelték el. Egyébként sírt ásni nem volt egyszerű, mert nagyon fagyos tél volt. Horrorisztikus történeteket meséltek nekem a múzeum óvóhelyén megbújó, akkor gyerek Fettich-testvérek, akik a harcok és bombázások szünetében feljöhettek a levegőre játszani, tették ezt romok és temetetlen, megfagyott halottak között. A kert siralmas állapotban lehetett, még 1947-ben is folyt az aknamentesítés. A nehéz katonai járművek átgázoltak a parkon, és nem utójára tették ezt, mert aztán '56-ban újra jöttek a láncfalpasok.

Hiszen akkor nem is tudott magához térni a kert...

A háború után nagyon igyekeztek mielőbb használhatóvá tenni, mert a szétlőtt Budapesten a Múzeumkerthez hasonló békés szigetek nagyon sokat jelentettek a környéken lakóknak. 1952-ben a százötven éves évfordulóra az épületen is folyt a tatarozás és nagyobb kerti munkálatok is történtek. Nagy mennyiségű fát ültettek, a mai kert öreg fái jórészt ebből a telepítésből származnak. Az addigi elképzeléssel szemben, ami a homlokzat fenséges látványát takaratlanul kívánta érvényre juttatni, szilfákat ültettek a főlépcső északi oldalára.

Melyek a kert legöregebb fái, és mi lesz a sorsuk?

A kert jelenleg legöregebb fái egy hatalmas bálványfa és két nagy japánakác. Előbbi a park legnagyobb, 123 cm törzsmérőjű fája, amely a Bródy Sándor utcai oldalon található, de sajnos már csak a vastag hancsa tartja egyben, belül teljesen elkorhadt. Az említett öreg japánakácok közül az egyik közvetlenül a Pollack Mihály téri bejárat mellett nőtt, mégpedig akkorára, hogy már láthatóan nyomja ki a kerítésfalat és megbontotta a kapu lépcsőjének mellvédjét is. Sajnos a bálványfához hasonlóan ez is menthetetlen, hiszen gyökérkorhadt egyedről van szó. Meg lehetett menteni viszont azt a japánakácot, amit még valószínűleg 1880-ban ültettek a főlépcsőtől jobbra. Az akkori reprezentatív kertrendezést a Fleischmann és Weber cég végezte párhuzamosan a Várkert Bazár kertjeinek kialakításával. A körút nyomvonalának megváltozása miatt akkor egy sor fát és cserjét ki kellett vágni a múzeum kerítésénél (mellesleg hasonlóan szörnyülködtek vagy sajnálkoztak az emberek és cikkeztek az újságok, mint manapság). Valószínűleg az a „három első fa” is áldozatul esett, amit Bródy Sándor utcai sarkon ültettek el a kertavatáskor. Az említett japánakác viszont a pótlásokkal egy időben kerülhetett a homlokzat elé, mert a Kossuth-temetés képein, 1894-ben kb. 15

A 2016 májusában kiírt „A Múzeumkert mint történeti közpark átfogó, a hagyományt sokoldalú fejlesztési eszközök segítségével szolgáló rehabilitációja” tárgyú ötletpályázatra 12 pályamű érkezett. Az első díjat a Tér-Team Kft. nyerte (Szabó Gábor, Szende András, Juhász Kristóf Attila, Györe Viola, Orbán Nóra), a második díjat a Pagony Kft. (Bognár Emese, Rahnama Azadeh), a harmadikat Stéhli Zoltán Imre érdemelte ki. A Magyar Nemzeti Múzeum a pályázat három helyezettje mellett még három pályaművet megvásárolt.

További információ a pályamunkákkal kapcsolatban a múzeum honlapján található: www.mnm.hu/hu/muzeum/muzeumi-informaciok/muzeumkert-otletpalyazat

Szovjet tankok a Múzeumkertben 1956-ban,
Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
© Magyar Nemzeti Múzeum

éves nyurga fának látszik. Ma így már 137 éves, és reméljük, még bőven megéri a 150-et is. Sajnos azonban azt is be kell látnunk, hogy a fák életének is vége van egyszer. A Múzeumkert megújítása előtt nagyon fontosnak tartottuk, hogy megtörténjen a park fás szárú növényzetének teljes felmérésére. Ez tavaly ősszel el is készült (*a részletes jelentés, fákra és cserjékre lebontva olvasható a múzeum honlapján is – szerk.*), és ennek alapján kezdte meg ez év januárjában a Főkert a fák ápolását, azaz a korhadt ágak visszavágását, az odvas, üreges részek kezelését, hogy amelyik öreg fánál lehe-

tőség van rá, meghosszabbíthassuk az életét pár évvel vagy évtizeddel. Sajnos a növényállomány annyira elöregedett és elhanyagolt állapotba került az utóbbi fél évszázadban, hogy a több mint kétszáz fa közül 38-at mindenképpen el kell távolítani, mert fokozottan balesetveszélyesek. Közismert, hogy elsősorban a viharok tudnak óriási károkat okozni. Persze korábban is így volt ez, például a legnagyobb természeti csapást közvetlenül az első világháború előtt (1914 júliusában) szenvedte el a kert, amikor egy hatalmas nyári vihar tövestül csavarta ki a még az első telepítésből származó óriási

fákat, főleg az északi oldalon, ahol Pollack feltöltette a területet, amely a kerítés lábazati magasságán most is jól látszik. Mivel teljes közműcsere is lesz a kertalakítás során, nagy mennyiségű földet fogunk megmozgatni, úgyhogy számítunk arra, hogy a föld alatt is találunk nyomokat, akár a kertszerkezetre, akár a történeti eseményekre vonatkozóan. Pollack mester annak idején a feltöltés miatt külön kérvényezte, hogy minden törmelékét és szemetet ide hordjanak a városból, szóval ami akkor szemét volt, abból ma akár még értékes információkhoz is juthatunk.

Kossuth Lajos temetése 1894-ből, a gyászoló tömeg koszorúibeborítja a múzeumlépcsőt
Fotó: Erdélyi Mór, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
© Magyar Nemzeti Múzeum

A lépcsőtől jobbra látható japánakác ma a Múzeumkert legidősebb élő fája
Fotó: Debreczeni-Droppán Béla

Olvasó és napozó egyetemisták a Nemzeti Múzeum lépcsőin,
1960. Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
© Magyar Nemzeti Múzeum

A kert ma is egyetlen színes pontját az előkert virágágyásai jelentik Arany János szobra körül. A természetesnek ható ligetes park az angolkertek leglényegesebb alapanyaga és egyben látványeleme, amitől távol áll a mértanias csoportokba rendezett virágágyások színessége. Pedig ma ez a park egyik leglátványosabb része, és tudjuk, hogy valójában már a kortársak is lázadoztak a „zöld sivatagok”, a „zöld unalma” ellen. Mikor kerültek először virágok a Múzeumkertbe?

Minden bizonnyal már az 1880-as kertrendezésnél is telepítettek kisebb virágágyásokat az egyes kertegységekbe. Az 1893 májusában avatott Arany-szobor mellett a központi parterek kifejezetten reprezentatív előkertként funkcionáltak, de kezdetben nem annyira virágágyásokból, mint inkább örökzöldekből kialakítva. Később már voltak csoportok elől is. Azért nehéz megmondani, hogy az ilyen változékony és könnyebben megváltoztatható kerti elemek pontosan hol lehettek, mert szinte mindig az épületet fotózták és fotózzák ma is, ráadásul szinte kizárólag a főhomlokzat felől. A két oldalsó részről sokkal kevesebb képi információval rendelkezünk. (Az épület hátljáról pedig mindössze egyetlen fotó maradt ránk a két világháború közti időszakból.) Van azért pár érdekes kerti részlet, amit a korabeli fotók árulnak el nekünk. Például nagyon kedvelték a dézsákban kiültetett, a sétányok mellett és az előkertben is elhelyezett mutatós agávákat. A szobrok körüli intímabb kertrészleteket is innen ismerjük. Volt, amelyik mélyített virágágyásban állt, vagy borostyánnal befuttatott előtérrel, sövényfallal emelték ki. A Herman Ottó-emlékművet a saját anyagához hasonló mészkő tömbök körítették, tehát a szobrokat mindenütt megtisztelték valami látványelemmel. 1894-ben épült meg a kertészház mellett a múzeum saját üvegháza, úgyhogy onnantól

kezdvé maguk palántáztak és a múzeum mindenkori kertésze nevelte az egynyári virágokat a kisebb ágyásokban. A múzeumban a főkertészi státusz 1953-ban szűnt meg, amikor a Főkert átvette a kert mint közpark fenntartását.

A szobrokat tehát a múltban kertészeti eszközökkel is kiemelték. Erre most is szükség lenne, mert a kert annyi kényszerű változás ment keresztül, hogy időközben a szerkezetátalakítás miatt a szobrok körül néhol elfogytak az utak, van, amelyik szinte elvész a zöld háttérben, bokrok takarásában, pedig a Múzeumkert szoborkert is egyben. A szobrok környezete is hangsúlyos eleme az új terveknek?

Fokozott figyelmet fordítanak erre a tervező kollégák, figyelembe véve a korabeli kialakítást, de akár a helyváltoztatás is befér, ha az a szobor láthatóságát, értelmezhetőségét szolgálja. Az elsőként emelt Berzsenyi- és Kazinczy-szobrok mellett annak idején még kis pihenőligeteket alakítottak ki. A szobrok köré jellegzetes öntöttvasból készült, „ágacska” típusú padokat (naturalista, görbeág-forma lábuk volt) vagy Buchwald-székeket állítottak. Igaz, hogy aki le akart ülni, annak 1945-ig pár krajcárt kellett a padpénzt szedő úgynevezett „Buchwald-nénikéknek” fizetni. Most még nem dőlt el, hogy a korabeli padok mintájára készülnek-e majd az újak, de az biztos, hogy sokkal több ülőhely lesz a kertben és a szocialista ipar termékei, a léces csővázás padok végre eltűnhetnek. Jelenleg a park látogatóinak többsége a napos főlépcsőn üldögél, a fiatalabb generáció feltehetően azért is, mert ott még befogható a múzeum wifije. A kertmegújításnál az ilyen láthatatlan, ám ma már nélkülözhetetlen dolgokat is figyelembe kell vennünk, úgyhogy hamarosan megvalósul a Múzeumkert teljes lefedettsége. Visszatérve a szobrok ügyére: még szoboráthelyezésre

is sor kerül, például a homlokzat elé, a lépcső mellé költözik át a múzeumalapító Széchényi Ferenc szobra, amit 1902-ben értelemszerűen a múzeum akkori főbejárata közelében, a Bródy Sándor utcai kapu mellett állítottak fel. Most főigazgatói döntés született arról, hogy helyet cserél a Forum Romanum-oszloppal. A Múzeumkert hátulja is mozgalmasabb lesz, a Monti- és Wysocki-szobrok között a kertészház mellett végre víz is lesz a kertben, kis szökőkút, csobogó szerepel a terven. A jelenlegi parkoló helyén pedig egy izgalmas, új tematikus játszótér lesz a Pál utcai fiúknak dedikálva. Fontos változás, hogy a Múzeum utca felől is meg lehet majd közelíteni a játszótérrel és az épületben hamarosan megépülő római udvart, emiatt az Apolló-szobor nem is mozdul jelenlegi helyéről. A valamikor szintén ezen az oldalon álló Kisfaludy-szobor 1945-ben, a múzeumkerti csatában semmisült meg (valószínűleg fedezékként használták), most a helyreállított másolata van itt, a ma már kordokumentumként értékelhető felirátával együtt: „A fasiszta háború 1944-ben (*valójában 1945-ben – a szerk.*) költőnk emlékművét romba döntötte. Budapest dolgozó népe a mellészoborrészt lemásoltatta és 1952. évben felállította.” Persze nemcsak a szobrok kapcsán tudnánk történeti vezetést, múzeumpedagógiai foglalkozást tartani a kertben, de akár a kert növényei vagy Herman Ottó szellemében a madarak bemutatásával is, ha nem is olyan alapossággal, mintha az egy botanikus kertben valósulna meg. 1908-ban volt már egy hasonló kezdeményezés, amikor a közparkokban és itt a Múzeumkertben is ismertető táblával látták el a különlegesebb növényeket. A hetvenes évekbeli fotókon pedig látszik, hogy madáretető is volt a fákon, ezt a hagyományt is érdemes lenne feléleszteni.

Modern Képtár - Vass László Gyűjtemény galériája

MAURER DÓRA

A megfigyelés tárgya

2017.07.15-10.28.

Csikász Galéria

GERHES GÁBOR

A négy elem

2017.06.24-09.09.

Dubniczay-palota / Várgaléria

SZURCSIK JÓZSEF

Bálványok és hősök

2017.07.08-09.02.

Dubncizay-palota / Moholy-Nagy terem

BERNÁT ANDRÁS

A táj konfigurációja

2017.07.22-09.10.

Kinyílik egy új világ.

Marco Ricci műhelye: Bushy Park látképe szökhúttal, 1715 (részlet) olaj, vászon, 150,4 x 248,0 cm
Royal Collection Trust / © Her Majesty Queen Elizabeth II

Ajándékozz

ARTMAGAZIN

előfizetést!

10 lapszám, 20% kedvezménnyel, 7900 Ft
elofizetes@artmagazin.hu

Sebestyén Ágnes Anna

KORSZERŰ NYARALÁS

Kotsis Iván és a Balaton-parti nyaralás építészeti keretei az 1930-as években

A Magyar Biológiai Kutatóintézet Tihanyban (1926-27), háttérben József főherceg nyaralókastélya (1924–25)
© Magyar Építészeti Múzeum

Ha rossz az idő a Balatonnál, érdemes az utcákat járni, keresni és nézegetni a még eredeti állapotukban megmaradt régebbi nyaralókat. A manzárdos Üd-lakok mellett találgathatjuk, melyek azok, amelyek már a Balatoni Intéző Bizottság kaotikus kinézetet megszüntető intenciói szerint épültek, az 1930-as években. Ha a pasztellszínű, zsalugáteres, földszintes nyaralón kb. 15 fokos szögben hajlik a rozsdabarna színű eternitpala tető, akkor valószínűleg ilyenre bukkantunk. Lehet, hogy egy eredeti Kotsis-villára...

„A mai építészet rendeltetésének jobban meg kíván felelni, mint az azelőttiek, ezt értjük tárgyilagosság alatt. Ezt őszintén ki is akarja hangsúlyozni külső megjelenésében, szemben a múlttal, amikor a rendeltetésre való tekintet nélkül reprezentatív külsőket építettek mindenhová...”¹ Kotsis Iván (1889–1980) önéletrajzában így vélekedett a korszerű építészetéről, visszaemlékezve a hazai építészeti közélet két világháború közötti vitáira, elveire. A Balaton környékén épített modern vonalú nyaralói tökéletes illusztrációi ezen elveinek, pedig kezdetben az ő munkáját is a történeti stílusok, „az eklekticizmusban gyökerező tervezés” határozta meg.² Ennek szellemében épült meg 1922-ben a nagyon népszerű margitszigeti tejcsarnok (a mai Szabadtéri Színpad helyén), számos falusi csendőrszlaktanya (1925–28), Zalaegerszegen

a neobarokk IV. Károly király-mléktemplom és a hozzá tartozó ferences kolostor (1925–27), valamint a Rákosi-korszakban lerombolt városligeti Regnum Marianum-templom, neoromán stílusban (1926–30). Az aradi születésű Kotsis Ivánnak már az édesapja, Kotsis Lajos is építész volt, aki első-sorban Erdélyben és az alföldi városokban, például Szolnokon dolgozott. Kotsis Iván és öccse, Endre (1897–1954) követték édesapjukat az építész pályán (Kotsis Iván két fia, Iván és Lajos is folytatta a családi hagyományt).³ Iván 1907-ben kezdte meg építészeti tanulmányait a budapesti Műegyetemen, diplomáját 1911-ben szerezte. Később műegyetemi oktatóként és gyakorló, tervező építészként dolgozott. Építészeti tevékenységének egyik legjelentősebb szeletét képezi Balaton környéki munkássága,

amely a második világháborúig tartott, de mély és hosszan tartó hatással volt a régió építészetének fejlődésére. 1923-ban dolgozott először a tóparton, amikor megépítette balatonboglári nyaralóját, amely családja több generációját is kiszolgálta. 1924–25-ben József főherceg tihanyi nyaralókastélyát még a szívéhez és ízléséhez igen közel álló itáliai reneszánsz stílus elemeinek felhasználásával tervezhette, szinte anyagi korlátok nélkül. „Olaszos kerti palotát építettem, római kaszinó jelleggel, mérsékelt architektúrával, a belsőben XVI. Lajos és empire-szerű interieuröklkel” – írta önéletrajzában. Mellette épült fel 1926–27-ben az ugyancsak általa tervezett Magyar Biológiai Kutatóintézet a palotával harmonizáló „olaszos jellegben, de az alaprajzi igényeknek megfelelő, kötetlen csoportosításban”.⁴

Víz Marianne hétvégi háza, Balatonújhely (1937)
© Magyar Építészeti Múzeum

A Kotsis család balatonboglári nyaralója (1923)

© Lechner Tudásközpont

Kotsis Iván két fiával, Ivánnal és Lajossal

A Lechner Tudásközpont *A Kotsis-fivérek* című kiállításának rendelkezésére bocsátott családi fotó

Kotsis 1928 körül elhagyta a történeti stílusokat és a modern építészet felé fordult. Műegyetemi oktatói tevékenységében azonban mindvégig fontosnak tartotta az elmúlt korok építészetének tanítását, hiszen úgy vélte, az a hallgatóknak műveltséget, ízlést és helyes arányérzéklet ad, továbbá felkészíti őket olyan gyakorlati feladatokra, mint amilyen a műemlékek felújítása, anélkül hogy bármennyire is gátolná őket a korszerű építészet művelésében.⁵ Oktatói elveit saját tapasztalataiból is merítette, mint az önéletrajzából is kiderül: „1928 körül részben természetes belső fejlődés, részben számos külföldi utazás tapasztalatai nyomán kezdtem megtalálni a tisztultabb utat, amelyen haladnom kellett. Az építészettörténeti stílusok formáit most már teljesen elhagytam. Úgy véltem, hogy termékenyítő hatásuk megérlelt annyira, hogy saját lábamra állhatok, és viszsamaradt fegyvermező erejük meg fog védeni a szertelenségektől.”⁶

„Saját lábra állásának” egyik legjobb példája a korszerű nyaralók tervezése és az az állhatatos propagandamunka, amellyel a modern nyaraló típusát népszerűsítette mind szakmai berkekben, mind a nagyközönség köreiben. Ugyan ezt a missziót teljesítette kortársa, Bierbauer (Borbíró) Virgil építész, aki a *Tér és Forma* című építészeti folyóiratot szerkesztette 1928 és 1942 között a korszerű építészet terjesztésének céljával. Kotsishoz hasonlóan Bierbauer is előtérbe helyezte a lakó- és környezeti igényeknek megfelelő építést, szemben a modern formaképzés elsődlegességével. Őva intett az üres formalizmustól és leszögezte, hogy „a korszerű építész az élet, a mai élet számára akar építeni”.⁷

A lap szerkesztője és szerzői abból indultak ki, hogy az építészetnek az első világháború után megváltozott életmódot kell kiszolgálnia, amely immár nem az önreprezentációról szól, hanem a felgyorsult élettritmusról és a megváltozott kényelmi szempontokról. Divat lett a mozgás, a sport, a napfürdőzés és a friss levegőn tartózkodás csakúgy, mint a kisportolt test, a napbarnított bőr és a mozgást nem korlátozó ruházat. A modern szellemű építész az életmódbeli változással igyekeztek lépést tartani. A *Tér és Forma* rendszeresen foglalkozott a korabeli lakáskérdéssel, így kislakások, bérházak, családi házak és nyaralók építésével is. Szükség is volt rá, mert az 1930-as évek elején tetőző gazdasági válságot követően fellendült a nyaralótelepek építése.⁸ Ami korábban csak az arisztokrácia és a tehetős polgárság kiváltsága volt, ekkorra már a középrétegek számára is elérhetővé vált. Mind többen vágytak kiszabadulni a nagyvárosi porból és zajból, így népszerű lett családi házat építeni a budai hegyekben, Pasaráten vagy épp a Duna mentén, a Lupa-szigeten.⁹ De voltak, akik a Balatont választották és ott kívántak nyaralót építeni. Az érzékeny középosztály már nem akart vagy épp nem tudott nagy összegeket kiadni nyaralóépítésre, így gyakran nem fogadtak építést, hanem kőműves mestereket alkalmaztak, akik nem ritkán kellő szaktudás nélkül, rossz minőségű építőanyagokkal dolgoztak és nem használtak megfelelő épületszerkezeteket. Ugyanakkor – ahogyan a korabeli sajtóban is megjegyezték – az egyesek számára még mindig fontos reprezentáció jegyében elburjánzottak a pártázatos „lovagvárak”, az „álmanzárdok”

és az „álromantikus” tornyok.¹⁰ A silány anyaghasználat és kaotikus építészeti formaképzés láttán a kor építései a regionális problémák megoldásán kezdtek gondolkodni. Kotsis Iván ebben a munkában vezető szerepet játszott. Fontos előrelépésnek számított, hogy 1929-ben megalakult a Balatoni Intéző Bizottság, amely a tóparti üdülőhelyek ügyeit kezelte. A Bizottság 1935-ben kiadta a tópart építési szabályrendeletét, és innentől kezdve siófoki műszaki kirendeltségükön építészek bírálták felül a beadványi terveket. E fontos eredmény előtt, 1931-ben a Magyar Mérnök- és Építészegylet értekezlet-sorozatát rendezett a Balaton környékének közgazdasági, egészségügyi és építészeti problémáiról. Az ankét építészeti anyagát, 30 korszerű balatoni villa tervét a *Tér és Forma* 1931. évi 2. számában mutatták be, majd 1932-ben tematikus szám keretében (5–6. szám) a lap közölte az előadások anyagait is. Utóbbiban jelent meg Kotsis Iván *Művészet a balatoni építkezésekben* című cikke is.¹¹ Kotsis hangsúlyozta a tervező építész bevonásának szükségességét, hiszen így lehet elérni, hogy a Balaton környékén színvonalas építőtevékenység folyjon. Itt is megismételte, hogy a tervezésnél a szükségletekből kell kiindulni, és ha minden építész így tesz, akkor a Balaton környéke egységes képet és harmonikus látványt fog mutatni. Továbbra is hangsúlyozta, hogy értő megbízó nélkül nem lehet korszerűen építeni. A megváltozott életmódnak megfelelő építészeti keretek elterjesztése népművelő funkcióval is bír, tehát a modern életmód és a korszerű építészet propagálása gyengíti, idővel remélhetőleg kiirtja a polgári rétegben még fellelhető úrhatnám hóbortokat.

Kotsis és hasonló gondolkodású építésztársai szerint a nyaraló olyan új épülettípus, amelynek nem adhat mintát sem a városi villa, sem a vidéki kúria, még kevésbé a parasztház. A nyaraló a városi ember pihenését szolgálja a nyári szezon pár hónapjában. A belső tér tulajdonképpen csak rossz idő esetén és esténként használandó, a napot a család elvileg a szabadban tölti. A belsőben tehát mindössze egy közös lakószobára és lehetőleg – tekintettel a családtagok számára – minél több hálófülkére van szükség, hogy mindenki számára biztosítva legyen a zavartalan pihenés. A belső berendezés szorítkozzon a szükséges minimumra, a díszítés pedig lehetőleg a nullára. Így modern építészünk szerint a megrendelő jól funkcionáló és olcsón megépíthető nyaralót kap. Kotsis önéletrajzában az életmódbeli igényeken túl leírja a balatoni mikroklimáról tett megfigyeléseit és az ebből következő építészeti megoldásokat is; ez jelenti építészeti regionalizmusának alapját. „A Balaton partja nagyon szeles, éspedig északnyugati irányból. A szélviharok olykor napokon keresztül tartanak. Ezért magas tetőt nem szabad építeni, a cserepet a szél lefújja. (...) Ehelyett alacsony hajlású tető kell, de nem lapos tető, amelyet vidéken nem tudnak kellő szakszerűséggel készíteni, és egyébként is

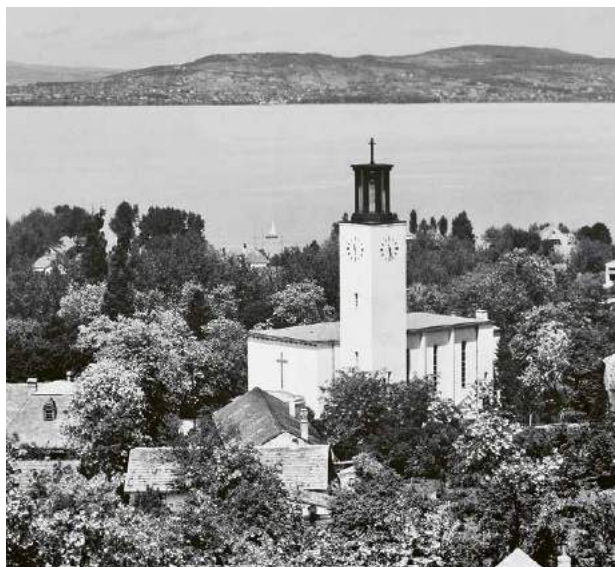
tele van hibaforrásokkal. A 15°-os tetőhajlást tartottam legjobbnak, amit 14 cm-es átfedésű és kellemes rozsdabarna színű eternitpalával jól le lehet fedni. Mivel az erős szelek az esőt ferdén csapják, nagy kiülésű ereszpárkány kell, ami az alacsony tetőhöz jól megy és egészséges befejezett jelleget ad, amely egészen közel kerül az egyszerű olasz kerti házakéhoz. A homlokzatokról természetesen számúzni kell mindenfajta építészeti giccset, amely azon a vidéken régóta és nagyon elburjánzott, az egészséges geometrikus tömegű kis házakat sima falakkal kell kialakítani és mészfestékkel lefesteni jól megválasztott pasztellszínre, ami időközönként könnyen és olcsón megújítható. Ajánlatos a szelek és a nap miatt az ablakokra zsaluszárnyakat készíteni, amelyeknek színe jól összhangba hozható a fal színével. A földszintes típust tartottam jónak, amelyben két-három szoba elhelyezhető, nagyobb általában nem kell, a szélnek is kevésbé van kitéve, jobban megbúvik a fák alatt. Olcsó és amellet barát-ságos is. A most leírt és a helyi adottságokból eredő természetes kellékek önmaguktól kiadják a balatoni kertés ház alakját.”¹² Ennek megfelelően Kotsis számos tervváltozatot készített, épített, illetve munkáit szaklapokban rendszeresen publikálta. Egyszerű mintaterveit azzal

a céllal is készítette, hogy ha az építető mégsem venné igénybe építész közreműködését, a házat a kőműves mester is gond nélkül felépíthesse. A Kotsis tervezte balatoni nyaralók közül saját boglári családi háza mellett érdemes megemlíteni Vizy Marianne 1937-es hétvégi házát Balatonújhelyen (ma már Siófok része), amely minden részletében kielégíti az egyszerű, földszintes, minimális igényeknek megfelelő nyaraló típusának követelményeit. Kotsis másik, egyik legtöbbet publikált balatoni nyaralója Kresz Károly háza Balatonkenesén (1933), amelyet a *Tér és Forma*, sőt a német *Baumeister* című folyóirat is közölt 1935-ben.¹³ Önéletrajzában leírja, hogy kitűnő kapcsolat volt közte és a megbízó között, így biztosak lehetünk benne, hogy az épület Kotsis elképzeléseit tükrözi. Az olaszos stílus még itt is felismerhető, bár már nem az itáliai reneszánsz formák alkalmazásában jelenik meg, inkább az olasz vidéki ház mediterrán jellege érvényesül a ház tömegalakításán és részletformáin keresztül. Itáliai utazásainak köszönhetően ugyanis az olasz építészet (nemcsak a reneszánsz, hanem a kortárs is) hosszan tartó inspirációs forrást jelentett számára.

Kresz Károly nyaralója Balatonkenesén (1933)

© Lechner Tudásközpont

A balatonboglári római katolikus templom (1931)
korabeli képeslapon (részlet)
© Magyar Építészeti Múzeum

Templombelső a szószékkel
© Lechner Tudásközpont

Kotsis az 1930-as években sem csak nyaralókat épített a Balaton partján, hiszen ebből az időből való az általa tervezett balatonboglári római katolikus templom (1931),¹⁴ melyet a későbbiekben a plébánia (1938) és a kultúrház (1942) épületével egészített ki. A templom nem a nyaralóövezetbe épült, hanem a helybeliek számára, de Kotsis a falusias környezethez is az egyszerű, letisztult, modern formát vélte megfelelőnek. A templom az olasz novecento építészetével mutat rokonságot – hasonlóan a nagyjából egykorú, Rimanóczy Gyula tervezte Pásáreti téri templommal Budapestben (1931–34). „Lapos lefedése és campanileszerű tornya miatt sokan olaszos reminiscenciákat láttak benne, magam mindezek mellett magyar levegőt érzek rajta, és azt, hogy a faluba jól beleillik” – fogalmazott Kotsis.¹⁵

Kotsis tehát minden egyes megbízásánál tekintetbe vette a balatoni régió sajátosságait, klímáját, tájképi adottságait, a már meglévő épített környezetet és az ott zajló életet. Akár nyaralót, akár főúri palotát, tudományos intézetet vagy templomot tervezett, alázattal közelített munkájához, s a célnak leginkább megfelelő megoldást kereste. Következtesen képviselte a két világ-háború közötti hazai modern építészet korszerű, ám kevésbé keményvonalas szárnyát. Kiegyensúlyozottan minőségi építésze, propagandavékonysége és oktató munkája a hazai modern építészet megkerülhetetlen alakjává teszi.¹⁶

A Kotsis fivérek, Lechner Tudásközpont, 2017. december 31-ig.

1 Kotsis Iván: *Életrajzom*. Szerk. Prakfalvi Endre. Budapest: HAP Galéria – Magyar Építészeti Múzeum, 2010, 215. o.

2 Lásd IV. fejezet, „1921–28: az eklekticizmusban gyökerező tervezések éve”, Kotsis: i. m. 59–99. o.

3 Kotsis Iván családjáról, gyermekkoráról és tanulóéveiről lásd Kotsis: i. m. 13–25. o. Kotsis Endre 1954-ben, fiatalon halt meg, talán ezért is kevésbé ismert munkássága a 90 éves koráig aktívan tervező fivéréhez képest, pedig hasonló gondolkodású és kvalitású építész volt, aki szintén tanított a Műgyetemen. A hagyatékból számos épületfotója, terve került elő. A mezőgazdasági építészetéről 1954-ben jelent meg könyve.

4 Kotsis: i. m. 79. o. Az intézetben helyet kapott egy Vaszary János-féle pannó, lásd Virág Judit: Le a pannóval, éljenek a vidrák! *Artmagazin* 14 (2016), 5. szám, 46–52. o.

5 Kotsis Iván: Építésznevelés a Műgyetemen. *Tér és Forma* 3 (1930), 4. szám, 192–195. o.; Kotsis: i. m. 182–183. o.

6 Kotsis: i. m. 103. o.

7 Bierbauer Virgil: A korszerű építész: Forma vagy tartalom. *Tér és Forma* 5 (1932), 1. szám, 6. o.

8 A balatoni nyaralótelepek építészeti problémáiról és fejlődéséről bővebben lásd Wettstein Domonkos: Építészet, identitás, Balaton. Regionális stratégia-keresés a harmincas és a hatvanas évek építészetében. *Utóirat: A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete* 13 (2013), 72. szám, 23–28. o.

9 Sebestyén Ágnes Anna: Új nő és új építészet – Avagy mit keresnek fürdőruhás nők a modern építészeti fotókon? *Artmagazin* 11 (2013), 5. szám, 38–41. o.

10 Komor János: Hogyan építünk – és hogyan kellene építeni a Balaton partján. *Tér és Forma* 4 (1931), 2. szám, 41–42. o.

11 Kotsis Iván: Művészet a balatoni építkezésekben. *Tér és Forma* 5 (1932), 5–6. szám, 168–170. o.; a balatoni

ankét előadói, illetve a tematikus szám szerzői voltak Kotsis Ivánon kívül pl. Medgyaszay István, Padányi Gulyás Jenő és Antal Dezső építészek.

12 Kotsis: i. m. 66–68. o.

13 *Tér és Forma* 8 (1935), 3. szám, 69–70. o.; *Der Baumeister* 33 (1935), 3. szám, 110–111. o.

14 A balatonboglári templom. *Tér és Forma* 6 (1933), 4–5. szám, 107–110. o.

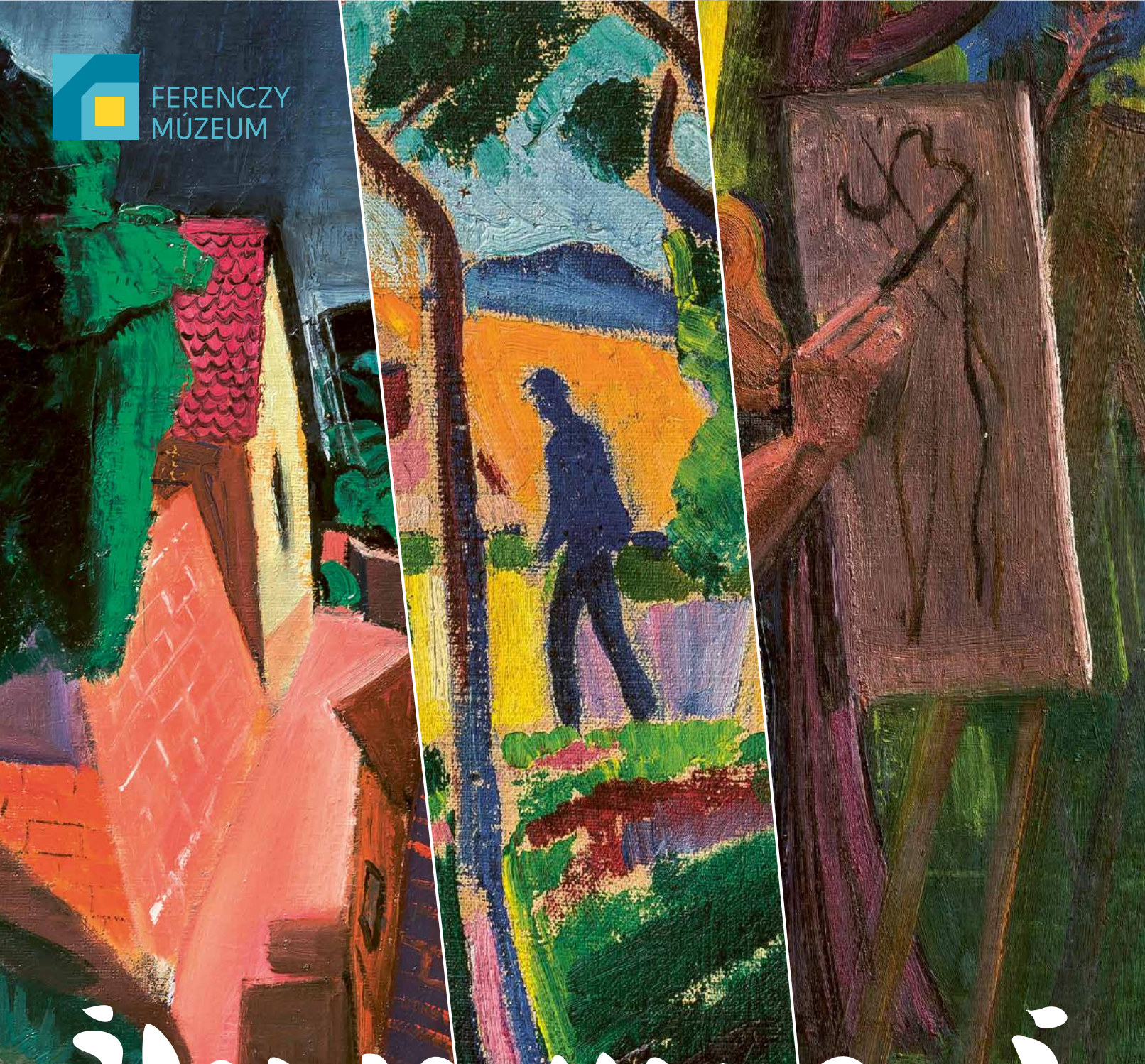
15 Kotsis: i. m. 142. o.

16 A Lechner Tudásközpontban 2017. május 10-én nyílt, *Kotsis-fivérek* kiállítás apropója és legfontosabb forrása a Tudásközpontba került Kotsis Iván szak-könyv-hagyaték és a Kotsis Endre épületeit tartalmazó fotóalbum. Kotsis Iván építészeti hagyatékának jelentős részét a Magyar Építészeti Múzeum őrzi, amelyet a múzeum 1994-ben vásárolt meg ifj. Kotsis Iván özvegyétől, Szász Hedvigtől.

Az archív épületfotók forrása, ha másként nem jelöltük: Dr. Kotsis Iván: *Épületek és tervek*, Pósa Károly Könyvkereskedő Kiadása, Budapest, 1945 (Lechner Tudásközpont szakkönyvtára)

FERENCZY MÚZEUM

ilosvai

ILOSVAI VARGA ISTVÁN (1895–1978)

Szentendre piktor-poétája | 2017. 06. 24. – 08. 27.

FERENCZY MÚZEUM | 2000 Szentendre, Kossuth Lajos u. 5.
+36 20 779 6657 | info@muzeumicentrum.hu
www.muzeumicentrum.hu | f/ferenczymuzeumicentrum
Nyitvatartás: hétfő kivételével minden nap 10–18 óra között

VÁROS / EMLÉKEZET / KÖZÖSSÉG

ABSZTRAKCIÓ KINT ÉS BENT

VÁROSI SÉTA

a Különutak. Karl-Heinz Adler és a magyar absztrakció című kiállításához kapcsolódóan

Online országos térkép:
<https://absztrakt-kiscelli.kozterkep.hu/>

A kiállításához kapcsolódó térképet összeállították:
Hajnal Ágnes és a Köztérkép tagjai
A térképen szereplő műalkotásokat válogatták:
Branczik Márta, Leposa Zsóka

Különutak. Karl-Heinz Adler és a magyar absztrakció
A Petőfi Irodalmi Múzeum – Kassák Múzeum és a Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár közös kiállítása

A kiállítás kurátorai:
Branczik Márta, Leposa Zsóka (Kiscelli Múzeum, Kiscelli Múzeum-Fővárosi Képtár), Sasvári Edit, Juhász Anna (Kassák Múzeum)
Projektvezető: Róka Enikő (Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár)

A kiállítás megtekinthető szeptember 17-ig a Kiscelli Múzeumban és a Kassák Múzeumban

Kép: Józsa Bálint – Kovács Ferenc: Dinamikus dombormű (részlet), Déli pályaudvar, aluljáró végfal, Budapest, 1974, Fotó: Lazlo Lugosi

- 01

Józsa Bálint – Kovács Ferenc
Dinamikus dombormű, márvány, 1974
I. Déli pályaudvar, Alkotás utcára vezető aluljáró kijáratának végén

02

Domanovszky Endre
Mozaik, 1971
I. Táncsics Mihály utca 1.

03

Csik István
Buda, mettlachi, 1966
II. Margit krt. 61-63

04

Csik István
Üvegmozaik, 1977
II. Árpád fejedelem útja 8.

05

Pólya József
Mozaik, 1977
II. Árpád fejedelem útja 8.

06

Hegyi György
Mozaik, 1972
II. Márcibányi tér 5.
Művelődési Központ

07

Korniss Dezső
Sgraffitto, 1958
III. Dereglye utca 3, lakóház

08

Marosi Ilona
Nyitva van az aranykapu, Mázas samott, 1985
III. Széőűskert utca 40.

09

Ismeretlen alkotó
IV. Megyeri út 9.
UTE Birkózó- és ökölvívó épülete

10

Lugossy Mária
1979
V. Zrínyi utca 3.

11

Finta József
1969
V. Apáczai Csere János utca 4.
Budapest Marriott Hotel

12

Vilt Tibor
A magyar enciklopédia megalkotója Apáczai Csere János emlékére, 1961
V. Apáczai Csere János utca 1.

13

Szekeres Károly
Pillérburkolat, 1971
V. Petőfi Sándor utca 7.

14

Papp Oszkár
Budapest térkép, tűzománc, 1976
V. Ferenciek tere aluljáró

15

Klézl Marina – Czeglédi István
1985
VI. Nyugati téri aluljáró

16

Bohus Zoltán
Krómácel dombormű, 1974
VI. Nagymező utca 11.
Radnóti Miklós Színház

17

Csiky Tibor
Kompozíció, krómácel, 1985
VII. Rákóczi út 90.
Hotel Hungária City Center,

18

Gádor István
Kerámia burkolat, 1965
VII., Kertész u. 36.
FÉSZEK Művészklub

19

Darvas Árpád
Övegablak, 1965
VII. Kertész utca 36.
FÉSZEK Művészklub

20

Engelsz József
Réz pillérburkolat, 1965
VII. Kertész utca 36.
FÉSZEK Művészklub nagyterme

21

Simó József
Pillangók, kerámia, 1961
VII. Városligeti fasor 39–41.
Óvoda

22

Szávoszt Katalin
Samott falburkolat, 1981
VIII. Tömő u. 35
Simmelweis Egyetem

23

Hincz Gyula
Tudomány–Mikrovilág, üvegmozaik, 1982
VIII. Nagyvárud tér 4.

24

Ismeretlen alkotó
Fém, 1970
VIII. Szabó Ervin tér 2.

25

Horváth Sándor
Kerámia falikompozíció, 1975
X. Szent László tér 7-14.
Kőbányai Művelődési Központ

26

Pólya József
Csempe falikép, 1967
XI. Egy József utca 1.

27

Hincz Gyula
Technika és tudomány, mozaik, 1971
XI. Irinyi József utca 1.

28

Szabados János
Nonfiguratív mozaikkompozíció, 1973, XI. Villányi út 29–43.
Szent István Egyetem, K épület

29

Hincz Gyula – Rác András – Hegyi György
Életfa, mozaik, 1973
XI. Villányi út 29-43.

30

Pólya József
Mozaik, 1984
XIII. Margitszigeti Szabadtéri Színpad

31

Rékassy Csaba
Mázas kerámia, 1970
XI. kerület, Bartók Béla út 3–7.

32

Farkas Ádám
Alumínium fríz, 1976
XI. Budaörsi út 141.

33

Ismeretlen alkotó
XII. Eötvös út 6.
Svábhegyi élelmiszerüzlet

34

Schrammel Imre
Dekoratív kerámiaburkolat, 1965
XII. Maros utca 16.
lakóház

35

Ismeretlen alkotó
1968
XII. Maros utca 4.
lakóház

36

Buczkó György
Világóra, üveg, 1982
XII. Alkotás u. 63–67.
Novotel Budapest City

37

Pólya József
Mozaik, 1984
XIII. Margitsziget, Palatinus Strandfürdő

38

Bálint Endre
Mozaik, 1963
XIII. Margitsziget, Palatinus Strandfürdő

39

Szekeres Károly
Porcelán plasztika, 1984
XIV. Ifjúság útja 1–3.
Stadion Hotel

40

Majoros Hédy
1970
XIV. Columbus u. 17–23.

41

Laborcz Monika
Mázas samott dombormű, 1976
XVII. Földműves utca 2/b.
Óvoda

42

Barcsay Jenő – Krizsán István
Mozaik, 1981
XVII. Csaba út 20.

43

Az M3-as metróvonal állomásait díszítő alkotások, 1990
Részletek az online térképen megtalálhatók.

MŰKINCSDADÁSZATI!

Ha felfigyeltél egy újabb alkotásra, amely nem szerepel a térképen, küldd el nekünk az info@artmagazin.hu címre. A felfedezőket művészettel jutalmazzuk meg: a földj egy teljes évnym Artmagazin, valamint kisorsolásra kerül még 10 db Artmagazin a legfrissebb lapszámunkból.

A játék időtartama:
2017. június 1 - szeptember 17.

Sorsolás:
2017. szeptember 18.

Joséphine Bonapartét egészen biztos, hogy nem érdemtelenül illették a hangzatos Rózsák császárnéja címmel. A ma ismert és kedvelt hibrid tearózsák színpompás változatait nem kis részben az ő botanikai érdeklődésének és gyűjtőszenvédélyének köszönhetjük, és velük együtt Pierre-Joseph Redouté híres rózsafestményeit is, melyek mutálódott utódai ünnepi papírszalvétákon és kedvenc teáscsészéinken köszönnek vissza.

Szikra Renáta

A KARIBI RÓZSA

François Gérard: *Madame Bonaparte Malmaisonban*, 1801, olaj, vászon, 178 x 174 cm, Ermitázs, Szentpétervár
Forrás: Wikimedia Commons

Pierre-Joseph Redouté háromkötetes „rózsalexikonja”. A *Les Roses* (1817–1824) táblái: *Rosa muscosa multiplex* (Rosier mousseux fleurs doubles), *Rosa hemisphaerica* v. *Rosa sulphurea* (Rosier jaune de soufre) és *Rosa pumila* (Rosier d'Amour)
Forrás: Wikimedia Commons / Georges Jansoone (JoJan)

Joséphine, akit kezdetben egyébként mindenki Rose-nak hívott (Marie-Josèphe Rose Tascher de la Pagerie) egy cukornádültetvényes elkényeztetett kislányaként tizenöt évesen került Martinique szigetéről Párizsba, hogy férjhez menjen Beauharnais vikomthoz. A nem túl kedves férjtől hamar megszabadította a forradalom és a guillotine. Ő maga börtönből szabadult friss özvegyként (két kiskorú gyermekkel) azonban kénytelen volt hamar támogató(k) után nézni. Akkor már komoly társasági sikereket könyvelhetett el, csábos alakja, ringó járása, kellemes hangja és szeretetre méltó személyisége sokakat elbűvölt. Az érte rajongó ambíciózus és sikeres katonatiszttel kötött házasságban látott ugyan fantáziát, de arra álmában sem gondolt volna, hogy egyszer császárné lesz belőle Bonaparte oldalán. Napóleonnal való szenvedélyes viszonyáról (és szeretőiről) köteteket írtak, nincs olyan félreértés, félrelépés, heves veszekedés és romantikus kibékülési jelenet, amit ne örökítettek volna már meg regényben vagy filmen, arról viszont alig esik szó, hogy Joséphine a legkevésbé sem volt üresfejű szépasszony. Anélkül, hogy mély dekol-tázsából, zavarba ejtően közvetlen modorából, nagyvilági stílusából visszavett volna, naprakészen követte kora természettudományos felfedezéseit, elméleteit, és figyelemre méltó jártasságra és szaktudásra tett szert többek között a növénytan területén. Hogy jött képbe a botanika? Joséphine még valamikor férje egyiptomi hadjárata idején kinézett magának egy szép fekvésű Szajna-parti birtokot, Párizstól nem messze, Rueil közelében – akkor, amikor anyagilag ezt még meg sem engedhette volna magának. Patakokkal szabdaltszép legelők, festői tanyák vették körül az enyhén viharvert kastélyt, a tulajdonosokat és a birtokot szétzilálta a terror időszaka.

A harmonikus, kiegyensúlyozott arányú épülethez szép fasor vezetett, díszes fajanszedényekbe ültetett narancsfák és formára nyírt tiszafák díszítették az előkertet. Joséphine képzeletben már a pompásan felújított rezidencia melletti virágzó kertek, üvegházak között járt, ahol színpompás délszaki növények dzsungelében alábbhagy majd honvágya a karibi szülőföld iránt. Az 1799-ben megvásárolt *La Malmaison*, mert így hívták a birtokot, a baljós hangzás ellenére (a „Rossz-ház” ragadványnév talán még a korábbi évszázadból maradt meg, amikor lepratelep is volt a közelben) kényelmes otthona lett a Bonaparte házaspárnak. Napoleon két hadjárat vagy csata között gyakran vonult ide vissza, hogy kikapcsolódjon bájos felesége társaságában, mert itt nem volt olyan merev etikett szerint szabályozott az élet, mint a Tuillériákban. Nemcsak szívesen játszott Joséphine gyerekeivel, akár fogócskát vagy szembekeötősdit, de gyakran vitattak meg országos ügyeket a gyepen piknikezve (ami miatt külügyminisztere, Talleyrand nemegyszer kifakadt, mert a harcedzett Bonaparte magától értetődően telepedett a földre, nem úgy, mint a selyem térdnadrágos tanácsos urak). A békés napok és az elégedett Joséphine szerelme sokat érhetett az első konzullá kinevezett, majd császárrá koronázott férjnek. Napoleon fizette ugyanis a számlákat, egyenlítette ki a horroribis összegekre duzzadó adósságokat és még a császári „fizetés” sem bizonyult mindig legendának Joséphine kreatív és nagyszabású terveinek és vásárlási szenvedélyének kielégítésére. A császár dühöngött és veszekedett, de végül mindig engedett, sőt még akkor is állta exfelesége költségeit, amikor államérdekből 1809-ben elváltak. (Joséphine fájdalomdíjul megkapta Malmaison, párizsi palotáját és Navarre hercegségét kastélyostul-mindenestül.)

Hihetetlen összegeket költöttek Malmaisonra, különösen, ha számításba vesszük, hogy az évek során több mint háromszorosára bővítették a birtokot, a nyaralókastély felújítása pedig többre került, mintha újat építettek volna, mert belül mindent a legdivatosabb empire stílusban alakítottak át, fekete-fehér márvánnyal, ébenfával, sok arannyal és bíborszínű bársonnyal. Lezseren elegáns angolparkot építettek a kastély köré, annak minden kellékével. Patakeltelés és hídépítés mellett, lett svájci tehenészet à la Marie-Antoinette, jégbarlang, szépkilátó és természetesen antikizáló szerelem-templom. Napoleon a sikeres hadjáratok zsákmányából obeliszekkel és csodálatos porfirvázakkal járult hozzá a parkszépítéshez, 1805-re pedig felépült Joséphine büszkesége, Európa egyik legnagyobb és leghíresebb üvegháza és rózsakertészete. „Küldjenek mindenféle növényt Amerikából” – írta édesanyjának 1802-ben, krumplit, banánt, narancsfajtákat, mangómagot és dugványt kérve. Beszerezte gyerekkori kedvenceit, a cukornádat és a Martinique szigetén őshonos édes illatú jázmin, a Frangipani albát is. Vásárolt és még többet kapott ajándékba a királyi üvegház, akkor már Jardin des Plantes egzotikus növényeiből, mert a kertészek éppúgy igyekeztek a kedvére tenni, mint a természettudományi múzeum szakemberei, akikkel szintén élénk levelezésben állt. Kertépítészeti és botanikai szaklapokat járattott és utánaolvasott az őt érdeklő növények szükségleteinek, és megszerezte, amit kinézett magának. Napoleon világhódító ambícióit is a maga javára fordította. Kereskedelmi attasék, nagykövetek és diplomaták keresték a kegyeit és örvendeztették meg különleges növények magvaival és hajtásaival, hogy elnyerjék a francia First Lady sokat érő jóindulatát. A Távol-Keletet megjárt és fogságba esett angol hajókról sok különleges

A malmaisoni kastély ma
© Ministère de la Culture – Château de Malmaison, F. Raux/RMN

példány egyenesen Malmaisonba került. Évekkel később Bécs bevételkor a Schönbrunni kastély üvegházát az ő kedvéért fosztották ki, több mint nyolcszáz egzótát szállítottak 1809-ben Joséphine birtokára. Még a kontinentális zárlatot is pimaszul kijátszotta, hogy az angol-francia háború legsúlyosabb éveiben is kapcsolatban maradhasson egyik kedvenc beszállítójával, a London melletti Lee & Kennedy céggel, noha elképesztő összegeket hagyott a hazai kereskedőknél is: Vilmont, Jacques-Martin Cels vagy a híres rózsanemesítő André Dupont híres kertészeteiben.

Feszült figyelemmel követte a kalandos felfedezőutakról szóló beszámolókat, különösen Nicolas Baudin ausztráliai és Alexander von Humboldt öt évig tartó dél-amerikai expedícióját (lásd könyvajánlónkat a 61. oldalon). 1804-ben visszatért hajóikon és előreküldetett rakományaiiban sok ezer, Európában mindaddig nem ismert növény és állat (no meg kőzet és egyéb naturália) érkezett a kontinensre. A Távol-Keletről származó új kedvencek, a hortenzia, rododendron, fás peóniák mellé jött fikusz, hibiszkusz, eukaliptusz, mimóza, akác és még számtalan, mára közismertté vált, teljesen asszimilálódott faj, gondoljunk csak az angol előkertek elmaradhatatlan hortenziabokraitra vagy a magyar alföldön őshonosnak gondolt akácra (lásd idevonatkozó cikkünket a 56. oldalon).

Malmaison frissen császárnévá koronázott úrnője Baudintól kapta kedvenceit, a fekete hattyúpárt, akik nemcsak a park félteve őrzött eleven díszei lettek, de Napóleon és Joséphine szerelmének szimbólumaként megörökítésre kerültek még a hitvesi ágy baldachinjára hímezve is. A paradicsomkerti látványhoz a kertben szabadon közlekedő emu és kenguru, valamint egy Joséphine-ről elnevezett fehér kakadu is hozzájárult. A legnagyobb ajándékot mégis Humboldt és munkatársa, a francia botanikus Aimé Bonpland hozta el személyesen: dáliaikat Mexikóból. A tüzes

színek, a változatos formájú és teltségű virágfejek tökéletesen eltalálták Joséphine ízlését. A távolról érkezett értékes dália gumókat maga gondozta, hét lakat alatt őrizte és természetesen divatot teremtetett velük. Mindenki dáliát akart a kertjébe, gyémánttal fizettek (volna) egyetlen gumóért is és a 17. századi holland tulipomániához hasonló hisztéria fenyegetett a párizsi felsőbb körökben, hiszen akkor még Malmaisonon kívül csak a berlini és a madridi botanikus kertben volt néhány példány belőlük. Joséphine dühöngő fúriává változott, tört-zúzott, amikor kiderült, hogy egyik udvarhölgye is szert tett egy példányra és ezzel megtörte ő császári fensége dáliamonopóliumát.

Szerencsére nem ez volt az egyetlen növénysszenvedélye. Bonpland megértette és hűen követte botanikai szeszélyeit, Malmaison főkertészeként befejezte és megtöltötte a császárné számára az évek óta készülő hatalmas melegházat. A majdnem húsz méter széles, ötven méter hosszú, közel kastély méretű üvegház felvette a versenyt a Jardin des Plantes és a Kew Gardens hasonló épületeivel, akár öt méter magas fákat nevelhettek benne. A bejáratnál gránit-oszlop, rajta antik kőváza, beljebb szökőkút és egy pazarul berendezett szalon fogadta a vendégeket, ahonnan az üvegfalakon keresztül jól láthatták a ritka trópusi virágokat, métermagas páfrányokat. Igaz, hogy csak a kiválasztottak, mert ide csak az úrnő engedélyével vagy kíséretében lehetett belépni. Viszont ők abban a kegyben is részesülhettek, hogy Joséphine személyesen tartott vezetést kedvenc növényei között, megcsillogtatva botanikai szaktudását, ami nemcsak a növények latin nevének ismeretére korlátozódott. Bonpland ebben a télen alulról kályhakkal felfűtött üvegházban kísérletezett a Dél-Amerikából érkezett amarillisszel, japán kaméliával, Kínából származó, lepkére emlékeztető virágú magnóliával, és évek alatt kitapasztalta, hogyan tudja a francia éghajlathoz szoktatni, életben tartani, sőt szaporítani a kényes fajtákat.

Ide kerültek Joséphine még talán a dáliáknál is jobban értékelt és féltett új rózsafajtái is. A mai választékot ismerve talán meglepő, de a 19. század előtt alig harminc-negyvenféle rózsát ismertek Európában. A távol-keleti országokból, elsősorban Kínából és Indiából érkező fajták teljesen mások voltak. Igaz, hogy nem bírták a fagyot, de egész nyáron át virágoztak, voltak köztük kúszórózsák és ami a legfontosabb, eddig sosem látott színekben pompáztak. 1809-ben Kantonból érkezett az első sárga rózsza Európába (*Rosa chinensis*) és az új formák és színek forradalmasították a rózsapiacot. Az egymással versengő kertészetek a régi fajtákat a frissen érkezettekkel keresztezve igyekeztek mindkét fajta legkedvezőbb tulajdonságait átörökíteni, fagyálló, folyton nyíló és fantasztikus színű egyedeket létrehozni. Joséphine minden új típusból igyekezett szerezni egy-egy (de inkább több) példányt a saját kertjébe. Mindent megvett, amit megvételre ajánlottak neki – a pénz nem számított. Pár év alatt Európa legnagyobb és legátfogóbb rózsagyűjteményét hozta létre Malmaisonban, több mint kétszáz fajttal. A birtoklási vágyon és gyűjtőszeszénvedélyen túl azonban magasabb rendű céljai, tudományos ambíciói is voltak a gyűjteménnyel, és ennek eléréséhez egy kivételes képességű festőt hívott segítségül. Pár évtizeddel korábban a királyi kert növényritkaságairól finom akvarellek készültek drága pergamenalapra. Ilyen, úgynevezett „velineket” Marie-Antoinette is készíttetett, hogy budoárja falait díszítse velük. A belga Pierre-Joseph Redouté volt a műfaj legkiválóbb mestere, ezért Joséphine őt bízta meg, hogy a malmaisoni kert egzótáit megörökítse, csakhogy nem egyetlen példányban, hanem mások számára is hozzáférhető, sokszorosított tudományos munka formájában. Az 1803 és 1805 között elkészült *Le Jardin de la Malmaison* 120 képet és hozzá tartozó botanikai leírást tartalmazott (amit a botanikus Étienne-Pierre Ventenat írt) és a kivételes minőségű nyomtatás megint csak egy vagyomban

A Roy Kirkham porcelánmanufaktúra Redouté rózsájával díszített teáskannája
Forrás: www.roykirkham.co.uk

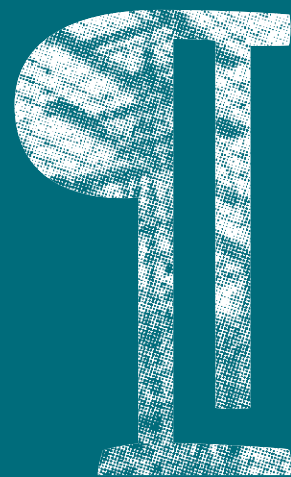
került a császárnénak, aki időközben udvari festőjének nevezte ki Redoutét. Ventenat halála után 1808-ban Bonpland dolgozott tovább Redoutéban és 1812-től részletekben jelentették meg a *Description des plantes rares cultivées à Malmaison et à Navarre* című újabb kötetet. Sajnos Joséphine csak az első három fejezetet láthatta a nagy műből, mert a császárság bukásának évében, 51 éves korában meghalt Malmaisonban. A munkát halála után is

folytatták, de miután az örökösökkel nem jutottak egyezsége a honoráriumot illetően, Bonpland felmondott és 1817-ben kivándorolt Dél-Amerikába. Redouté viszont ugyanabban az évben kiadta a később világhírűvé vált *Les Roses* első kötetét, ami Josephine szándékai szerint őrizte meg az utóknak a malmaisoni rózsagyűjteményt. Ma is szép Malmaison kastélya, a pazarul berendezett szalonok és hálósobák, de a park már csak töredéke az egykori kiter-

jedt birtoknak. Dáliák és rózsák nyílnak az újraszerkesztett virágágyásokban, de a csodálatos üvegház nyomtalanul eltűnt, a szerelem-templom a szomszéd kertjében áll és bármerre indul a látogató, hamar falakba ütközik. A marengói győztes csata emlékére Napóleonnal együtt ültetett hatalmas cédrus őrzi még a szenvedélyes kertész nő emlékét.

„Én élek egyedül azok közül,
akik aláírták annak az ásonak a nyelét,
amellyel az első kapavágás történt.”

múzeumcafé
59–60

A MúzeumCafé 59–60. duplaszámát keresse
a nagyobb újságárusoknál és a múzeumshopokban!

skanzen
falumúzeumok egykor és most

Mi érdekli a gyerekeket a múzeumokban, műemlékekben, kiállításokon? Gyereke válogatja, de azért vannak közös pontok. Mindennek, amit meg lehet fogni, ki lehet próbálni, nyert ügye van. És az is biztos, hogy a fiúknak a harcias dolgok jönnek be. Tekintettel arra, hogy végre nyár van, megpróbálunk ötleteket adni, hová vihetjük utódainkat úgy, hogy esetleg közben mi magunk is jól szórakozzunk. Teszteltük az egyes helyszíneket, hogyan viszonyulnak hozzájuk az ifjú látogatók, mennyire inspiráló mindaz, amit nyújtanak, mennyire interaktív, vagy ne adj isten, unalmas. 12 kisebb és nagyobb művészettörténész-ivadék tesztalany, avagy nyaraláskor is múzeumban.

TESZT - GYEREK - TESZT

Szoborteszt Erwin Wurm kiállításán
az 57. Velencei Képzőművészeti Biennálé osztrák pavilonjában
Fotó: Rosta József

Tesztautók tesztgyerekkel, a Mladá Boleslav-i Škoda Autómúzeumban
Fotó: Berényi Marianna

Berényi Marianna A múzeum visszaüt?

Katerina Diamond *A tanár* című thrillerében a generációkat összekötő erőszak, bűn és az ezzel együtt járó szenvedés tere a múzeum, éppúgy, mint a leleplezés és a szembenézés. A főszereplő kiskamaszként egy kisvárosi múzeumból menekül el, majd felnőttként ide tér vissza, hogy igazságot szolgáltatasson. A könyvet végigolvasva és a saját gyerekeimet elnézve nem hagytam nyugodni a gondolat, hogy a szövevényes krimi valójában múzeum-metaphora. A szerző azoknak a gyerekeknek a „keserves sorsát” tárja fel, akiket muzeológus szüleik kiállításokba „kényszerítenek”, ahol válogatott eszközökkel kínozzák és nyomorítják meg őket, azzal tetéztve, hogy a nemes eszmék jegyében mások szenvedéseit is végig kell nézniük. Csak úgy tudnak ettől a szörnyű teherrel szabadulni, hogy mindent felégetnek maguk után. A 14 éves fiam és a 16 éves lányom sorsa is hasonlóan alakult, de végül ők is visszatértek. A lányom még meg sem született, de már velem együtt leltározta a Skanzen friss műtárgyait, amelyek az akkor épülő Bakony, Balaton-felvidék tájegység kiállításába kerültek. A fiammal együtt nyertünk külföldi utazást, amikor inkognitóban ellátogattunk egy kiállításra, hogy írjak róla. A mi poklunk csak akkor szabadult el, amikor a *Magyar Múzeumok Online* főszerkesztőjeként már hetente mentünk múzeumba, amelyhez hozzájárult a korlátozás és a fegyvelmezés

rémképe: együtt kaptunk ki, amikor elbújtak a tatai Német Nemzetiségi Múzeum tulipános ládájában, de valószínűleg nem felejtik Pacsika Rudolf arcát sem, amikor a pukifóliából készült képein megmutatták, hogy nyomkodták ki a figurák pattanásait. Tízéves koruk körül jelentették ki, hogy ha lehet, ők többet múzeumba nem... Aztán szép lassan megváltozott a világ (vagy a múzeumok?). A nagyobbik, amikor a bécsi adventi iskolai kiránduláson néhány órnyi szabadidőt kapott, nem a vásárlást választotta, hanem az Albertina *Monet-től Picassóig* kiállítását. Itthon aztán a Batliner-gyűjtemény remekműveiről többet mesélt, mint a Práter adrenalin-növelő játékaikról. Azóta hónapról hónapra újabb meglepetés ér: a nagyobbik gyereke önálló múzeumlátogatóvá vált. Nemrég a Petőfi Irodalmi Múzeumból tért haza azzal, hogy milyen jók a Petőfi-kiállítás szövegei: sok olyan érdekességet megtudott a költőről, amit bár mindent megtanult, eddig nem is sejtett. Azaz már nemcsak néz, hanem lát és olvas is! A kisebbik gyereke, aki még csak most sodródik bele a kamaszkorba, szintén nem tudja tiszta szívből utálni a múzeumokat. Bár mindent megtesz, hogy szétdúlja a családi múzeumi túrákat, az iskolai látogatásokat szívből élvezi. Éppúgy szereti az Aquincumi Múzeum életmódtörténet szituációs játékait, mint amikor a Nemzeti Múzeum múzeumpedagógiai óráján korabeli ruhákba és azzal együtt a kor egyik figurájának a bőrébe bújhat. Ő azonban hagyományos értelemben még nem igazi múzeumlátogató. A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum *Ügynök a bárpultban*

– *A vendéglátás és az állambiztonság kapcsolata* című kiállításon hiába tárták fel a kurátorok, hogy a rendszerváltásig hogyan kollaboráltak az éttermek, presszók és szállodák a hatalommal, 14 éves fiam egyetlen szöveget nem olvasott el, egyetlen kiállított tárgyat nem nézett meg, egyetlen interaktív elemet nem próbált ki. A kétértemes kiállításba lépve meghallotta, hogy filmet is vetítenek, és egyből a képernyő előtt foglalt helyet. Amíg mi az apjával komótosan befogadtuk a kiállítást, ő csak egy korabeli oktató filmet tekintett meg, amelyet aztán napokon keresztül boncolgatott. Persze nem a történelmi tények és a gyerekkorunk világa sújtotta le, hanem inkább az, hogy az internet, a mobiltelefon és a vezeték nélküli rendszerek kiépítése előtt milyen szörnyen bonyolult volt a kémkedés. Számára – édesapja szenvedélyétől nem függetlenül – egyelőre egyetlen kiállítástípus befogadható teljes egészében, ez pedig az autómúzeum. A Prága közelében található Mladá Boleslav-i Škoda Autómúzeum teljes egészében lekötötte, éppúgy, mint München BMW-múzeuma. Míg a cseh kurátorok úgy viszonyultak az autókhoz, mint egy átlagos történelmi és társadalmi múzeum autógyűjteménnyel, addig a bajorok inkább a technikátörténeti fejlődés reprezentatív megnyilvánulásaként. A fiam pedig figyelmes szemlélőként a 20. század és az ezredforduló tágabb összefüggéseinek felfedezésére is hajlandó volt. Valószínűleg sosem tudom meg, hogy mindez működne-e a sokéves kisgyermekkori közös múzeumlátogatás nélkül, de a thrillerekhez hasonlóan házbonzongató a szülői viselkedésminták ereje.

Budai Rita Rómaiak kint és bent

Gyerekeink mind múzeumtúladagolásban szenvednek kicsi koruktól kezdve a szülők foglalkozásából adódóan, így aztán, amikor bejelentettem, hogy a nyári szünet első hétvégéjén a Balatonnál élő nagyszülőkhöz menet beugrunk Tácra, nyolcéves kisfiam egy ébredező öntudatú kiskamasz határozottságával vágta rá: szerinted megőrültem, hogy a vakáció első napján múzeumba menjek?! Emlékeztettem, hogy tél végén jártunk már ott és akkor nagyon élvezte, ráadásul most egy nagyon izgalmas kiállítást fogunk látni egy olyan városról, amit tűzhányó pusztított el. Ez hatott. Egy kikötése volt csupán: hogy a múzeumi boltból kérhet valamit (fegyverarzenáljának egy része ilyen helyekről származik).

Eleve nyert ügy, ha olyan helyre megyünk, ahol szabadtéri rész is van, hiszen a múzeumi termek után, ahol óvatos mozgás és halk beszéd kötelező (ami egy idő után engem is lefáraszt, nemhogy a gyerekeket), a szabadban lehet végre rohangálni, hangoskodni, élőlényeket megfigyelni. A táci régészeti park ilyen szempontból ideális hely családi program számára. Autóval érkeztünk, a hatalmas parkoló szinte még üres volt. Az előtérben, amíg várakoztunk, Dami rögtön kipróbált egy érintőképernyős információs táblát, ahol Gorsium történetét, az itt őrzött műtárgyakat és a múzeumi rendezvényekről készült fotógalériát lehetett megnézni, az interaktív térkép viszont sajnos épp feltöltés alatt volt. Fel vannak készülve arra is, hogy

az ideutazás vagy a parkban való séta során a látogató megszomjazik: a vízautomatákon vicces felirat biztat a folyadékpótlásra, van csokiautomata is, a főépület kert felé nyíló udvarán pedig kényelmes székek és asztalok várják a családokat a leanderek között, ahol akár az otthonról hozott szendvicset is meg lehet enni.

A *Pompeji* kiállítással kezdtük. Egyetlen jól áttekinthető tér, ami lehetővé tette, hogy vissza-visszatérjünk a kedvenc tárgyakhoz, illetve hogy akár egymástól elszakadva is nézelődjünk, hiszen könnyen megtaláltuk egymást. A feliratokon kívül vannak számítógépes animációk is, bár érdekes módon Dami a lakóház alaprajzának böngészése tovább lekötötte, mint ugyanannak a 3D bemutatása a videón. A kiállításon elsősorban az állatfigurákon akadt meg a szeme: ilyeneket freskókon, reliefsen, szobrokon, használati tárgyakon is találtunk, úgyhogy a végén újra körbementünk, hogy megszámoljuk, összesen hányfélét láttunk (11), a kedvencünk egyértelműen a bronzmécses kisegere lett, bár a csiga-lámpások is dobogósak voltak. A kis méretű szobroknál azt játszottuk, hogy én az attribútumaikból megpróbáltam kitalálni, melyik istent ábrázolják, Dami pedig ellenőrizte a vitrin melletti felirattábláról. A mezítelenférfi-ábrázolásoknál kicsit ő értetlenkedett, hogy mi végre meztelenek, a terem hátsó részében viszont én jöttem zavarba, mert el kellett magyaráznom neki, mi az a bordély. A városra hullott hamuréteg magasságát és összetételét igen érzékletes mérőszalagszerű tábla mutatja be, és Dami nagyon érdekelte

a hamu alatt rekedt holttestek nyomának gipsszel való kiöntési technikája is. A kiállításon körülbelül háromnegyed órát töltöttünk, a figyelme ekkor kezdett lankadni, és kérdezte meg, hogy mikor megyünk végre ki.

A régészeti park növényzete lenyűgöző, igazi mediterrán hangulatot áraszt, a melegben az illatok is erősítették ezt a hatást, még fácánt is láttunk. Könnyen bejárható az egész romkert, a kisebb üvegépületekben gyerekfoglalkozásokat is tartanak, ezeknek láttuk a nyomait, és mi is kipróbáltuk az ott hagyott kézi gabonaőrölő malmot. A bástyaszerű kilátóba sajnos nem lehetett felmenni, viszont megnézhetük és végigszagolhattuk a korabeli mintára kialakított fűszer- és gyógynövénykertet.

A végén még a kőtárba is bementünk. A két kisteremnyi cserép- és kötöredék között a legviccesebbek azok a cseréplapok, amelyeken kutyalábnymok láthatók, ezekre természetesen Dami figyelt fel. Azon tanakodtunk együtt, hogy a római kori pannóniai kutya vajon véletlenül lépett-e bele a puha agyagba vagy direkt akartak emlékül lábnyomot tőle. Nincs külön múzeumi bolt, de néhány vitrinbe kihelyeztek megvásárolható tárgyakat, és Daminak rögtön megakadt a szeme egy papír gladiátorsisakon, amit neki magának kell kivágni és összeragasztani, úgyhogy ez lett végül az emlékajándéka (az elkészítése újabb hasznos, kreatív időtöltés).

„Élvezem, hogy idejöttünk most!” – hangzott el többször Dami szájából a szülői szívet melengető mondat. Én is élveztem, főleg, hogy a vakáció első napján kötelezően lezúduló eső csak Kenesénél ért el bennünket.

De hol vannak a rómaiak? A Pompeji kiállítás után a táci régészeti parkban futni, mászni, bújócskázni is lehet

Foto: Budai Rita

Gréczi Emőke Kincstárak, ha megmaradtak

András fiam (14) élete első tíz évében telitódott a képzőművészettel és a személyes érdeklődése is a történelem felé irányult, de ez persze nem probléma. Ma egyértelműen a történeti kiállítások kötik le a figyelmét, korának megfelelően a „sztorit” keresi, egy jól elbeszélhető történetet, és ettől kezdve lényegében mindegy, hogy korban és helyben hol járunk.

A nyugat-dunántúli „Esterházy-háromszög” kevésbé ismert intézménye Fraknó vára, néhány percnyi autóútra Eszterháztól és Kismartontól, a határ burgenlandi oldalán. A meredek hegyoldalba található középkori vár kevésbé kínált lakályos otthont az Esterházyak számára, mint a nagyon közeli Kismarton, ezért Fraknót fegyverraktárként és kincstárként használták. És mivel évszázadokon át mások is nehezen közelítették meg, ezért minden pontosan ugyanúgy maradt, abban az állapotában, ahogyan a nádorok hagyták.

A vár ma is magántulajdonban áll, csak 2005-ben nyitották meg a nagyközönség számára, és mert nyilván könnyebb eltévedni benne, mint megtalálni a kiutat, ezért csak vezetéssel látogatható, viszont naponta többször, több útvonalon, akár magyarul is. Az „utolsó magyar földesúr” özvegye, az eredetileg balett-táncos Ottrubay Melinda rendezte a családi birtokok, épületek és vagyon-tárgyak sorsát, ebből jutott a restaurálásokra, Fraknó rendbehozatalára és látogathatóvá tételére. Az idegenvezető elképesztő kulcscsomóval nyitja-zárja a mázsás ajtókat a termek között

– azonnal megértjük, miért maradt ez a kincseskamra érintetlen, állítólag egyedülként Európában. Aki igazi „Wunderkammert” szeretne gyermekének mutatni, ráadásul az eredeti helyén, az semmiképpen se hagyja ki Fraknót. Zsákmányolt fegyvereket ilyen ízlésesen még nem állítottak ki, az biztos, és ha a lenyűgöző látványraktárak után pihennénk egy kicsit, a kápolnában felcsendül az egy későbbi Esterházy-mű címét is ihlető *Harmonia Caelestis*, Esterházy Pál barokk zeneműve. A vezetés egyik attrakciója a kút, amelynek csaknem 150 méteres mélységét egy pohár víz leöntésével demonstrálják: valóban másodpercekig kell várni a csobbanásra. A produkciót mindenki imádtá, meg kellett ismételni.

Két nap alatt kétszer is jártunk a várban, másodszor a serpentinben való kanyargás élményének újbóli átélése céljából. Mindenképpen érdemes este is felmenni, igaz, akkor legfeljebb a nemrégiben megnyílt üvegfalú luxusétterem vendégeibe (hétvégén: násznépbe) futhatunk, hiszen a kiállítások zárva tartanak, de a kivilágított csoda és a kilátás megéri a megtett utat.

Fiam egyik közelmúltbeli, meghatározó múzeumi élményei között – kastélyoknál és mágناسoknál maradvá – egy másik történelmi család történelmi épületét is megemlíteném. Nem verik nagy dobra, pedig igazán megtehetnék a keszthelyi Festetics-kastély vezetői és kurátorai, merthogy nagyszerű kiállítást rendeztek saját anyagukból kifejezetten gyerekek számára.

Az egész kulcsa egy 20. századi családtörténet, középpontban egy szőke göndör kisfiú sorsával, magával Festetics (IV.) György herceggel, aki hároméves koráig ezeken a folyosókon

szaladgált, ebben a kertben lovagolt, amíg el nem kellett hagyniuk a kastélyt, az országgal együtt. A filmszerű, sok fényképpel, grafikával, monitorral elmesélt történet végén egy kis „irodában” érintőképernyőn a magyar történelmi családok családfáit lapozgatva nyomozhatunk tovább. A legnagyobb attrakció mégis „Miklós bácsi”, az önkéntes, aki Magyarország egyetlen épen maradt főúri könyvtárában várja a csillogó szemű látogatókat. Valamikor a Festeticsek által alapított „Georgikon” utódintézményében végzett burgonyanemesítőként, eközben pedig a kastély épületében lakott, amelynek egyik szárnya valaha kollégiumként működött. Láttuk, hogy felesleges tesztelni az öltönyös, mellényes, folyamatosan mosolygó urat, az egész könyvtárat fejből ismeri. Ez az a ritka pillanat, amikor mindkét fél egyformán hálás: ő is, hogy hasznunkra lehetett, mi is, hogy találkozhattunk vele.

Lázár Eszter Egyszemélyes szerepjáték

Amikor izgalmas társasjátékokat keresünk 3–5 éves (kisfiú) számára, van pár szempont, amit a korosztályi besoroláson felül érdemes figyelembe venni. A játékidő maximum 20 perces legyen, és a szülőnek mindenképpen értenie kell a játékszabályt, mielőtt elkezdené magyarázni a gyerekeknek.

A célzott korosztály számára izgalmas kiállításokat nehezebb hasonló kritériumokhoz igazítani, bár be kell vallanom, hogy viszonylag ritkán választjuk a múzeumot a játszótér

A fraknói Esterházy-vár kincstárában a fegyverek mellett meghökkentő ritkaságok is akadnak

© Foto im Lohnbüro

Várakozó üzemmódban a fraknói vár udvarán

Foto: Gréczi Emőke

alternatívájaként. Már túl vagyunk egy-két egészen sikeresnek mondható múzeumi próbálkozáson, és csak remélni tudom, hogy a „játékidő” idővel egyre hosszabb lesz. Egyvalamire már rájöttünk: nem választunk olyan kiállítást, ami aznap zár és amit mindenképpen meg akarunk nézni, mert egy óvodáskorú gyerek szinte biztos, hogy ott időzik legszívesebben, ami mellett valószínűleg mi még csak le sem lassítanánk.

Egyelőre erősen behatárolt tematikai fókuszot követünk a kiállítások kiválasztásakor, ami a következő tárgyszavakkal körvonalazható: csata, vár, fegyver, hajó (konkrétan: Robin Hood, D’Artagnan, kalózok és néha Kinizsi Pál). A budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum kiállításai kiválóan alkalmasak arra, hogy a kardok és puskák különböző korosztályokból kikerülő rajongóinak érdeklődését kielégítsék. Mindenki másképp „olvassa” a műveket; a legfiatalabbakat mesék segíthetik a legnagyobb, legfényesebb vagy legszúrósabb tárgyak felkutatásában, de a titkos üzenetek megfejtése a kicsit nagyobbaknak is komoly motivációt jelenthet. A tárgyakat bemutató leírókartonok helyett persze mindig a vitrinek sorát megbontó beépített terek keltik a legnagyobb izgalmat, mint például a katonai lövészárók, a legszükségesebb egészségügyi kellékekkel felszerelt kórházi sátor. Mi a múlt hadi eseményeit bemutató termek közül a „*Jelszavaink valának: haza és haladás*” (*Magyarország hadtörténete 1815–1866*), valamint a *Piavétól a Donig – a Dontól a Dunáig (1918–1948)* című kiállításokon töltöttük a legtöbb „hasznos időt”. A múzeum weboldala gazdag képes anyaggal rendelkezik,

ami a múzeumlátogatás előtt segítségére lehet a hadtörténetben kevésbé jártas anyukáknak és apukáknak a felkészülésben (én nem készültem), vagy akár a kiállítás megtekintését követően a „tananyag átismétlésében” (bevallom, ezt sem tettem). A gyerekek úgyis tudják, hogyan rögzítsék az új ismereteket. A múzeum életnagyságú bábjai láttán beindult fantáziájú kis-korú látogató egyszemélyes hadsereget mozgó szerepjátékba kezd, amit a múzeum épületéből kilépve hazáig folytat. Benne járunk a nyárban, és aki a Balatonra helyezi át munkahelyét (laptopját) és családját, az esős időre tervezett Hadtörténetihez kíváló alapozó lehet majd a dunántúli, idevonatkozó régiókban található végvárainak megtekintése. A 3–5 éves célközönségnek nem is kell több, mint egy 20 percbe sűrített csata vagy egy hosszabb várjáték a tűző napon. A nagyvászonyi (Kinizsi-) várban elsősorban nem is a tornyokban megtekinthető kiállítási anyag az érdekes, hanem a „várszag”. Felkapaszkodni a szűk, emeletre vezető csigalépcsőkön, az ellenséges csapatokat lesni a keskeny lőrésen bőven elég, az a néhány eredeti tárgyi emlék, címer, páncélruha vagy boroskupa képes megidézni a hősök korát. A Kinizsi várában tett látogatás, közel egy év elteltével is, sokszor felidéződik az azóta is gyakran csatatérre alakított budapesti lakás különböző „lovagtermeiben”. A tartós élményhez minden bizonnyal hozzájárult a vár mellett található, a gyerekkori pályaorientációt erősen befolyásoló játék-fegyver-szaktolt, ahonnan kilépve mi is egy fakarddal lettünk gazdagabbak.

A fiukat nem a kiállítási anyag vonzza, hanem a „várszag”, Kinizsi-vár, Nagyvászony

Forrás: www.nagyvaszony.hu

Révész Emese Kristóf a digitális édenben

Manapság egy tízéves fiúnak ha kiállítás, akkor az Lego vagy Minecraft. Tisztában voltam vele, hogy erre nehéz rátromfolni, ezért végül közös megegyezéssel a Rádió- és Televíziótörténeti Kiállítóhelyet választottuk. A Telefóniát kis kora óta imádja, ami némi bizakodásra adott okot. A könnyű megközelíthetőség is mellette szólt. A gyors becsekkolást követően Kristóf kezébe nyomtak egy tabletet, mondván, azt nyomogatva találja majd meg a kiállított tárgyakhoz kapcsolódó információkat. Fél perc alatt vette az összes gomb kezelését, a digitális bennszülött hazatért. „Nagyon retró.” – állapította meg elégedetten, végigpásztázva a régi rádiókészülékeken. Rögtön az első tárgyat megnyomogathatta, küldhetett morzejeleket és a következő készülék fejhallgatóján belehallgathatott a telefonhírmondó adásába. Ettől kezdve teljesen önjáróan mozgott a kiállítóterben. Szinte minden tárgyhoz tartozott QR-kód, amit leolvassva maga választhatta ki, hogy a kapcsolódó képi és hanganyagok közül mit akar meghallgatni. Irtóra tetszett neki, úgyhogy végül egyetlen fotót vagy videót sem hagyott ki. Közben láttunk a második világháborúban, röntgenfelvételekből készült hanglemezeket, hallottuk Horthy hangját, örömmittas jelentést a felszabadító szovjet csapatok bevonulásáról és a testvérös, furcsán deklamáló hangfelvételeket hallgatva, úgy mellesleg, végigsétáltunk a magyar történelem vérzivataros századán.

Páncélsztesz Nagyvászonyban

Fotó: Lázár Eszter

Interaktív digitális eufória a Rádió- és Televíziótörténeti Kiállítóhelyen

Fotó: Révész Emese

Az igazi eufóriát azonban az extra tartalmak jelentették. Így például az első analóg szintetizátor drabális masinája, aminek digitális változatán játszani is lehetett. (Hogy ezt használta az Omega is, az inkább nekem volt érdekes.) Aztán újabb röpké negyedórát töltött el egy régi Orion rádiókészülék előtt, aminek a belsejébe is bepilanthatott a tablet segítségével. Később együtt neveltünk az összegyűjtött rádiós bakikon, és ő is ámulattal hallgatta a holdra szállás közvetítését. „Bakker, ez de durva” – jegyezte meg elismerően az egész kicsi képernyős tévé láttán, amin először sugároztak itthon adást. Egy idő után már saját élményeimmel is színesítettem a látottakat: robbanós Videoton tévé, Sokol zsebrádió, a keleti blokk fekete-fehér supermanje, a Tenkes kapitánya. „Bizarr, hogy miket szerettetek” – bökte ki, de talán az is megfordult a fejében, hogy mire ő lesz nagypapa, a most kezében tartott tabletre is így néznek majd az unokái. Az élvezetek itt még nem értek véget, mert közösen kipróbálhattunk egy szinkronstúdiót, hogy rácsodálkozzunk, milyen pokoli nehéz szakma is ez, és végül egy igazi stúdióban ülve olvashattunk fel híreket. Mindezt rögtön el is küldték nekünk e-mailen, úgyhogy az okostelefonunkon már hazafelé megnézhetjük, mit is műveltünk ketten.

Elsőre jó ötletnek tűnt, hogy innen a csábító közelségben levő Magyar Nemzeti Múzeumba megyünk át ebédelni, s ha már ott vagyunk, bepillantunk a kiállításokba is. Sajnos a gyakorlatban ez nem működött ilyen flottul. Pollack Mihály pompás palotájában az állandó kiállítás csak egy „unalmas” jelzőt bírt kicsikarni a gyerekekből, amit a török dúlásoktól egészen az első világháborúig makacsul ismételtetett. A kiállítás tervezői, úgy tűnik, nemigen

számoltak az Y-generációval, akiket méla passzivitásra készítetnek termeken át. Kristóf egy idő után már csak a „Ne nyúlj hozzá” táblákat számolgatta. Egyetlen aranyserleg, díszmagyar és nemzeti erekye se bírta felvenni a versenyt az interaktív, digitális eufóriával. Ez némiképp csak akkor változott, amikor a vége felé rátaláltunk egy vetítőteremre, ahol régi filmhíradó-felvételeken lendült mozgásba a magyar történelem, s meg se állt a második világháborúig. Ennek hatására az ezt követő kiállítási tárgyak is érdekesebbnek tunk: a lövészárók, a forradalom (végre egy puska, amit meg lehetett tapogatni), a rendszerváltás és a kerítés (egészen ismerős helyzet). Üdítő zárást jelentettek Szabó Ottó talált fém alkatrészekből hegesztett, szurreális robotjai. Kristóf ennél majd annyit időzött, mint a magyar történelem első ezer événél. Legközelebb a Ludwigba megyünk, vagy valami kortársra, vontam le a következtetést. Lehetőleg videókiállításra.

Szikra Renáta Fehérvári kalandok

Vidéki kiruccanásra készültünk nyolc- (Miki) és tizenhét éves (Márti) tesztalanyaimmal. Ha az új zónázó járatot értük volna el, akkor az óriás ablakos csillogó szupervonat a kisebbnek, a wifi pedig a nagyobbak okozott volna dupla élvezetet, így viszont alig több mint fél óra alatt berobogtunk a székesfehérvári állomásra. Mivel úti célunk a Bory-vár volt, kerestünk egy helyi buszt is (31-es vagy 33-as), mert ez a tornyos mesekastély a városközponttól kicsit távolabb esik, egy mára hatalmas villákkal beépült környéken. A vár arról nevezetes,

hogy Bory Jenő, aki szobrászként egykor a Képzőművészeti Főiskolán tanított, egy-maga építette fel négy évtized alatt, apránként – cementből. A közelről leginkább Disney-díszletnek ható építmény Bory szerint valójában betonkísérleti állomás, ám ez a tény a legkevésbé sem zavarta Mikit, neki éppen az imponált, hogy az építési technika jóvoltából a vár bekerült a Guinness-rekordok könyvébe mint a legnagyobb saját kezűleg emelt lakóépület. A szobrokkal és festményekkel telezsúfolt falak és boltívek egyikünkől sem váltottak ki nagy lelkesedést, pedig a rengeteg másod- és harmadrangú alkotás között azért akadt egy-két meglepetés. Mikit kizárólag a harci jelenetek izgatták, de az elnagyolt vázlatokon és homályos történeteken sajnos én sem igazodtam ki, ahogy a 100 oszlopos udvar árkádjai alatt sorakozó óriási, néhol kifejezetten viharvert gipszöntvényeken sem. A véres kezű Káin és az óriási golyán lovagoló puttó kifejezetten hátborzongató volt. A halhatatlan szerelem emlékműveként feleségének emelt házi kápolnát Márti is eszméletlenül giccsesnek találta, mégis több mint másfél órát bolyongtunk a várban, mert az épület számtalan tornya, folyosója, átjárója – meglepő és kiszámíthatatlan szerkezete mindannyiunkban felébresztette a kalandvágyat. Ezért aztán minden fantasztikusan kifestett csigalépcsőn felmáshattunk, minden torony tetejéről megcsodáltuk a kilátást, minden zugot felkutattunk, mert ha nem festményvázlatokat rejtettek oda is, akkor rábukkantunk például Bory Jenőnek az építéshez használt szerszámaira, hatalmas körzőire és a vár egykori kulcsára, másutt pedig egy szép szőnyeggel letakart kerevetre, ahol azt is elképzeljük, milyen lehet, amikor a váratoronyban

A Bory-vár tornyos mesekastélya
Székesfehérváron
Fotó: Mélyi Márta

Ki kicsoda? Gipsz-teszt, avagy
szoborrejtvény az árkádok alatt
Fotó: Mélyi Márta

szundít egyet az ember. Mártinak a romantikus lugasok, titkos kerti ösvények tetszettek, nekem a rózsakert, Mikinek pedig egy méterhosszú rozsdás kard, ami hegygel lefelé csüngött a fejünk fölött egy hosszú láncon az egyik gyalogjáró fölött. Amikor úgy éreztük, hogy töviről hegyire bejártuk a terepet, visszatértünk a városközpontba. A Városház tér mellett nyílik a Moskovszky- és Réber-gyűjteményt magában foglaló Hetedhét Játékmúzeum. A Bory-vár kalandtúraszerű élménye után nagy volt a kontraszt, nagy a csend. Rajtunk kívül (szombat délután!) nem volt látogató. Az alsó szinten kezdődött a vitrinek sora, amiben a híres, jórészt 19. századi babaházakat a baba-gyűjtő és szakértő Moskovszky Éva rendezte gyűjteménnyé. Nem először voltunk itt Mártival, mi mégis legszívesebben minden miniatűr használati tárgyat, porcelánszervizt megnéztünk volna, de Mikinek ez végtelenül unalmasnak tűnt és ezen véleményének többször és nyomatékosan hangot is adott. A figyelmét csak a terepasztal kötötte le, amin vasúti pálya és kikötőben sorakozó játékhajók is voltak. (Itt is inkább csak a kapcsoló, amivel percenként újra lehetett indítani a mozdonyt.) Kisiskolás, óvodás korú gyerekeknek ez a „mindent a szemnek, semmit a kéznek” típusú kiállítás, különösen ha játékokról van szó, ritkán jön be. Az interaktívnak szánt digitális felületek sajnos nem működtek, az egyes vitrinek alatt elhelyezett kihúzható fiókokban akadtak ugyan érdekes rejtvények, amik a vitrinben

bemutatott életképek témájához kapcsolódtak, de ezek csak pár percre kötötték le a figyelmét. Az optikai játékok, például a mozgókép elődje, a forgatható laterna magica és a szintén kipróbálható kaleidoszkópok végre mozgást vittek az állóképbe dermedt babavilágba, de még ennél is többet ért a kis pihenőterem, ahol egy sokfiókos szekrényben mindenféle kézbe vehető és kipróbálható régi és mai (főként türelem) játékokat találtunk. Eme tapasztalatok birtokában az emeleti Réber-gyűjteményt Miki egyetlen pillantással felmérte és már ment is a földszintihez hasonló babzsákok felé, hátha akad valami, amivel lehet játszani. Mivel olyan vasúti építőt talált, amilyen az oviban volt régen, teljesen elégedett volt a kiállítással, amit mi Mártival képről képre, immár teljes nyugalomban végigböngészünk. Réber László rajzai több generációt lenyűgöztek már és Janikovszky Éva könyveinek szereplőit más formában el sem tudjuk képzelni. A föliára rajzolt első változatot, a törlések, javítások nyomát látni is élmény, de Márti a fekete humorra, a fanyar karikatúrákra volt különösen fogékony. Mivel Mikit nem lehetett kirobbantani az építkezésből, mi is leültünk az egyik játszóasztalhoz a kellemes hűvösben, és úgy elmerültünk a logikai feladványok megfejtésében, hogy bő órával később arra ocsúdunk, hogy mindjárt ránk zárják a múzeumot. A babakedvelő lányok és/vagy a kicsit nagyobbak a fantasztikus miniatűr világok feltérképezésével is remekül ellennének, de végül a kipróbálás pártiak is megtalálták számításukat.

Szipőcs Krisztina Biennálé óvodától iskoláig

Tesztgyerekünk, Ici decemberben múlt 15 éves. 2003 nyarán, másfél éves korában a Prágai, majd ugyanezen év őszén az Isztambuli Biennáléval kezdte a nemzetközi nagy kiállítások látogatását. Prágában a turistaszálló udvarán található kerti locsolócső, az Isztambulba vezető másfél napos vonatút alatt a hálókocsi létrája kötötte le leginkább a figyelmét. A városokra, a kiállításokra – érthető módon – egyáltalán nem emlékszik, „csak a falakra meg a földre”. 2005-ben járt először a Velencei Biennálén: első alkalommal a kis faház a kempingben, a tenger és a Giardiniben frissen felállított játszótér voltak a meghatározó élményei. Az első néhány alkalommal a baba-kocsi volt a menedék, amikor eljött a délutáni alvás ideje, de tesztalanyunk szundított a román pavilon előtti fűben, a fák árnyékában is, mint ahogy nemegyszer a Ludwig Múzeum kanapéján is, ha úgy hozta a sors. Saját kis mikrovilágából kisiskolás korában lépett ki, akkor már érdekelni kezdte a játékokon túli világ is. Művészettörténész édesanyjának és fotós édesapjának köszönhetően otthonosan mozog a kortárs képzőművészeti közegben, sok művészt és kiállítóhelyet ismer, mintegy mellékesen. Szeptember óta művészeti iskolába jár, de továbbra sem szereti a farsztó, unalmas dolgokat, így például a hosszú, bonyolult megnyitóbeszédeket vagy az érthetetlen, kizárólag intellektuálisan

Kép a képben funkció Shirin Neshat *The Home of My Eyes* kiállításán a velencei Museo Correrben
Fotó: Rosta József

Dávid az ágyút teszteli a füzéri várban, Hédi pedig a virtuális valóságot az *Unlimited Forms* – Interaktív VR diplomakiállításon (MKE)

Fotó: Szoboszlai János

megközelíthető műveket („amihez egy fél oldal szöveg tartozik, amit senki nem fog elolvasni”). Így egy idő után rajzfüzettel, tablettel, illetve zenével és fülhallgatóval vértette fel magát az elkerülhetetlen protokoll-esetekre. Igaz, kisebb korában sem hisztizett unalmában, a műtárgyakat többnyire tiszteletben tartotta, de az interaktív lehetőségeket – a bújócskára alkalmas sötétítőfüggönytől a szaladgálásra csábító tágas terekig – mindig is nagyra értékelte.

2005 és 2017 között összesen hét alkalommal járt Velencében, legutóbb májusban, a biennálé szakmai napjain. Egyetlen alkalommal látta az építészeti biennálét, hatszor a képzőművészetit. A Giardinit jobban kedveli, mint az Arsenalét: az egyes nemzeti pavilonok kisebb léptékű kiállításai szerint sokkal jobban élvezhetők és változatosabbak, mint az Arsendale gigantikus műtárgytömege. A biennálé kapcsán kóstolta meg először az Illy kávét és kóstolt bele egy nagy léptékű nemzetközi rendezvény hangulatába. Idén különösen tetszettek neki az osztrák pavilonban Erwin Wurm interaktív és humoros művei, de szerinte jól sikerült a magyar pavilon kiállítása is. A kedvence Várnai Gyula jelvényekből kirakott szívárványa volt. Tetszett még a japán pavilon és a kanadaiak szökőkútja is. Olafur Eliasson workshopjában nem a barkácsszakkört, inkább a virtuális valóságot választotta – „tudod, egy kiállításnál szívesebben nézek meg egy animét”. Az állóképnél, a hagyományos műfajoknál érdekesebbek számára a mozgóképek, illetve az interaktív és a sokféle érzékre ható, multimédiás művek. „Az a jó, ha nem kell minden mű előtt megállni egy fél órára”,

összegezte a megarendezvényekkel kapcsolatos tapasztalatait. Klassz volt még Shirin Neshat kiállítása is a Museo Correrben – nem is beszélve a csodálatos Velencéről, ahová időről időre muszáj visszatérni.

Szoboszlai János Megszokásból, megszökésből

Bár egy szombat délelőtt néztük meg a Georg Baselitz-kiállítást a Magyar Nemzeti Galériában, előzetes sejtéssel ellentétben nemhogy sorba állnunk nem kellett a jegypénztárnál, a termekben rajtunk kívül három-négy ember nézelődött. Lett volna hely futni egy jót. Dávid 13, Hédi 10 éves, rendszeres múzeumlátogatók. De úgy látszik, mára elmúlt az ellenállhatatlan vágyuk a nagy kiállítótermekben való féktelen rohangálásra. Vagy az én könyörgésem érte el célját? Mindenesetre úgy látszik, mára felvették a kiállításnézők tipikus lépéstepóját. Megszokták a kiállítótereket, maguktól kommentelnek és kérdeznek annál a múnél vagy tárgynál, ami megragadja a figyelmüket. Nem mindig volt ez így, kisebb korukban gyorsan végeztek a kiállítással, bármilyen volt is az. Mára belelassultak a kiállításnézésbe, néha én haladok gyorsabban. Történész tanultságú apukájuk nem tart bevezetőt vagy előadást a tárlatlátogatás elején, de pár lényegi dolgot szívesen elmond, ha van rá igény. A grafikus és interaktív interpretációs eszközök ennél vonzóbbak: a gyerekeknél *touch screen* rulez – de a Baselitz múzeumshopjában rajzolni is lehetett.

A szokásból lett megszokás. A művészeti ágak közül a bármilyen korszakból származó zenét kínáló koncertek és a kortárs költészet az, amit szeretnek, s ahol hasonló lelassulás, odafigyelés és érdeklődés alakult ki bennük az évek során. Életük – és szaknyelven szólva „kultúrafogyasztási szokásaik” része lett a kiállítás is. Egyébként kábé ugyanannyit járunk múzeumokba, koncertre (vagy könyvesboltba), mint játszótérre vagy kavicsot kacsáztatni a Dunán. És igen, a „kockulással” (különböző méretű digitális interfészekben való játékkal vagy kreatív alkotással) is megegyező mértékben járnak múzeumba.

A megszokás mellett azért a múzeumba járás elég jó megszökési technika is – mármint a kevésbé szórakoztató és a tudást nem igazán hatékonyan átadó közoktatástól való megszökése. A kiállítások tudásátadó és szórakoztató potenciáljának legjobb tesztalanyai az ilyen életkorú srácok. A szórakoztatva tanítás vagy működik, vagy nem, gyakorlatilag ennek megfelelően járunk vissza bizonyos múzeumokba. A nagy kedvencek a Közlekedési Múzeum, a Magyar Természettudományi Múzeum, a Kiscelli Múzeum, a Kassák Múzeum, a Ludwig Múzeum, a balatonfüredi Vaszary Villa, a sárospataki vár, Füzér vára, a visegrádi Fellegvár és a Mátyás-palota, a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteménye vagy a Fűvészkert. A bécsi Kunsthistorisches és Naturhistorisches múzeumok, legújabban a prágai Nemzeti Galéria is idetartozik. Az anomiák – például egyes vármúzeumok mint *entertainment centres* – tudományos szempontból

persze tökéletlenek, de hát nem rázhatom le a gyerekeket azzal, amikor oda akarnak menni, hogy „a fele sem igaz” annak, amit ott látnak. Viszont nem megúszható a mértéktartó kiigazítás – csak ne a teremőr füle hallatára tegyük. A megszökéshez a múzeumok mint elvárásolt kastélyok és szellemvasutak is kiválóak. Mi például nem mehetünk fel az MNG-be anélkül, hogy fel ne másznánk Szervátiusz Tibor Dózsa-szobrához. Külön kéri. A *Tüzes trónon* című szobor kezdetben valódi félelemmel töltötte el a gyerekeket, ma már inkább csak thrill, de micsoda megunhatatlan thrill... A jelenkori kiállításba való belépés előtt egy óvatos balra nézés – mint ahogy tízévesen a paplan alól néztem nagyszüleimnél az *Alfa holdbázist*. A múzeumépület hasonló a koncertpalotához – néha egybe is esik azzal. A Lumu-túra után a Müpa koncertjeiből például bármi jöhet. Legutóbb a Brahms-maraton, az Anima Sound System és Cameron Carpenter volt teritéken – de persze a rettenetes zikkuratra való kötelező felmászás, onnan a Nemzeti Színház épületének obligát lefitymálása, az időnként megnyitott poros bokorlabirintus vagy éppen a Ludwig-bejáratnál installált szökőkutak is kihagyhatatlanok (tehát a csomagtartóban legyen törülköző, pótruha és -cipő). Jó időben a büféterasz, benn a zongorapultok – ezek kb. 20 százalékkal növelik meg e szórakozások költségeit. Nem kötelező persze, de magyarázd el egy tízévesnek, hogy valamilyen okból ő nem kaphat peracet a szünetben, miközben a többiek már a taps közben rohanhatnak sorba állni.

A megszokás és megszökés célja a szórakozás és tanulás – bármennyire papírizú kijelentés, ez így van a múzeumban. A közoktatás hanyatlásának egyik jele az is, hogy az úgynevezett „magaskultúra” ágai és intézményei javarészt ismeretlenek a gyerekek többsége előtt. Nem

a tankönyvek és munkafüzetek anyagából indulok ki, hanem az osztálytársakkal való beszélgetéseimből. Mondjuk nem új, de ijesztő tapasztalat az, hogy egy bölcsész gyerekei nem nagyon tudják megosztani ezeket a múzeumi élményeket a többiekkel. A „fölsőleges tudományok doktorai” (Szerb Antal) ilyen szempontból már majdnem olyan egzotikus helyként tarthatják számon a „gyerek- és családbarát”, hétvégi és nyári turisztikai célpontok között a múzeumot, mint a Maldív-szigeteket. Oda is kevesen jutnak el, nem?

Topor Tünde Helyesen

Ahhoz képest, hogy Sárít, 11 éves unokahúgomat Balatonfüredre szerettem volna vinni, ahol a Vaszary Galériában gyerekeket lehet látni festményen, rajzon, fotón, végül (komolyan véve az időjárási előrejelzéseket) a Bálnában kötöttünk ki, és megnéztük a nyolcvanas években feltűnt művészcsoporthoz, a Hejettes Szomlyázók indulását bemutató kiállítást. Aki jól ismeri munkásságukat és volt vagy van 11 éves gyereke, elsőre azt gondolhatná, nem vagyok normális, és tényleg voltak pontok, amikor kicsit rezgett a lé, de mindent összevetve és a végső tanulással kezdve a beszámolót, a művészet szabad, a Hejettes Szomlyázók műveiből pedig olyan frenetikus felszabadultság sugárzik, hogy azt is természetessé teszi, amit más összefüggésben 18-as karikával kellene ellátni vagy elsőre túl bonyolultnak látszik. Az előzményekhez tartozik, hogy a saját, mostanra 20 éves gyerekem meg Sári is GYIK Műhelyesek voltak, és itt szeretnék megkészt köszönetet mondani a nemrég elhunyt

Szabados Árpádnak, aki (a többi alapító és az ötletgazda akkori MNG-vezetés mellett) fel nem foghatóan sokat tett azért a Gyermek és Ifjúsági Képzőművészet Műhely létrehozásával, hogy az elmúlt negyven évben megváltozzon a régi, rossz beidegződéseken alapuló felfogás, és rengeteg gyerek viszonyuljon a legnagyobb természetességgel az alkotáshoz. Értsd: nemcsak a figurális festmény és szépen patinázott szobor tartozik a komolyan vehető művészet kategóriába, a művészet nem valami szééééép, de idegen dolog, amit pénzért nézgetünk, hanem demokratikus jog, ezenkívül pedig aktív kapcsolatépítés a környező világgal, a megértés eszköze. Nemcsak a hagyományos értelemben szépen rajzoló, nagy kézügyességű emberek kiváltsága, hanem mindenkié, aki valami miatt örömet leli benne. Uff. Megkezdve a tesztelést: az Új Budapest Galériában a bejárat mellett rögtön le is ragadtunk a régi videofelvételnél, amin a csoport dalárdává alakulva, Litván Gábor vezényletével énekel egy részletet a *Varázsfuvolából*. Utána egy lepedőkből összefont hatalmas installációt, Bercsényi tábornok térbe jócskán benyúló copfját lehetett többször is átugrani (külön köszönet az Új Budapest Galéria munkatársainak, hogy sem ekkor nem szóltak rá a gyerekre, sem akkor, amikor a kiállított írógépen kezdte leütögetni a billentyűket. Itt volt egy kis zavar, mert amikor tőlem kérdezte Sári, hogy szabad-e nyomogatni, akkor én, a régi rossz beidegződéssel azonnal rávágtam, NEM!!!!, majd egy pillanat múlva sikerült frissíteni az agyamat, hogy mennyire röhejes lenne, ha pont a Hejettes Szomlyázók-kiállításon lenne megtiltva bármi ilyesmi...). De még a kiállítás elején vagyunk, épp elérkeztünk az első kritikus ponthoz: emlékszem, nemrég gyakorolták a j-ly használatát, ami

Sári az Új Budapest Galériában, a *Rügyfakadás* című kiállításon, a Lajhárlista felvonalás táblájával

Fotó: Klöpfler-Topor Tibor

Tesztgyerek a Hejtes Szomlyázók *Síralomház* című installációja előtt
Fotó: Klöpfler-Topor Tibor

ugye teljességgel logikátlan dolog, nagy nehezen sikerült bemagolni, erre itt meg rosszul írták, ugye? Igen, de direkt írták rosszul (egyrészt a Szomlyázók pont erre az alap-hülyeségre utalnak, de ezt nem mondtam, maradjon valami tekintélye a nyelvtanításnak), másrészt mit jelenthet a név? Hát, hogy valaki helyett szomjaznak... Hogy helyettünk is szomjaznak. De mire? Hát, a szépre, hehehe.

Nézzük akkor, van-e hagyományos értelemben vett szép ezen a kiállításon, vagy elég, hogy miközben én bandukolok és próbálok elolvasni a tárlókba helyezett és saját egyetemista éveimből ismerős stencilezett kiadványokat, aközben Sári rögtön észreveszi, hogy az egyik tárló lebeg (tényleg, dróton lóg). Aztán kivetítve is látunk műveket – csak a gyakorlott, idősebb szem veszi észre: az egyik mű úgy keletkezett, hogy valaki ráült a fénymásoló gépre. Festmények következnek, az *Ifjúkorom legszebb nyara* című kép kihajtható, mint egy oltárkép, úgyhogy Sári oda is áll elé, de mert festmény, nem nyúl hozzá, csak eljátssza, mintha magára csukná a szárnyakat. (Egyébként a műhöz tartozó instrukció

szerint a képnek 10–14 óráig nyitva, 14–18 óráig csukva kellene lennie, de ezt ma már nem veszik komolyan, a mű másnap 17 órakor is nyitva áll.) A többi festményt is véleményezi, a legmenőbb szerinte a hatalmas Matisse-hommage, de a kedvence mégis az, amin a cím szerint *A szépség betör a nyolcvanas évek művészetébe* és amin mégiscsak egy hagyományosan festett Tiziano- (?) akt van. Ami viszont utánzásra készíti, az a *Fejjel a falnak* című munka, ami mellett egy fotó mutatja, hogyan készült: az alkotók fejükre és derekukra pecsétet erősítettek, és ezekkel, furcsa mozdulatok eredményeképpen nyomot lehetett hagyni a falra erősített anyagon. Azt hiszem, ezen a képen szerepel az a felirat, hogy seggnyalás, ami nagy sikert arat a fiatalság körében. A kiállítás másik része is siker, főleg a Lajhárta felvonulás egyik táblája. Aztán jönnek a történelmi művek, amikor kérdezem, hogy tudja-e, melyik a *Síralomház* című kép, mert itt annak a szereplői jelennek meg, csak ócskavasakból összerakva, akkor mondja, hogy igen, amin Rákóczi nagybátyja sir a kivégzése előtt. Már épp mondanám, hogy

nem, de isten áldja meg a Hejtes Szomlyázókat, mert a falon ott van a Zrínyi és Frangepán utolsó óráit megörökítő jelenet parafrázisa is, az ócskavasak mellett a szalmán pedig ott a Munkácsy-kép reprodukciója, szóval minden a helyére kerül a nemsokára már hatodikos agyban. Nagyon tetszik neki a sztori, hogy az eredeti kiállítás után a művészek el akarták vinni a felhasznált ócskavasat a MÉH-be (mi az a MÉH?), de nem tudták, mert közben megvette tőlük a művet a székesfehérvári múzeum (itt Kovalovszky Márta és Kovács Péter neve áldassék). Utána még a *Síralomház*-jelenettel szembeállított gyerekszéken ülve hátrafordul a kis tárlatlátogató, és sikkant egyet, mert megrémíti a segesvári csatát kötényén hordozó fekete ruhás öregasszony-figura. A magyar történelem jellegzetes fordulatait szerintem semmi sem tudja ilyen átélhetően megjeleníteni, ez a terem akár tanösvényként is használható lenne, ha a világ arrafelé ment volna, amerre a Hejtes Szomlyázó-félék szerették volna, és akkor például biztosan nem lenne KLIK.

Gyermek

a magyar képzőművészetben

2017. június 24. - 2018. január 8.
Balatonfüred, Vaszary Galéria

MUNKÁCSY
BARABÁS
VASZARY
CSÓK

Vaszary Galéria
8230 Balatonfüred,
Honvéd utca 2-4.

www.vaszaryvilla.hu
info@furedkult.hu
+36-87/950-876

facebook: vaszarygaleria
instagram: vaszarygaleria

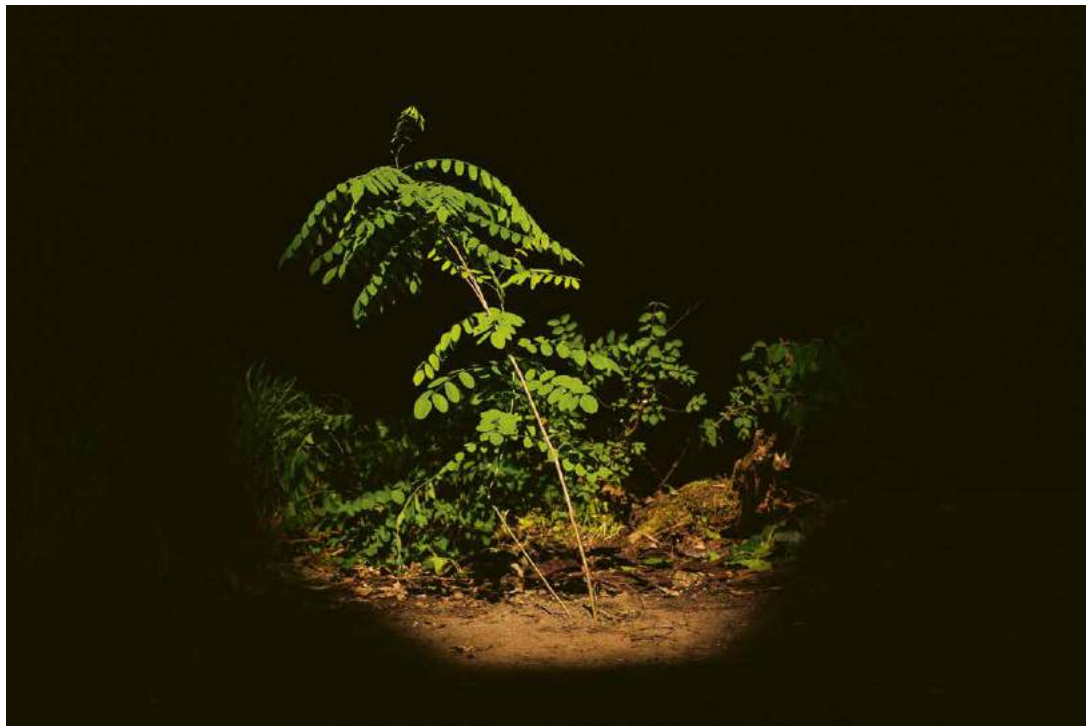
A kiállítás megtekinthető:
2018. január 8-ig.

Mire jó az akácfa? Tudjuk, hogy megköti a futóhomokot, virágából lesz az egyik legfinomabb méz, de az is igaz, hogy nem a honfoglaló magyarokkal jött hozzánk, hanem Amerikából kaptuk. Ha valahol megtelepszik, elkezd kiűzni a gyengébb fajokat, hiába azok az őshonosak. Most akkor hogyan viszonyuljunk hozzá? Asszimilálódjon, integráljuk a honi flórába, vagy igyekezzünk megszabadulni tőle? És hogyan viszonyulunk ahhoz, hogy mások mikor hogyan viszonyulnak hozzá és a hozzá hasonlókhhoz? Drámai kérdések, de szórakozva tudjuk majd végiggondolni őket.

Gosztola Kitti

FAFAJ A VILÁGOT JELENTŐ DESZKÁKON Magyar akác a Trafóban

Magyar akác (Robinia pseudoacacia), a darab főszereplője

Fotó: Csányi Krisztina

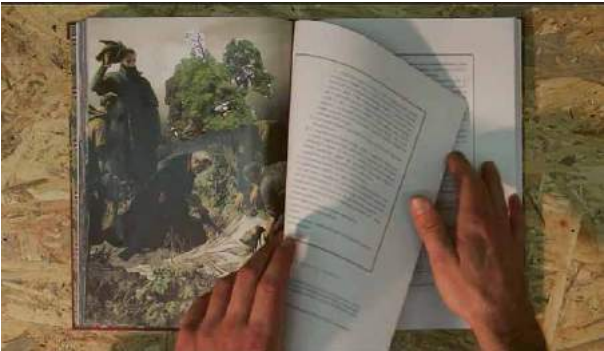
Pálinkás Bence György, Eke Angéla, Kristóf Márton, Homonnai Katalin és Kelemen Kristóf a *Magyar akác* plakátján

Fotó: Csányi Krisztina

Az akácot Magyarországon az elmúlt évszázadokban számtalan irodalmi műben és dalban örökítették meg, és valószínűleg ugyanennyi népi bölcsesség és tévhit is kötődik hozzá. Kelemen Kristóf színházi alkotó és Pálinkás Bence György képzőművész *Magyar akác* című, első közös darabjukban a széles körben elterjedt vagy éppen kevésbé köztudott ismeretek és elbeszélések felkutatására és megelevenítésére vállalkoztak. Vélte vagy valós történelmi összefüggéseket tártak fel, az akác (Robinia pseudoacacia) aktuálpolitikai megbélyegzettségének okait kutatták, s mindezek nyomán állították színpadra élő akácokból álló kertinstallációjukat. Az előadás dramaturgiai hátterét a szerző-szereplők akácmozgalma adta – faültetési akcióik szolgáltak az akác-szimbólum kibontásának keretében. A darab megértéséhez nem szükségesek különleges botanikai ismeretek; a mű ökológiai kérdésekben sem foglal állást. Annál élesebben világít rá viszont arra, hogy a különböző ideológiák, akár a tudományos megállapításokból is gondosan (értsd szelektíven) szemezgetve, hogyan használják fel az akácfa saját nézeteik igazolására vagy egyéni érdekeik érvényesítésére. Egy-egy videobejátszás erejéig sorra felidéznek a színpadon az elmúlt években a médiában lezajlott akáccal kapcsolatos politikai viták. Szó esik az idegenhonos inváziós növény- és

állatfajok szabályozásáról szóló EU-rendeletéről, amely nyomán elszabadultak a törvényhozói indulatok. A magyar kormány védelmébe vette az akácot, zászlajára tűzte, hungarikummá avatta és megígérte neki (sic!), hogy megvédi attól az Európai Uniótól, amely a jogszabályban egy szóval sem említette, hogy kiirtásra ítélné. Különösen groteszk színezetet kapott az akácügy Kövér László 2002-es nyilatkozatának felidézésével, amelyben a politikus még teljes mellszélességgel kiállt az akác ellen. Egykori olthatatlan ellenszenve a „rendkívül kártékony és agresszív” fajafaj iránt könnyen magyarázható a Medgyessy Péter által éppen akkoriban életre hívott Akácfa-mozgalom nevű civil szervezet létevel; Kövér a szocialistákat és az akácot egyaránt súlyos történelmi tévedésnek minősítette. Az akác körül kialakult viták áttekintése után a darab a faültetési akciókat elevenítette meg, a 18. századtól máig: az alföldi futóhomokot akáccal megkötő Tessedik Sámuelről az Akác-koalíció fideszes képviselőjéig, Glattfelder Béláig. Az alkotók, a darabban szintén szereplő Eke Angélával és Homonnai Katalinnal és a színmű zenei betétjeiért felelős Kristóf Mártonnal, maguk is ültettek akácot és akciókat rögzítettek is. Olyan jelentéssel terhelt helyszínekre telepítettek egy-egy akácfacsemetét, mint az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark (ahol erre hivatalos engedély is kaptak)

vagy az egykori illegális munkásmozgalmi találkozóhely, Hűvösvölgy (ahol a hely szelleméhez hűen gerillakertész-akció keretében ültettek). A legenda szerint Ópusztaszer az országalapítás színhelye. Ha valaki ezen a helyen ülteti el az évszázadok alatt a magyar kultúra részévé vált, de idegenhonos akácot, akkor gesztusa szimbolikus: azt a nyilvánvaló tényt erősíti meg, hogy a Kárpát-medence kultúrája heterogén összetevőkből épült fel. A hűvösvölgyi faültetés kapcsán a mozgalmak működéséről, sikereiről vagy kudarcba fulladásáról is elgondolkodhatunk, amihez zenei aláfestésként a munkásör-induló, a *Bunkócska* szól, az „eleven fa gircses-görccsös ágáról”. A történelem azonban nemcsak e két ültetés összefüggésében bukkan fel a színen. Kézenfekvő, hogy a föld alatt terjedő gyökerekből újrasarjadó akác a nemzeti traumák utáni újrakezdés jelképe is, gondoljunk akár az Alföld török hódoltság utáni újrafásítására vagy arra, amikor Trianont követően Magyarország elveszített faállományát az akáccal tudta pótolni. Nem tudunk úgy gondolkodni a természetről, hogy ne vetítenénk bele saját társadalmi eszményeinket, és fordítva, magáról a kultúráról való képzeinket képileg és nyelviileg is természeti metaforákra épülnek. A darab egyik fontos motívuma, hogy a mindent túlélő, szívós és valóban csaknem kipusztíthatatlan akác az ember létért való küzdelmének metaforájává

Részletek a darabból
Fotó: Csányi Krisztina

is válhat. Az akácot azonban a politikus hét-köznapokban olykor egymással ellentétes dolgok szimbólumaként használják; mindez sokat elárul arról, hogyan működik, vagy éppen hogyan nem működik a magyar társadalom. De ha gondolatban kicsit hátrahagyjuk a Magyarországnak nevezett üvegházat, hamar beláthatjuk, a dolgok másutt is hasonlóan folynak; ha a bevándorlás vagy a nemzetiség kérdéséről van szó, a talaj mindenhol ingoványos. A juharfalevelet mint szimbólumot a 18. században kezdték el használni a Szent Lőrinc folyó mentén letelepedett kanadai franciák. Lassan elfogadott nemzeti jelképüké vált, 1834-ben Montreal első polgármestere, Jacques Viger ezekkel a szavakkal állt ki mellette: „*erdink királya ... a kanadai nép jelképe.*” 1867-ben Alexander Muir skót származású tanító egy hazafias verset is írt róla *The Maple Leaf Forever* (Juharlevél mindörökké) címmel, mely a kanadai angolok körében igen népszerű volt, de brit-központúsága miatt a franciák nem szerették, így hivatalos nemzeti himnusszá nem válhatott. A juhar mellett említhetjük a fügekaktuszt is, amelyet két szemben álló nemzet sajátítana ki nemzeti szimbólumaként. A Közép-Amerikában őshonos fügekaktusz Mexikóból került Palesztinába, ahol mind a zsidók, mind pedig a palesztinok jelképe lett, egymással szöges ellentétben álló jelentéssel: a zsidók földhöz való ragaszkodásuk, míg a palesztinok saját elidegenítésük jelképét látták benne. Az 1917-es Balfour-nyilatkozatra (melyben a britek támogatták a cionistákat egy zsidó állam létrehozásában Palesztina területén) a palesztinok

egy tiltakozó dallal reagáltak, melynek központi motívuma ugyancsak a fügekaktusz volt. A refrénben „*Ya'ayn kuni subbara – Oh, szem, légy kaktuszfal!*” a palesztinok önmegvédelmi jogukat féltve azért fohászkodtak, hogy a természetes kerítés céljából betelepített kaktuszok továbbra is védjék területi határaikat. A kaktuszgyümölcs az Izraelben született zsidók jelképe is egyben, arra utal, hogy az izraeliek kívül „szúrósak”, belül viszont „édesek”, mint a fügekaktusz ehető termése. Ez az egyébként úgyszintén idegenhonos, inváziós faj, mely nemcsak az izraeli–palesztin konfliktus helyszínét, de Európa és Észak-Afrika mediterrán területeit is kolonizálta, hazájában, Mexikóban szintén nemzeti jelkép, a címerben is felbukkan: a fügekaktuszon ülő, csőrében kígyót tartó sas az aztékok eredetmítoszára utal. Ezek a növények úgy lettek jelképei azoknak a mesterségesen létrehozott közösségeknek, mint a magyarság, a kanadaiak vagy az izraeli zsidóság, hogy közben egyszerűen csak a túlélésre koncentráltak – más szóval csak úgy növény módra léteztek –, minden más körülményt az ember alakított. A darabot az akácfa-monológ zárja, amit játékos módon maga a növény mond el. Beszéde a „*hadd legyek az ágencia győzelmének fája*” sorral végződik, amit ha nem antropocentrikus nézőpontból próbálunk meg értelmezni, akkor valami olyasmit jelent, hogy a növények is lehetnek a történelem alakítói. A darab szerzői, ha a történelmet egyelőre nem is alakították, de az akáchoz kapcsolódó Wikipédia-oldalak már átformálták. Ökológikus hackerként avat-

koztak be a szócikkekbe, és újabb gerillaakciók keretében olyan klasszikusokat vettek kezelésbe, mint amilyen a *Walesi bárdokhoz* készült Zichy Mihály-grafika vagy az Alaptörvény történelmi fejezeteit illusztráló híres vagy hírhedt festmények. A sorsfordító események alkalmával (a megáradt Csele patak partján, az egri vár hős védőjének kezében vagy Nagy Imre és társai újratemetésén) felbukkanó lombos akácfa- vagy finom ágacska-matricák új tartalmakat ültetnek a meglévők mellé. Akcióik, akárcsak felszólításaik programként is értelmezhetők: Próbáljunk meg értően bánni a fákkal! Az akác a lepusztított talajon is megél, használjuk hát továbbra is őket a meddőhányók fásítására, a gazdagabb termőhelyet igénylő tölgygel szemben! Válasszuk országunk szimbólumává a veszélyeztetett növényeket, ahogyan ezt Svájc teszi a havasi gyopárral! És tüzzük őket egy befogadó nemzeteszme szimbólumaiként zászlainkra!

MAGYAR AKÁC
rendezés, koncepció: Kelemen Kristóf,
Pálincás Bence György
előadók: Eke Angéla, Homonnai Katalin,
Kelemen Kristóf, Kristóf Márton,
Pálincás Bence György
zene: Kristóf Márton
időtartam: 70 perc

A darab legközelebb 2017 őszén szerepel a Trafó programjában.

BUDAPESTI OPERETTSZÍNHÁZ
KÁLMÁN IMRE TEÁTRUM
MŰVÉSZETI VEZETŐ: KERO®

X

KREATÍV KAPCSOLATOK

Rendező:
Székely Kriszta

www.operett.hu
f @operettszinhas

Felelős kiadó: Lőrinczy György főigazgató

KREATÍV KAPCSOLATOK

Beischer-Matyó Tamás

Lukács Anita | Frankó Tünde | Kendi Lajos | László Boldizsár

VIDÍTÓ KEDVEZMÉNYEK!

Ne búsuljon tovább!

A Magyar Narancs-olvasókártyával akár több ezer forintot is spórolhat kedvenc helyein.

Rendelje meg most **11 288 forint kedvezménnyel*** mindössze 19 860 forintért a Magyar Narancsot, és legyen Ön a legtöbb helyen **20 százalékos kedvezményre** jogosító „Olvasókártya”!

Már csak ezért is érdemes egy évre előfizetni!

* Az áruspéldányhoz képest.

Az előfizetés lejártáig 20% kedvezmény:

Bethlen Téri Színház | Cirko-Gejzír | Fonó Budai Zeneház | Írók Boltja | Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház | Katona József Színház és Kamra | Ludwig Múzeum | Nemzeti Táncszínház | Örkény Színház | Petőfi Irodalmi Múzeum | Székény Színház | Trafó | Zsolnay Örökségkezelő (Pécs)

10% kedvezmény: Transzit Art Café

7% kedvezmény: Lira Könyvesboltok

olvasókártya

MAGYAR NARANCs

MINTA OLVASÓ

érvényes 2017.12.07.

sorszám 002276

MAGYAR NARANCs

magyarnarancs.hu/elofizetes

A magyar gyermekkönyvet nemzetközi szinten is képviselő HUBBY (Magyar Gyerekkönyv Fórum – Hungarian Board on Books for Young People) zsűrijének döntése alapján a tavalyi év legjobb illusztrált magyar gyermekkönyve Dániel András *És most elmondom, hogyan lifteztem* kötete lett. Ebből az állításból legalább három dolog kiderül: 1. a magyar gyermekkönyvnek van szakmai fóruma, ahol az illusztráció is mérvadó tényező; 2. a többek által festőként ismert Dániel András újabban gyerekkönyveket ír és rajzol; 3. manapság ilyen hülye címmel is lehet befutó egy gyerekkönyv. A magyar gyerekkönyv-illusztráció nem most szabadult ki a kukiság plüssjárókájából: ott, ahol Hincz Gyula, Bálint Endre vagy Ország Lili rajzolta tele a meséskönyveket, aligha kérdéses, hogy a gyerekkönyvek képeinek lehet köze a képzőművészethez. A kétezres évek óta izgalmas képi kísérletek terepe a hazai gyerekkönyv (amelyekről e helyütt talán majd máskor). Dániel András néhány év alatt önálló stílust, sőt önálló univerzumot teremtett. Groteszk, szürreális rajzi világa nem előzmények nélküli itthon, elég, ha Réber László vagy Sajdik Ferenc gyerekkönyveire gondolunk. Ezt az ironikus, abszurd írói és képi hagyományt folytatta Dániel András a *Kicsibácsi és Kicsinéni* zen buddhista bölcsességű egyperceseivel, majd a *Kuflik* rejtélyes életét feltáró képeskönyveivel. Pár éve viszont olyan kötetekkel lepi meg olvasó-nézőit, amelyek alapjaiban újították meg a gyerekkönyv megszokott kereteit. Bátran mondhatjuk, hogy Dániel a hazai posztmodern gyerekkönyv megteremtője. A nyugati gyerekkönyvek között már a kilencvenes évek óta jelen lévő kísérletek jellemzője, hogy kép és szöveg együttműködésén alapulnak (műfajuk angolszász terminológiával *picturebook*, amit közel sem fed a magyar képeskönyv elnevezés); a könyvet mint tárgyat vonják be a történetbe, a narratívát pedig ennek a többszintű valóságnak megfelelően széttagolják, szereplői kiszólnak (és kilépnek) az olvasó világába, miközben az olvasót interaktív módon bevonják a történetbe, tipográfiailag és rajzilag eklektikusak, kísérletezők. Dániel András egy személyben írója és rajzolója könyveinek, ami lehetővé teszi számára a szabad átjárást szöveg

Révész Emese:

Hogyan csináljunk posztmodern gyerekkönyvet?

DÁNIEL ANDRÁS: ÉS MOST ELMONDOM, HOGYAN LIFTEZTEM

és kép között. Mindez a befogadó számára azt jelenti, hogy ebben a világban megszűnik kép és szöveg széttagoltsága, jelentésük szintézisükből mint „képszöveg” bontakozik ki. Az első lépéseket már előző köteteiben is megtette: a 2014-es *Mit kerestél Jakab az ágy alatt (és mi történt ott vele)* folyamatos interaktivitásra készleti olvasóját, míg az egy évvel későbbi *A könyv, amibe bement egy óriás* magát a könyvtárgyat tette meg a történet színterévé.

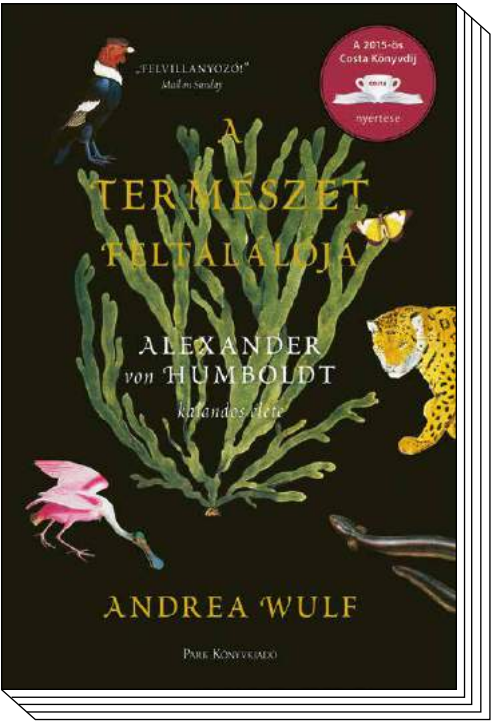
A történet ezúttal bájosan egyszerű: egy ötéves kisfiú az óvodai csendespihenő helyett (alatt) liftesfiúnak áll, szintről szintre kalauzolvá nézőit a Le Pattant Hotel húsz emeletén. Az álombéli utazás, hasonlóan egy kamaradrámához, jó propó a szerző számára ahhoz, hogy egyazon helyszínen karakterek változatos kavalkádját vonultassa fel. A képzeletbeli utazásba magát a könyvtárgyat is bevonja, mikor a megszokott olvasási nézetéhez képes 90 fokban elfordítja a kötetet. Így minden oldalpár egy-egy megállója a felfelé haladó liftnak. Sajátos minimalista utazási regény tehát a könyv, ahol az első és huszadik emelet között nem történik más, mint hogy egyesek be-, mások kiszállnak a lift fülkéjéből. A lappárok felső felén a fülke belső életébe lesünk bele, itt vonulnak fel Dániel világának sajátosan groteszk, ám humoros és szerethető képzeletbeli lényei. A képzőművészetekben járatos nézőt némelyek a magyar grafikai hagyományból Szemethy Imre és Banga Ferenc szürreális teremtményeire emlékeztethetik. Van köztük macskatáskás ténsasszony, rókamedve és ördögbaró, kétorrú manó-varázsló, küklopsz hölgy, krokodilus és elefánt, a kiskalapúak világtalálkozójára igyekvő óriás, csavargó és király. Igazán demokratikus és maximálisan toleráns hely ez, ahol minden rendű és rangú ember, kiméra, mitikus és valóságos lény olyan békében viseli egymást, mint a *Sötét zsaruk* érkezési termináljának kozmikusán sokszínű utazói. Dániel játékos szürrealizmusa itt csúcra jár, felszabadultan rajzolva át mindent, ami szabályos és mindent, ami hétköznapien megszokott. Azt sugallja a gyermek nézőnek, hogy a rajzolás fantáziával, ötlettel teli játék, olyan szabad tér, ahol világok teremthetőek lehetsz, ahol minden szabálytalanság és rendtelenség megengedett.

A lift fülkéje a benne tanyázó varázslatos és furcsa lényekkel lenne tehát a valóság neonfényes terepe. Ez alatt, a lappárok alsó részében húzódik azonban egy sötét zóna, a liftakna félhomályos és rejtélyes tartománya. A látható mögötti láthatatlan (ám nagyon is létező) valóság, ami fenemód izgatja a gyermeki képzeletet. Az ötéves kisfiúk számára a falban tekerdő vezetékek, a föld alatt húzódó csövek legalább olyan valóságos és érdekes dolgok, mint a felszín jelenségei.

Dániel a gyermeki valóságglátásnak erre a kettős természetére apellál, amikor lassan csordogáló történetébe a háttérrel a főszereplőkkel egyenrangúan kezeli. Ebben a rejtélyes, alvilági szférában fura kapcsolótáblák, rejtelmes gombok, be- és kijáratok, tekervényes csövek és gubancos vezetékek között, a „központi fékező” szomszédságában laknak aztán az igazán furcsa teremtmények, halfejű professzorok, marslakócskák és barátságos pincebogarak, no meg a közjük tévedt felszín lakói, így például egy kisfiú, akinek a legjobb barátja a kockasajt...

A fülke színes életképeinek és a sötét zóna csendéleteinek ritmikus egymásutánját Dániel néhol egy-egy kétoldalas panorámaképpel szakítja meg: bekukkant a szálloda ablakai mögé, egy húszemeletes felhőkarcoló életébe, sőt, amikor a liftben elmegy a villany, és egy oldalpár erejéig minden sötétbe borul, elmesél egy történetet egy zöldbab családról is (*myse en abyme*). A képek többzónás narratívájának megfelelően szövegei is többszintűek: a kisfiú elbeszélése a főtengely, emellé járulnak az utazók és a lények laza szövegbuborékai, valamint az eligazítótáblák szövegei (utóbbiakat az olvasni tanuló gyerekek is sikerrel böngészhetik), ebbe ékelődik a mesélő meséje a zöldbabokról. Az egész elbeszélés töredezettségéhez remekül illik a képek rajzos, böngésző jellegű stílusa, amely megengedi, sőt elvárja, hogy az olvasó-néző szabadon kóboroljon a látvány és olvasmány szövevényeiben.

Dániel András: *És most elmondom, hogyan lifteztem*. Pagony, Budapest, 2017, 66 oldal, 3990 Ft

„Felvillanyozó!” – ígéri a vaskos könyv borítóján a *Mail on Sunday*től idézett reklámszöveg; tisztességes értelmiségi egy ilyen marketing-dumát csak kételkedve fogadhat. Forgatja a vaskos könyvet, ujjaival finoman végigsimít az aranyral préselt betűkön: Andrea Wulf: *A természet feltalálója – Alexander von Humboldt kalandos élete*. A könyv fellapozása után mély szippantás – avagy mintavételezés – a frissen érkezett, nyomdafestékkal átitatott lapok illatából. A belső borítókön térképek, rajtuk kacskaringós útvonalak jelzik Humboldt észak- és dél-amerikai, oroszországi utazásainak irányait. Az első oldalakon újabb reklámszövegek (rutinos átlapozás), egy kis Goethe-idézet, aztán végre a prologus, mégpedig in medias res: 1802 júniusában az Andok tetejéről nézve immár megszűnik a valóság.

A 18–19. század fordulóján élt Alexander von Humboldt német természet- és földrajztudós, felfedező csakugyan kalandos életét bemutató életrajzi regény alapos kutatómunka, levéltárakban és könyvtárakban töltött hosszú hónapok, számtalan dokumentum, jegyzet, levél és napló feltárása eredményeként született. Valódi akadémikus munka, név- és tárgymutatóval, részletes bibliográfiával és a források feltüntetésével, mégsem válik száraz vagy unalmas olvasmánnyá. Sőt! A bogaras tudós elvágyódása a messzi, idegen tájakra, lankadatlan lelkesedése, olthatatlan tudásszomja és a tudományba vetett hite elbűvöli az olvasót. Feszülten figyeljük, miként sikerül minden követ megmozgatnia azért, hogy a szobája falát díszítő képek vágyott világa valósággá váljon, és útnak indulhasson a kontinenseken átívelő expedíciókra. A trópusi tájakon, a buja virágoktól illatozó erdőkben és völgyekben, a vulkánok tetején,

Gellér Judit:

Korábban senki nem lélegzett be még ennyire ritka levegőt

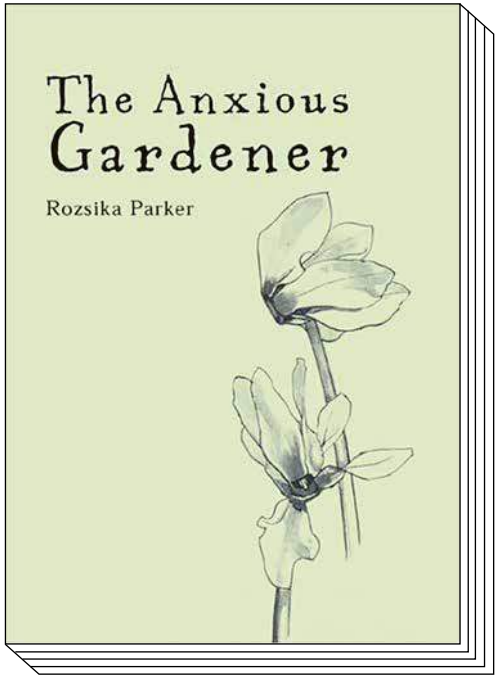
ANDREA WULF: A TERMÉSZET FELTALÁLÓJA – ALEXANDER VON HUMBOLDT KALANDOS ÉLETE

a tágas síkságokon vagy épp a szűk barlangok mélyén talált, gyűjtött és archivált érdekes és különleges növényeket, állatokat, ásványokat és kőzeteket. Ambíciója nemcsak precizitással, de remek memóriával és innovatív gondolkodással is párosult. Dél-Amerika legmagasabb hegycsúcsain és sziklagerincein, a hegyi betegségtől feláljultan, akkor is felállította műszereit, ha dermedt ujjaival alig-alig tudta beállítani a finom kallantyúkat és fogantyúkat. Módszeresen papírra vetette a mért értékeket, rögzítette az eredményeket. A fenséges látvány bővületében feljegyezte összehasonlító elemzéseit, felkiccelte a növényvilág eloszlását a különböző tengerszint feletti magasságokban. Ebből a nézőpontból a tájra tekintve ugyanis jobban láthatóvá váltak bizonyos kapcsolatok, melyek áthatották Humboldt szemléletét, miszerint a természetben – s ezáltal a világban – minden mindennel összefügg. Nem csupán felfedezett számos, legfőképp az ember és a környezet kapcsolatának egyensúlyát érintő ok-okozati összefüggést, de szót is emelt a természet védelme érdekében. Felfedezései, megfigyelései és összehasonlító elemzései a mai napig meghatározó hatással vannak természetszemléletünkre. Elhivatottsága és megszállottsága nem ismert lehetetlent. Sokszor saját magát végzett elektromos kísérleteket (angolnákkal); utazásai során megtapasztalta az éhséget; láz, vérhas, s más betegségek sújtották, kínzó moszkitók vagy vérszomjas jaguárok nehezítették az életét, de minden egyes életveszélyes élménye is újabb eredményekkel, nézőpontokkal és meglátásokkal gazdagította.

Szoros barátsága Johann Wolfgang von Goethevel mindkettejük szemléletére és munkásságára hatással volt. Humboldt polihisztoriként

tisztelték kortársai; szavai, írásai még Thomas Jefferson és Simón Bolívar politikai döntéseit is befolyásolták. Holisztikus szemlélete révén a különböző területek, a művészet, az irodalom, a politika, a gazdaság eseményeit és eredményeit is beépítette tudományos munkájába. Elkötelezettje volt az oktatásnak, az ismeretterjesztésnek, a tudás hozzáférhetővé tételének és nem utolsósorban a rabszolgaság megszüntetésének. Andrea Wulf regényesen megírt kötete akkurátusan követi végig a tudós felfedező életét. Az események érzékletes és a helyszínek részletes leírásai révén nemcsak Humboldt gondolkodásmódjába, sajátos módszereibe nyerünk bepillantást, de a cselekmény valóban felvillanyozóan hat, s a korábban finnyásan kételkedő értelmiségi izgatott, gyermeki olvasóvá válik. A könyv, amelyet érdekes illusztrációk, portrék, Humboldt eredeti jegyzeteiről készült képek tesznek még teljesebbé, a rácsodálkozás mellett arra is ráébredhetnek, hogy a természet egyensúlyának felborítása milyen veszélyeket rejt magában. A természet felfedezését és a világ megértését pedig *A világ fölmérése*vel érdekes folytatni, újra elővéve Daniel Kehlmann Humboldt és Gauss barátságának fiktív történetét elmesélő szintén lebilincselő könyvét.

Andrea Wulf: *A természet feltalálója – Alexander von Humboldt kalandos élete*. Park Kiadó, Budapest, 2017, 514 oldal, 4490 Ft

Winkler Nóra:
Rothschildok a rózsakertben

ROZSIKA PARKER: AZ AGGÓDÓ KERTÉSZ

Rozsika Parker történetére véletlenül és a végéről bukkantam, barátnőm kisbabája születésekor olvastam egy cikket az anyai érzések ambivalenciájáról, és az angol nyelvű szövegben meglehetősen idegenül ült a Rozsika név. Utánanéztam hát, mi az eredete, és bárókat, teniszlabdákat, jungiánusokat, kastélyparkokat, pszichoanalízist és rengeteg rózsát találtam.

Nagyváradon, a Wertheimsteinektől indulunk, ők voltak az első zsidó család, akik úgy kaptak nemesi rangot, hogy nem kellett előtte kikezresztelkedniük. Az apa, Alfred Edler von Wertheimstein az Osztrák–Magyar Monarchia elit dragonyosezredének tisztje volt, felesége hét gyereket szült házasságuk éve alatt. Rozsika 1870-ben született, és ahogy akkoriban szokás volt, több nyelven taníttatták. Művelt, felvilágosult nő lett, a századforduló ismert teniszjátékosa, sőt magyar bajnoka, akit emellett kifejezetten érdekelt a politika. Eltérőek a források a tekintetben, hogyan ismerte meg későbbi férjét, a Rothschild család angol, bárói ágából származó Charlest, akihez Bécsben nagy pompában – és a háttérben egy megakadályozott zsinagógarobbantási akcióval – boldogan ment feleségül 1907-ben. Ő harmincnyolc volt ekkor, férje hét évvel fiatalabb.

Van, aki szerint Karlovy Varyban találkoztak a tenispályán, de a másik verzió még romantikusabb, egy lepkegyűjtő túrán a Kárpátokban. Ízlelgessük a szavakat, képzeljük el őket ez utóbbi jelenetben.

Ady Endre, aki jól ismerte a nagyváradai társasági életet, továbbment a képzelgésben és szomorú jövőt vizionált Rózsikának, mondván „Pénze lesz, de nem lehet majd boldog, mert biztosan a Riviérától Szicíliáig utazgat a férjével, sehol sem lesz otthon”. Rózsika kellemes élettereket rendezett be maguknak a családi kastélyokban Londonban és Tringben, esténként vendégségbe jártak és hangversenyekre, vagy ha otthon maradtak, Charles a lepkéit tanulmányozta, Rózsika meg eligazította a személyzetet és közben tartotta négy gyerekük nevelését. Mindegyikük filmre való életet kerített magának, karrierrel, egzotikus hobbikkal és később világhírűvé váló művészbárátokkal, de most a három lány egyikét, Miriamot nézzük alaposabban, hogy majd eljussunk a másik Rózsikához, Ms. Parkerhez.

Miriam 1908-ban született Ashton Woldban, és nem meglepő, hogy zoológus és botanikus lett, hiszen lepkegyűjtő apja tudományos publikációiban ötszáz bolhafajtát különböztetett meg, nagybátyja meg alapított egy saját természettudományi múzeumot. A kislány már négyévesen hernyókat és katicabogarakat vizsgálgatott, illetve szelíd kismadarakat vitt a szobájába alvóvársnak. Tudományos karrierjének jót tett, hogy vagyonos családból jött és sose kellett ösztöndíjra várnia, kutatása fókuszában a bolhák álltak, ő volt az első, aki leírta ugrásuk mechanizmusát. Előnynek tartotta, hogy nem volt képzettség és eredendő

kíváncsisága, nyitottsága vezérelte, kutatásait „tiszteletbeli” rangokkal honorálták. Annyira lelkes, ambiciózus nő volt, hogy ha valamit a fejébe vett, az meg is történt. Például a vadvirágok díszkertekbe való visszavezetése, amiről Charles herceggel kezdett levelezni, majd be is telepített tízhektárnyit belőlük a királyi család rezidenciájának parkjában. Minden érdekelte, amiben élet van; bogarak, virágok, kutyák, emberek. Hat gyereke közül az 1945 karácsonyán született Rozsika is örökölte ezt a sokfelé irányuló kíváncsiságot, és ahogy az anyja, minden hobbiját szakmai színvonalon űzte. Művészettörténész, pszichoterapeuta, író és aktív feminista lett, egész életművén fontos és személyes alapkérdések fonódnak össze e tudományágak érintkezésével. Kutatta, hogyan szerez elismerést egy nő a művészeti intézményrendszerben, a kreatív munka hol inspiráló, hol destruktív feszültségeit, az otthonnal és az anyasággal kapcsolatos ellentmondásos érzéseket, a nőket frusztráló, tökéletes test ideáját. Egyenes, konfliktusvállaló, de szeretetalapú megfigyelései, publikációi és könyvei mellett e rózsakerti sétában nekünk külön fontos, mennyire hatott rá a család többgenerációs természetkultusza. Még azt a kijelentést is megkockáztathatjuk, hogy a gyerekkorban beléplántált természet iránti érdeklődés, érzékenység egyfajta lágyságot, elfogadást adott tudományos munkásságához. Pszichoterapeutaként az anya és kisbabája közti, szélsőségesen ambivalens érzések lett

a szakterülete, és ez a kérdés bőven saját gyerekei születése előtt kezdte érdekelni. Amikor '69-ben megkapta a Courtauld Intézet művészettörténeti diplomáját, Londont épp elérte a feminizmus hulláma, így Rozsika hamarosan a beszédes címet választó *Spare Rib* (Oldalborda) magazin művészeti rovatának szerzője és vezetője lett. A laphoz áramló olvasói levelekben visszatérő téma volt az anyaként megélt magány, a babák iránt érzett harag és az emiatt érzett büntudat. Részben ez volt az oka, hogy pszichológiát kezdett tanulni. Kutatási eredményeinek, előadásainak, publikációinak és híres könyvének – *Torn in Two: The Experience of Maternal Ambivalence*, 1995 – nagy erénye, hogy ezeket az érzéseket egyszerűen mindenkorra beemelte a természetes reakciók tartományába. Griselda Pollockkal közösen feminista művészettörténeti csoportot szerveztek, ahol a művész és szakíró tagokkal a művészeti élet erősen szexista berendezkedésével, kialakulásával foglalkoztak és sikerkönyveket írtak a nők szerepéről, kreativitásáról a képző- és díszítőművészetben.

1983-ban jelent meg a *The Subversive Stitch: Embroidery and the Making of the Feminine* (*A felforgató öltés. Hímzés és a nőiség*) című könyve, amelyben az egykor uniszex tevékenység, a hímzés nőiesítését vizsgálja és azt, ahogy ennek megítélése „kifinomult, dekoratív, de agyatlan” irányt kapott. Ezekben az években, negyven felett szülte lányát és fiát. Férje a radikális-kommunális színházcsinálás felől később a jungiánus pszichoanalízis irányába elköteleződött Andrew Samuels, akit Angliában a tágabb közönség is ismer, mert közíróként rendszeresen elemez politikai, társadalmi kérdéseket a szakterülete felől. Rozsika a könyvein túl több tanulmányt is publikált, köztük arról, hogyan küzdött Virginia Woolf a dolgozószoba és a családi terek párhuzamos elvárásaival, vagy hogy egy átlagos fiatal nőre mekkora nyomás nehezedik a külsejével kapcsolatban. És mindegyik gondolkodás, kutatás, szellemi munka mellett ott volt a kert, a rózsákkal.

Talán nem váratlan, hogy ez a terület is hozott annyi kérdést, megfigyelést, ami könyvbe kíváncsított, és 2006-ban megjelentek az

aggodalmas kertész meglátásai, *The Anxious Gardener* címmel. Rozsika sok humorral, hol bölcsen, hol szorongva szemléli kertje igényeit, változásait, saját dilemmáit, sikereit és kudarcait, párhuzamosan az évszakok változásaival. Fejezeteiben, mint egy terápiában, dialógus zajlik a Kertész és Mentora között, aki praktikus tanácsokkal szolgál, illetve harmadik hangként bejön a Szomszédnő, aki hol megértően, hol irigykedve kommentálgat a virágágyások felett.

Rozsika életművében sokféle női alkotó-teremtő tevékenység kerül elő, és mindegyiken bemutatja a vonatkozó érzelmi élet teljes spektrumát: haragot, fájdalmat, boldogságot, dühöt és az átmeneti, de néha átékelhető teljes elégedettséget.

Rozsika Parker: *The Anxious Gardener*. Francis Lincoln Limited, London, 2006, 160 oldal

#ARCHÍVUM #ZÖLD #KÜLÖNSZÁM #2012

Emlékszel még Pierre Huyghe méhkasfejű aktjára? És a rózsaszín lábú kutyára? Korbinian Aigner csodás almái felötlenek még? Legutóbbi zöld különszámunkat öt évvel ezelőtt adtuk ki. Újra átlapoztuk, és szembeötlő, hogy a képzőművészeti közegben felmerülő ökológiai kérdések kapcsán mennyivel nyomasztóbb a mostani válaszalanság. Egészen üdítő olvasni a 2012-es állapotokról. Az archívumban a teljes lapszám elérhető!

Az Artmagazin 2012/4. száma
© Artmagazin

Százados úti Művésztelep,
Vass Viktor szobrászművész műterme, 1927
© Fortepan / Lakatos Mária

#ZÖLD #PROJEKT #MŰVÉSZTELEP #NYÁR #KÖRKÉP #PLEIN AIR

Ha nyár, akkor művésztelep. A szabadban alkotás, a speciális, csoportos izoláció ma már nemcsak a plein air festők kiváltsága. A konceptuális vagy új média művészeti munkákat készítő művészek számára éppúgy inspiráló egy Tisza- vagy Duna-parti csevej és a szervezett lazítás, mint fotós vagy festő kollégáiknak. Hol találunk még ilyen művésztelepeket? Kik járnak oda, és mi történik ott? Az Artmagazin Online *Plein air* cikksorozata ezt mutatja meg.

www.artmagazin.hu

PAUKER® HOLDING az én nyomdám

Teljeskörű nyomdaipari szolgáltatások
+36-1-272-2290
nyomda@pauker.hu
www.pauker.hu

BUSINESS
Superbrands
6x
2011-2013

MB | MAGYAR
BRANDS
3x '11 '12 '13

Nyomdai munkák: PAUKER® HOLDING
az én nyomdám

magyar
NYOMDAIPARI ÉRTÉK
HÁLÓZAT

LIGHT POSITIONS

NEMZETKÖZI
KORTÁRS
KÉPZŐMŰVÉSZETI
KIÁLLÍTÁS

*Baráth Bálint
Bernát András
Bullás József
Christoph Dahlhausen
Forgó Árpád
Gryllus Ábris
Halmi-Horváth István
Kelemen Zénó
Andrew Leslie
Sági Gyula
Szabó Dezső*

2017. június 24

—

augusztus 31.

*Helyszín:
Esterházy-palota
(9021 Győr, Király u. 17.)*